

Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

Anul XV ■ Nr. 3 (160) ■ Martie 2024

Monumentul eroilor de la Mănăstirea Comana, judeţul Giurgiu

Din sumar:

Revista apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu”, cu sprijinul Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş”.

Hlizeala şi laşitatea...

Gheorghe PĂUN

Când sunt la volan, ca să nu mă deranjeze la condus, caut la radio posturi „liniştite”, doar cu muzică de s-ar putea. Ştiu că nu pot scăpa de reclame, dar în prea multe cazuri dau peste alte… zgomote: perechi de prezentatori care chicotesc încontinuu, orice ar spune unul, celălalt se amuză. Bun, mai bine veseli decât trişti, ca să emit o cugetare *adâncă.* Sigur că umorul e de apreciat, dar eu vreau să aduc vorba aici despre versiunile degradate ale lui, devenite moduri de comportament şi instrumente de agresiune, cum sunt zeflemea, băşcălia, hlizeala patologică, incontinentă, pseudo-umorul cu intenţii corozive, minimalizatoare, ofensatoare, îndreptat împotriva cuiva sau împotriva a ceva. Cum se întâmplă (la noi, în ultimele decenii) sistematic în preajma sărbătorilor şi ceremoniilor de tot felul, cu precădere a celor naţionale sau religioase. Evident, aici intervin şi nişte intenţii bine programate, dar sunt şi destui cabotini-imitatori, inconştienţi.

Hlizeala este la fel de prezentă la TV şi în mass-media scrisă, alături, din plin, de perechea din partea a doua a titlului. La fel cu internetul – să ne amintim vorba lui Umberto Eco, despre *legiunile de imbecili* (sintagma îi aparţine) care se pot exprima liber în ciberspaţiu. În faţa foii de hârtie, în faţa tastaturii calculatorului sau a telefonului numit smart, omul se simte puternic, intangibil, protejat de anonimitate, dacă mai este încurajat şi de o votcă, devine supraom. Justiţiar, infailibil, invulnerabil. Moralmente jalnic!... Aminteşte asta şi de agresivitatea şoferului, protejat de tabla maşinii şi cu caii-putere ai motorului transferaţi în muşchii proprii. Aminteşte şi de „ascunderea în gloată” („gloată” vine de la Gustave Le Bon), de agresivitatea cetăţeanului anonimizat în mulţime, mai ales atunci când mulţimea este cuprinsă de o *pasiune colectivă* (criminală adesea, ne asigură Simone Weil).

Am putea să ne întrebăm de unde vin toate acestea, dar răspunsul pare simplu şi deloc folositor: aşa este croit omul, laşitatea şi agresivitatea par „cablate” în proto-caracterul celui... coborât din maimuţă. Şi mai adevărat este că aşa pare a îmbătrâni lumea, aşa e la vremea când totul are prefixul *post*… Jocul/joaca, relativizarea, deconstrucţia, atracţia orizontalei, entropiei, depărtarea de solemnitate sunt cultivate de multe decenii de mişcările modernist-progresiste de toate „culorile”. Avangardiştii, mai vechi sau mai noi, textualiştii, unii optzecişti ilustrează şi ei tendinţa (iar când spunem optzecişti, spunem deja persoane de vârsta a doua şi încă ceva, deci hlizeala nu e neapărat o „boală a tinereţii”). Vine apoi graba internetului, unde „conţinuturile” se schimbă rapid, în întrecere, nu mai e timp de elaborare, predomină prescurtările, lingvistice, dar şi de adâncime-înălţime, dacă se poate spune aşa. Competiţia pentru *rating* pune capac tuturor acestora, rating însemnând vanitate şi bani. Iar în faţa banului, nici justiţia (Napoleon *dixit*) şi nici bunul-simţ (deja folclor, din păcate) nu fac faţă. Mai adaugă din plin şi „lupta politică” – a se vedea etichetările, unele ingenioase, altele doar agresive, dar încă eficiente, măcar pe termen scurt.

Dacă în privinţa cauzelor şi motivaţiilor explicaţiile sunt/par simple şi oricum nu se poate face mare lucru, ceva mai gravă-tristă devine discuţia când e vorba despre consecinţe. Nimic nu este mai contagios şi mai *rezilient,* ca să folosesc un euro-termen la modă, decât mediocritatea, în timp ce agresivitatea (laşă), spuneam, este intrinsecă omului frustrat şi rudimentar. Iar frustrarea se tot adună în lume (reală sau trăită în avans, anunţată de multele cataclisme prezise, uneori şi ajutate să se întâmple). Apoi, este tot mai greu să distingem între hliziţii *genuini,* potenţial „vindecabili” (dacă n-au devenit schizoizi între timp), şi cei *cu misiune,* mercenarii (corectitudinii politice, globalismului, europenismului antinaţional, ai unor mai vechi sau mai recente imperii etc.) despre care tot aduc vorba în acest colţ de pagină. Cei de pe urmă, profesionişti în manipulare şi, adesea, nume cunoscute şi în profesia lor, sunt mult mai influenţi, pentru că sunt popularizaţi, au impact, au discipoli, unii naivi şi atât, alţii viitori mercenari. Conştienţi şi cultivaţi fiind, sunt cu atât mai vinovaţi.

Dintre multele efecte, punctez doar două, direct corelate: *sărăcia de modele* (autentice) şi *dezicerea.* Orice vârf real, nu dintre cele fals promovate, este sistematic erodat. Ideea de *elită* este demonizată-eliminată (începând din şcoală, cea mai productivă pepinieră de cetăţeni *„liberi”-şi-amorfi,* unde nu se mai dau note, nu se mai fac clasamente şi unde nu se mai *învaţă,* ci se formează *competenţe*). Urmările sunt grave, de durată, se discută mult despre ele – pe mine mă surprinde şi întristează însă a doua consecinţă, *dezicerea.* Persoane-personalităţi cunoscute ca sobre autorităţi, în vârstă aşadar, încearcă uneori *să se adapteze,* minimalizându-şi acţiuni mai vechi, chiar dintre cele care le-au consolidat autoritatea, interpretându-le „jucăuş”. O consecinţă este pervertirea criteriilor, neîncrederea – şi e trist dacă şi personalităţi din partea de sus a ierarhiilor, modele deci, încearcă să migreze „spre bază”, sub influenţa, ca să nu spun „de frica” hlizitorilor, a „modei”.

Ar trebui/aş putea să dau nişte exemple, dar, *homo sum,* am şi eu partea mea de laşitate… pretind că nu mai e spaţiu, ceea ce

Toate-s vechi şi nouă toate...

S-o lovi nu s-o lovi, iat-o frântă că ţi-am dres-o. Cam aşa, în bobote, ni se răspunde de către foile guvernamentale de câte ori relevăm lucruri reale şi pozitive, ca şi când le-am vorbi chinezeşte şi nu ne-ar pricepe. Una zicem noi, alta răspund dumnealor.

Să zicem că toate foile sunt pline de mizeriile reale de care suferă ţara? Să venim cu statistica, multă-puţină câtă se face la noi, pentru a proba că în ţara aceasta, care se numeşte românească, elementul românesc este cel care scade la număr, el e cel atins de morbiditate şi moarte, că (…) oameni de vreo altă lege n-au a înregistra pierderi anuale atât de însemnate ca poporul ortodox, adică cel de limbă română? Să cităm din nou economişti vrednici de credinţă care arată că trei din patru părţi ale proprietăţii rurale au trecut deja în mâna unor străini deghizaţi? S-arătăm cum douăzeci la sută din copiii născuţi sunt nelegitimi, făcuţi în concubinaj? Să spunem în fine că aproape 30 000 de oameni, numai în capitală, sunt trecuţi în recensământul din urmă între indivizi fără nicio profesie?

Nu mai vorbim de Moldova. Stările de lucruri, incuria administrativă din acea jumătate a României, mizeria ţăranului, descreşterea populaţiei rurale şi morbiditatea ei, toate acestea îşi bat joc de orice descriere, lasă în urmă puterea oricărei pene.

Şi dacă le relevăm acestea, dacă arătăm nu ceea ce noi zicem, ci lucruri ce le constată în scrierile lor teoretice chiar membri ai partidului, un Aurelian, un Ioan Ghica ş.a., dacă afirmăm că e clar ca ziua că, cu toată pretinsa civilizaţie, dăm îndărăt – ce ni se răspunde?

Românii s-au bătut bine la Plevna.

Ba ni se citează pasaje din *Timpul,* privitoare la purtarea oştirii noastre, ca şi când ar fi având a face una cu alta.

Ei, şi turcii s-au bătut bine la Plevna şi cu toate acestea praful s-alege de Împărăţia turcească. O satiră din anul 1821 zice:

Toate ar fi mers mai bine,
dacă turcul n-ar fi fost
Vrednic numai la războaie,
dar în politică prost.

Acel lucru-l putem spune despre câte se petrec la noi. Politică proprie nu numai că nu s-a făcut vreodată, dar cei mai mulţi oameni par a avea o înnăscută incapacitate de-a înţelege importanţa cuvântului. Nu este şi n-a fost nicicând politică frământarea bizantină de a parveni, intrigile personale de harem şi serai şi goana după aur a o mână de străini deghizaţi, constituiţi în societate de exploatare.

Nicio reformă din câte se propun nu se face din punct de vedere obiectiv, pentru că aşa ar fi bine să se facă, ci pentru că e oportun, pentru că un interes de partid o dictează.

Oare politică să se poată numi apucăturile bizantine ale unui I. Brătianu, acestui om care-şi bate joc de toţi bărbaţii din ţară, care-i înalţă pentru a-i sfărâma, pentru a-i arunca apoi într-un colţ, ca să le fie silă lor înşişi de ei?

Oare politică să fie a se servi de oameni corupţi, a căror viaţă şi privată şi publică e un adevărat scandal, şi-a face din ei sâmburul partidului său? Politică e din partea acestui om de stat de-a acoperi hoţiile coreligionarilor săi, politică de-a-şi îmbogăţi soitarii prin afaceri scabroase, politică oare de-a da pradă ţara şi instituţiile, viitorul poporului, bunăstarea lui în mâna unor elemente inculte şi perverse totodată, de care sunt pline Adunările? Politică e de-a decora pe trădători şi de a-i pune în evidenţă, când asemenea oameni, chiar folositori să fi fost faptelor sale, cată să rămână în umbră, pentru a nu răpi poporului întreg credinţa în onestitate?

Şi care-i scopul cu care se nimiceşte moralmente şi fizic poporul nostru, căci statistica ne dă dreptate în toate privirile: se nimiceşte.

Dacă în fruntea guvernului ar fi o comisie străină, am şti scopul: substituirea. Există străini care nu fac niciun mister din aceasta; alt popor pe aceeaşi expresie geografică e parola multora din ei.

Care poate fi scopul d-lui Brătianu îndeosebi? D-sa ştie, oricât de puţină istorie să fi învăţat, că liberalismul e dizolvant, cu atât mai dizolvant când, paralel cu el, avem zilnic imigraţiunea? D-sa ştie că, oricât de rău ar fi fost trecutul – retrograd chiar – al ţării noastre, această ţară era înainte de toate a românului, ceea ce azi nu mai este? D-sa ştie că toate elementele c-o ambiţie extravagantă de-a parveni sunt naturalmente eterogene şi că a le da vânt, precum le dă, înseamnă a înstrăina ţara? Le ştie fără îndoială sau, dacă nu le ştie, n-are decât să privească mutrele dimprejurul său pentru a se convinge pe deplin. Le pasă acestor cumularzi, acestor samsari politici, acestor ignoranţi, de ţară, cum ne pasă nouă de China. Şi când toate acestea sunt învederate, când, mulţumită unei politici vitrege de chiverniseală, în toate punctele se observă un regres înspăimântător al elementului român, ce ni se răspunde?

„Românii s-au bătut bine.” „N-aveţi încredere în vitalitatea poporului”, o frază a dlui Dim. Sturza.

Monumentul lui Mihai Eminescu de la C. de Argeş

Toate popoarele agricole şi păstoreşti sunt războinice. Dar ce dovedeşte asta? Dovedeşte poate că, cu toată bravura, al nostru nu dă îndărăt?

Dacă politica străină, împreună cu străinii ce ne guvernează tind la substituirea elementului român prin scursături din toate unghiurile lumii, dacă niciunul din relele ce bântuie populaţiunile noastre nu merită atenţia aşa-numiţilor oameni de stat şi dacă la toate mizeriile ce relevăm nu primim alt răspuns decât digresiuni asupra gloriei militare, îi putem asigura pe adversari că – din nenorocire – va veni o zi în care nimeni nu va mai putea conta pe un popor sărăcit şi demoralizat. Istoria îşi are logica ei proprie; niciun neam nu e condamnat la a suporta în veci un regim vitreg, corupt şi mincinos, chiar dacă acel regim se exercită de către fiii lui proprii, cu atât mai puţin când se exercită de stârpituri orientale. Ne temem că aproape e ziua în care simţul conservaţiunii fizice, revoltat de maltratările administrative şi fiscale şi de exploatarea excesivă din partea străinilor, va preface poporul nostru într-o unealtă lesne de mânuit în contra a chiar existenţei statului.

(*Timpul,* 5 decembrie 1882)

Academia noastră, care şi-a luat greaua misiune de-a compune un dicţionar al limbii române, cată să ţie seamă de-o împrejurare. Termenii au la noi, în Orientul dunărean, un alt înţeles decât în Apus, încât să nu cumva să copieze definiţiile din lexicuri franceze ori latine, căci s-ar păcăli.

Astfel, la vorba *cap,* în loc de-a zice că e partea în care rezidă creierii, principalele simţiri şi centrul sistemului nervos, în dicţionarul român trebuie specificat: *cap,* orice obiect care sună a gol.

Eroism însemnează a fi de gardă la suveran, cu jurământ de două ori depus şi a-l umfla noaptea ca pe un pui de găină din pat, dându-l peste graniţă.

Decoraţie, semn ce se conferă eroismului de mai sus, pentru a-l distinge de aşa-numiţii oameni cinstiţi.

Desigur că şi vorba *onoare* ar căpăta un sens analog.

Aceste modificări ale înţelesului lexical al cuvintelor sunt neapărate, întâi pentru a oglindi cu fidelitate ceea ce gândesc oamenii la pronunţarea lor, al doilea pentru a se ţine seamă de înţelesuri care li se atribuie de către bărbaţi de autoritate.

(*Timpul,* 23 decembrie 1882)

Curtea de la Argeş

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu” (Bv. Basarabilor 59) şi a Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş”
Redacţia: Str. Schitului 45A, 115300 Curtea de Argeş
Tiparul: DeaPrint, Bucureşti, www.deaprint.ro

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face direct la redacţie, trimiţând contravaloarea (90 lei/an) în contul specificat mai jos şi, prin e-mail, adresa poştală.

Revista poate fi sponsorizată prin Asociaţia Culturală „Curtea de Argeş”, CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.

Homo sapiens

„Oile gândirii” (I) Marx a avut dreptate

Horia BĂDESCU

Ultimul dintre eseurile cuprinse în volumul *Între Scila şi Caribda, încotro?*, apărut cu puţină vreme în urmă, se încheia astfel: „Paginile de faţă sunt rodul unei conştiinţe care nu poate rămâne indiferentă la ceea ce se petrece în jur şi la modul în care se proiectează viitorul umanităţii. Chiar dacă, în mod natural, condiţionările biologice mă exclud din acesta. Dacă el va fi aşa cum se proiectează, îi mulţumesc Celui de Sus că m-a îngăduit în aceste vremuri, aşa bune, rele cum sunt ele, şi nu în acel viitor *luminos*! Sunt gândurile unui *sapiens* recunoscător, cum crede el că se cuvine, pentru însuşirile care, în ciuda tuturor neroziilor istorice, îi definesc specia: judecata, cugetarea, *cogito ergo sum* şi, deopotrivă, profunda raţiune a inimii.” Rândurile acelea nu exprimau doar revolta faţă de pericolul straniei cecităţi cu care se arunca umanitatea în aventura faustică a reproiectării speciei în afara naturalităţii sale, prin defecţiunea asumată în faţa performanţelor propriei tehnologii şi a virtualităţii mankurtizante, despre care vorbea acel ultim eseu, ci subsuma şi spaima faţă de un lucru mult mai grav: sinucigaşa agresiune asupra valorilor fondatoare, definitorii interiorităţii omului, asupra sufletului şi spiritului său, agresiune menită a submina însăşi biologia acestuia, despre care, de asemenea, dădeam seamă în volumul amintit.

Poate nu suficient, poate nu destul de apăsat pentru a aşeza sub reflector pericolele acestui rău absolut, fiindcă nu doar existenţa determină conştiinţa în complexitatea componentelor sale psihice şi raţionale, ci mai ales acestea din urmă fasonează existenţa. Acţiunile oamenilor sunt determinate, în mare măsură, de impulsurile emoţionale, de factori care survin din zonele de umbră ale subconştientului, mai înainte de a se reclama ca rezultate ale cugetării. În orice caz, până şi cele mai calculate, cele mai reci decizii au undeva, în subteranul lor, o motivaţie emoţională. Pe această realitate se bazează toate influenţele oculte sau la vedere, toate manipulările din istoria umanităţii şi, cu asupra de măsură, ale contemporaneităţii. În care minunatul „cuget, deci sunt” e pe cale să devină „nu cuget, exist!” Fiindcă, precum am afirmat de nenumărate ori, *a fi* şi *a exista* nu e totuna!

Utilizarea armei psihologice nu e nouă. Valoarea insurecţională a factorului emoţional la nivel individual dar mai cu seamă colectiv, a ceea ce sociologii numesc psihologia maselor, în marile mutaţii ale istoriei este un lucru cunoscut. De către aceia care se ocupă cu cercetarea acestei arme, atât de invizibilă aparent, dar atât de eficace şi, deopotrivă sau mai ales, de către aceia care sunt interesaţi ca istoria să se facă în beneficiul lor. Răscoale, revoluţii, războaie au avut ca element declanşator, dincolo de motivele existenţiale specifice, o emoţie colectivă care scoate raţiunea din modul de manifestare al individului şi o înlocuieşte ca mod de a fi al animalului social. Teroarea iacobină şi dictatura proletariatului s-au bazat pe aceasta. Manipularea politică prin reţelele de socializare şi presa mainstream mercenarizată de astăzi, la fel. Teoretizată mai întâi de strămoşii latini prin formula axiomatică *panem et ceircenses*, apoi prin cunoscutele analecte *ad usum delphini,* vezi autohtonele *Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, sau pentru principii înşişi, precum *Principele*, prim şi unic, în claritatea-i pragmatică, manual de „bună” guvernanţă al maestrului Niccolo Machiavelli, psihologia maselor avea să-şi câştige notorietatea odată cu declanşarea marilor mişcări sociale ale celui de al nouăsprezecelea veac, în siajul Revoluţiei Franceze. Valoarea ei insurecţională, despre care vorbeam, a fost sesizată imediat de corifeii ideologiei socialiste şi comuniste şi inclusă printre instrumentele de bază ale revoluţiei proletare. Ea nu putea să scape perspicacelui Karl Marx. Aşa cum nu putea să-i scape necesitatea instrumentelor prin care putea fi alertată şi declanşată emoţia colectivă şi dirijarea maselor în direcţia dorită, cu alte cuvinte, a instrumentelor de manipulare la un nivel mult mai larg decât acela al întrunirilor publice. Mult mai eficace prin presiunea subliminală, prin mesajul inclus, mult mai penetrant decât oratoria directă, prin exacerbarea şi acordarea statutului de generalitate unor situaţii particulare, a jumătăţilor de adevăr menite să creeze îndoială, a minciunii drapate în realităţi indubitabile. Aşa încât, în 1849, în contextul eşecului revoluţiilor europene paşoptiste şi la doar un an după apariţia *Manifestului partidului comunist* – scris la două mâini cu Engels, furibundul adversar al românilor pentru conservatorismul acestora – Marx, la acea vreme redactor-şef al ziarului *Neue Rheinische Zeitung/ Noua gazetă renană*, judecat pentru un delict de presă, avea să declare tranşant la proces: „Prima datorie a presei este aceea de a mina toate bazele actualului sistem politic”. Activând desigur în orizontul psihologiei sociale. „Directiva” lui Marx, care avea să intre în memoria metodologică şi practică a doctrinei comuniste, şi nu doar a acesteia, îşi va spori eficienţa odată cu lărgirea bazei de difuzare, graţie noilor şi impresionantelor instrumente tehnice: radioul, cinematograful, televiziunea şi finalmente internetul cu reţelele lui schizofrenice de socializare. Această directivă a patriarhului marxismului, este, poate, cea mai ortodox păstrată în evoluţia comunismului, de la naşterea acestuia şi până la neobolşevismul contemporan, copilul Şcolii de la Frankfurt, crescut şi maturizat timp de un veac în universităţile americane.

Fiindcă dacă un alt postulat al teoriei marxiste asupra victoriei comunismului în ţara sau în ţările cele mai industrializate, adică acelea unde masa critică de proletari şi structura organizatorică a acesteia ar fi impus reuşita, a fost, aparent, infirmată de istorie, iar revoluţia mondială avea să înceapă într-unul dintre cele mai înapoiate state, Rusia ţaristă, eficienţa folosirii psihologiei sociale, niciodată abandonată, a fost dovedită de atunci şi până astăzi. Între cele două soluţii propuse de moştenitorii leninismului, construirea socialismului „ţară cu ţară”, în viziunea lui Stalin, şi aceea a „revoluţiei permanente la scară mondială”, Şcoala de la Frankfurt avea să teoretizeze şi să experimenteze cu succes o a treia cale, neomarxismul cultural manifestat ca „vector instituţional în propagarea disimulată a revoluţiei bolşevice”.

Plasat, cum precizează Michael Minnicino – pe care îl citam în eseul nostru *Întoarcerea lui Caliban* – sub „acoperământ” cultural, morbul nihilist socialist viza în acest caz civilizaţia de tip occidental, „al cărei fundament creştin este menit a fi «macerat» în solventul ideologic al proaspătului organism revoluţionar, *Şcoala de la Frankfurt*”. Ideologia noii căi marxiste, care se reclama de la ideile lui Gramsci şi Georg Lukács, a ales nu calea dură a bolşevismului rusesc, ci pe aceea mult mai insidioasă şi, aşa cum o demonstrează istoria, mai eficace, a marxismului cultural, în care echipa constituită în jurul lui Lukács, inventatorul *terorismului cultural,* Adorno, Horkheimer, Marcuse a început să amestece ideile lui Marx cu cele ale lui Freud. Noua teorie susţinea că nu doar clasa muncitoare, ci întreaga societate era oprimată psihologic de instituţiile civilizaţiei occidentale, dintre care prima era familia. Refugiată din calea nazismului, la începutul anilor '30, Şcoala de la Frankfurt avea să renască în Universitatea Columbia, unde ideile ei aveau să prindă rădăcini şi să se dezvolte în mediul universitar şi, prin el, în întreaga societate americană.

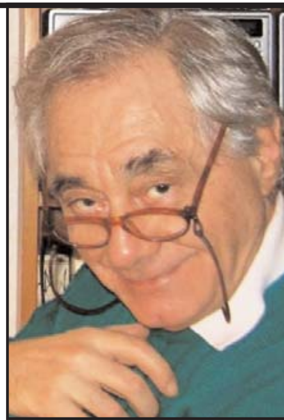
Cum sublinia David Galland: „Acolo «şcoala» a perfecţionat instrumentul pe care urma să îl folosească pentru a distruge civilizaţia vestică: cuvântul tipărit”. Celebra întrebare a lui Lukács: „Cum scăpăm de civilizaţia occidentală?”, avea să-şi găsească răspunsul dincolo de ocean, într-o civilizaţie dependentă de mesajul mass-media, manipulabilă prin însuşi modelul ei de organizare. Au publicat multe materiale, dintre care primul a fost *Teoria critică.* Un joc asupra semanticii, de o simplitate uimitoare: să fie criticat fiecare stâlp al culturii occidentale – familia, morala, biserica, democraţia, legea, libertatea de exprimare şi altele”. Care trebuiau subminate cu ajutorul chiar al instituţiilor democraţiei americane, cu speranţa ca, sub presiune, aceşti stâlpi să se năruiască. Liberalismul ultrapermisiv al acestora oferea contextul şi instrumentele ideale pentru îndeplinirea acestui deziderat. „Vă vom distruge cu propriile voastre arme” declaraseră cu cinism corifeii noii căi! Iar presiunea a continuat. Adorno avea să redefinească credinţele tradiţionale americane asupra rolurilor de gen şi asupra moralităţii sexuale, numindu-le „prejudecăţi”, asemeni celor europene, vinovate (?) de apariţia fascismului. Fiindcă, afirmau corifeii Şcolii de la Frankfurt, „genul nu exista în realitate, ci era doar un construct social”. Nebunia fluidităţii de gen de astăzi, în care literele alfabetului sunt insuficiente pentru a defini trăsnăile numite genuri, aici îşi află originile. Mai mult, teoria *Toleranţei represive* lansată de Marcuse în 1965 avea să devină cheia de boltă a tuturor nebuniilor şi aberaţiilor neobolşevismului, celebra *corectitudine politică*, despre care filosoful francez Pascal Brukner avea să spună: „*Corectitudinea politică e, de fapt, o negare a realităţii.* Nu vrem să vedem ceea ce vedem, vedem, în schimb, altceva: o grilă politică anterioară evenimentului. Deci nu mai putem să vedem, nici să auzim, nici să înţelegem.” Iar, poate mai aproape de adevăr, scriitorul Radu Paraschivescu afirma recent: „Corectitudinea politică este o formă de cretinism ideologic şi un covid al creierului”.

Această deşănţată dezlănţuire a utilizării factorului psihologic de către neobolşevismul cultural, legată de influenţa decisivă pe care acesta o are, mai ales în lumea contemporană, în structurarea vieţii sociale şi despre al cărui efect de lobotomizare şi mankurtizare vom vorbi mai încolo, pune în practică „directiva” lui Marx, niciodată uitată chiar de către adepţii comunismului sovietic. În 1959, aflat în vizită în SUA, Hruşciov avea să declare cu nonşalanţă în cadrul unei întâlniri cu ministrul american al agriculturii: „Voi americanii, sunteţi atât de naivi... (Hruşciov îi citise atât de bine! N.n.) Nu! Nu veţi accepta comunismul uşor, dar vă vom hrăni cu socialism, constant şi în doze mici, până vă veţi trezi în cele din urmă – şi veţi constata că trăiţi deja în comunism” (apud Revista *Lumea,* nov. 2023). De fapt, Nichita Hruşciov nu făcea decât să reitereze ceea ce anunţase Lenin (citat în acelaşi articol din *Lumea*) în 1923: „...mai întâi va fi cucerită Europa de Est, apoi ţările Asiei şi în cele din urmă chiar Statele Unite vor fi încercuite – SUA fiind considerate ultimul bastion al capitalismului. Conform planurilor comuniste, SUA nici nu ar fi trebuit atacate, ele ar fi căzut în mâinile comuniştilor ca un fruct copt.” Ceea ce s-a şi întâmplat, punct cu punct!

Căci, finalmente, Karl Marx avusese dreptate: Comunismul izbândise în cea mai industrializată ţară din lume! Iar căderea Uniunii Sovietice şi a sateliţilor ei n-a fost decât un accident de parcurs. El revine în forţă în Europa, pe meleagurile natale, îmbrăcat în noile veşminte *progresiste*, pentru a duce la îndeplinire soluţia savantului Andrei Saharov, creatorul bombei sovietice cu hidrogen, „setarea psihologică” a naţiunilor occidentale. Sau, şi mai exact, în limbaj bruxellez, resetarea şi rezilienţa acestora. Şi a noastră, a esticilor, dimpreună cu ele! (Va urma.)

Fulguraţii

Paul DIACONESCU

Fiul meu mi-a adus maşina de ras electrică, marca Philips, promisă mai demult. Curios să văd cum funcţionează, m-am dus imediat în baie şi-am descoperit, surprins, că m-am ras în trei minute aproape la fel de bine ca atunci când mă bărbieresc cu lama. Şi, deodată, ca de obicei, din imensul depozit al memoriei s-a ivit o imagine din copilărie: aparatul de radio Philips, cu „ochi magic”, cumpărat imediat după război dintre aparatele confiscate de ruşi în tot oraşul. Da, jaful începuse deja încă din primele zile de după 23 august 1944, când au fost luate cu japca – pradă de război – maşini, atelaje cu cai, aparatele de radio, porci şi păsări de casă, butoaie de vin şi tot ce se putea mânca şi bea de trupele înfometate, năvălite în ţară ca hoardele din alte vremi. Simbolică a rămas pentru mine vizita acelui soldat amărât, îmbrăcat într-o uniformă prea mult purtată, care a bătut la uşă seara, pe întuneric, şi a cerut de mâncare. A mâncat un peşte prăjit, atât avea Mama, după care a spus „spasiba” făcându-şi semnul crucii şi a băgat în raniţă o bucată de brânză telemea şi un codru de pâine pe care i le-a dat Tata, iar la ieşirea din casă a spus: „Na Berlin.” „Na Berlin cu burta goală” – a comentat maică-mea. (12 ianuarie 2024)

Găsesc o notiţă foarte veche, din 3 iunie fără an: În 1925 un miliardar englez a cumpărat o insulă minusculă, cu o populaţie de 20-30 de persoane, undeva pe lângă coasta Scoţiei. A scos timbre, a bătut monedă cu efigia lui şi a domnit ca un monarh absolut până la sfârşitul zilelor, în 1954.

Ce subiect pentru nebunia grandorii!
(7 martie 2016)

Nedumerire! Chiar am împlinit această vârstă, o *asemenea vârstă*...?! Cum să înţeleg una ca asta? Dar este asta ceva ce poate fi înţeles? Când la 20 de ani mă gândeam la anul 2000, ziceam că e imposibil să-l ating: ar fi însemnat să trăiesc 66 de ani şi 6 luni. Enorm de mulţi ani! O durată cât o eră geologică. Aşa mi se părea. Şi, sincer vorbind, tot aşa mi se pare şi azi. Am trăit mult, am văzut multe, am citit mult – dar nu destul – am simţit multe – dar nu toate sentimentele, pentru că a lipsit unul care e considerat printre cele mai importante: ura –, am auzit multe, dar nu mai ţin minte decât frânturi, după cum am uitat cum arătau unii oameni care au însemnat ceva în cursul vieţii mele, am uitat vocile lor, ideile lor, sentimentele lor. Aş putea, ar trebui să spun că... ceea ce ştiu este că nu mai ştiu nimic. (Şi, deodată, „aud” parcă, în maşină, vocea bătrânului Jean Gabin, „je sais que je ne sais rien”, pe o şosea secundară, pustie, printre pereţii verzi ai unei păduri tinere, dacă nu cumva era lunca Rinului peste care abia trecusem, pe un pod vechi, după ce pierdusem ieşirea din Germania spre Mulhouse şi dormisem într-un „gasthaus” nemţesc, la o aruncătură de băţ de Basel.)
(29 iunie 2008)

Metamorfozele, vol. II, cartea VII, fabula XXV: extraordinară descriere a ciumei care a cuprins întreaga fire începând cu câinii, apoi alte animale, sfârşind cu oamenii, până ce pământul nu mai are loc pentru morminte, iar pădurile nu mai au arbori pentru ruguri. O imagine puternică, covârşitoare, cum n-am întâlnit nici în *La Peste* a lui Camus.

Rădăcinile culturii române moderne

Acad. Ioan-Aurel POP

Academia Română şi Academia de Ştiinţe a Moldovei au sărbătorit luni, 15 ianuarie 2024, într-o sesiune festivă comună, Ziua Culturii Naţionale. Evenimentul a avut loc simultan în Aula Academiei Române şi în Sala Azurie a Academiei de Ştiinţe a Moldovei, în format hibrid, începând cu ora 11. Sesiunea a fost deschisă de alocuţiunile acad. Ioan-Aurel Pop, preşedintele Academiei Române, şi acad. Ion Tighineanu, preşedintele Academiei de Ştiinţe a Moldovei, alocuţiuni care sunt reproduse alăturat.

Au fost apoi citite, printre altele, cuvintele de salut din partea Preşedintelui României şi a Preafericitului Părinte Daniel, membru de onoare al Academiei Române, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.

Miza identitară a culturii a fost evidenţiată în prelegerile susţinute de acad. Mircea Martin, membru titular al Academiei Române, şi acad. Mihai Cimpoi, Academia de Ştiinţe a Moldovei.

În cadrul evenimentului a fost lansată şi emisiunea de mărci poştale „Ziua Culturii Naţionale. O prietenie pentru eternitate“, prezentată de Cristina Popescu, director general Romfilatelia.

Evenimentul a fost urmat de vernisarea, la Biblioteca Academiei Române, a expoziţiei „Anton Pann – povestea vorbei“ şi de concertul susţinut de Ansamblul cameral de muzică veche „Anton Pann“, condus de muzicianul Constantin Răileanu.

Ziua Culturii Naţionale ne duce întotdeauna cu gândul la acei care au făurit cultura românească, la cei care au rostit versuri şi le-au şi cântat în româneşte, pe câmp, la horă ori la biserică, la cei care au scris primii în limba noastră şi apoi la cei care au ilustrat domeniile de creaţie spirituală, de la beletristică până la istoriografie şi de la folclor până la ştiinţele exacte. Membrii şi cercetătorii Academiei Române au studiat temeinic, de la 1866 încoace, aceste teme lămuritoare pentru *forma mentis* pe care o avem, adică pentru felul nostru de a fi români.

Fireşte, sunt unii porniţi pe polemici chiar şi de Ziua Culturii Naţionale. De ce să fie naţională? Să fie naţională ziua („Ziua Naţională a Culturii”) ori să fie naţională cultura („Ziua Culturii Naţionale”)? De ce să fie Eminescu, fiindcă el a iubit prea mult naţiunea română şi nu a respectat standardele europene actuale referitoare la străini? Sau, dincolo de întrebări, unii cred că ar fi mai bine, în spiritul neomarxismului, al „progresismului”, al deconstructivismului şi globalismului, să radiem orice referire la naţiune şi la Eminescu, să ne topim cu toţii într-o masă informă, să ne ignorăm antecesorii şi creaţiile lor, imitând „corectitudinea politică”, inventată tocmai ca să arunce în neant experienţa istorică a popoarelor, să înlocuiască criteriul meritului cu felurite discriminări nocive. Dar vă propun ca astăzi să uităm aceste nefericite derapaje şi să ne cufundăm pentru o clipă în lumea acelor „poeţi ce-au scris o limbă ca un fagure de miere” şi să privim „zilele de-aur a scripturelor române”.

Astfel, din aceste scripturi aflăm că acum mai bine de două milenii, la Tomis, în vechea Sciţie Mică, devenită parte a Moesiei romane, pedepsitul poet Ovidiu, îşi scria *Tristele* şi *Ponticele*, scrisorile sale melancolice de pe malul Mării Negre: *Ut sumus in Ponto, ter frigore constitit Ister,/ Facta est Euxini dura ter unda maris./ At mihi iam videor patria procul esse tot annis,/ Dardana quot Graio Troia sub hoste fuit.* Pe româneşte, versurile acestea ar suna aşa: „De când mă aflu-în Pont însingurat/ De trei ori Istrul a-înlemnit de ger/ Şi undele de Mare-au îngheţat./ Dar mie mi se pare că-s stingher,/ De patrie departe mă petrec/ De-atâţia ani câţi Troia s-a ţinut,/ Ameninţată de duşmanul grec,/ Călcată de nimicitorul cnut.” (*Tristele,* V.10.1-4). Trei ani de exil îi păreau poetului a fi fost zece ani. Avea să scrie cu greu, după alţi ani de chin, „o cărţulie” de poezii în limba getică, din păcate pierdută. Dar versurile latineşti făcute de Ovidiu pe ţărmul Mării Negre, la Constanţa, au rămas în patrimoniul culturii universale.

Pe la anul 124 d.Hr., adică acum 1900 de ani, împăratul Romei Hadrianus crea în Dacia primele oraşe cu rang de municipiu, de la Dunăre până pe Someşuri. Ele aveau să devină, prin şcolile publice deschise acolo, focare de cultură şi, natural, de alfabetizare a daco-romanilor. Dacia a făcut parte din cel mai mare (întins pe trei continente), mai prosper şi mai civilizat stat al lumii de-atunci.

În perioada migraţiilor, episcopul got Wulfila a tradus Biblia în limba sa germanică printre geţi şi a predicat la Dunărea de Jos în greacă, gotică şi latină, ultima limbă fiind destinată înţelegerii daco-romanilor, aflaţi atunci pe cale de creştinare.

Pe la 587 (adică acum aproape un mileniu şi jumătate), s-ar fi rostit de către latinofonii din nordul Balcanilor primele cuvinte în limba română: *Torna, torna, fratre!*, adică „(În)toarnă-te, (în)toarnă-te, frate!” Ar fi aceasta prima mărturie de limbă română arhaică ori de străromână. Istoriceşte nu este de mirare, fiindcă poporul român şi limba română se aflau în ultima etapă a formării lor, finalizată pe la anii 750-800 d.Hr. (la fel cu popoarele romanice frăţeşti).

Limba a fost mereu, la toate popoarele vechi, marca principală a naţionalităţii lor, iar românii nu au făcut excepţie.

Acum 650 de ani, în anul 1374, chiar în momentul în care o oaste ungurească era pregătită să atace Moldova, papa Grigore al XI-lea se adresa regelui Ludovic I şi celor doi arhiepiscopi ai Ungariei (de Strigoniu şi de Calocea), cerându-le să accepte crearea unei episcopii proprii pentru „o anumită parte a mulţimii naţiunii românilor” (*certa pars multitudinis nationis Wlachonum*) „care locuiau în apropierea hotarelor Regatului Ungariei, spre tătari” (*qui circa metas Regni Ungarie versus Tartaros commorantes*) şi care, deşi „trăiau după ritul şi schisma grecilor” (*secundum ritus et scisma Grecorum vivebant*), fuseseră atraşi în parte „la adevărul sfintei credinţe catolice” (*ad sacre fidei catholice veritatem*), prin strădania zisului rege. Motivaţia acestei iniţiative papale de creare a unei biserici catedrale cu episcop propriu pentru români este surprinzătoare: aceşti români nu erau mulţumiţi de slujba preoţilor unguri (*de solo ministerio sacerdotum Ungarorum non sint bene contenti*), fapt pentru care cea mai mare parte a lor nu acceptaseră pasul convertirii. Din punct de vedere logic, motivaţia este firească: pentru succesul oricărei convertiri la o credinţă, la o doctrină, la o idee de orice tip este nevoie de dialog, de un efort de convingere, iar acestea nu se pot realiza într-o limbă străină şi necunoscută celor vizaţi. Ca urmare, papa „porunceşte şi dă sarcină” regelui şi celor doi arhiepiscopi ai Ungariei să accepte ca „episcop al mulţimii” acelor români pe Antonio de Spoleto, „profesor” din Ordinul Fraţilor Minoriţi, despre care se spunea că „ştie limba zisei naţiuni”, a românilor (*qui linguam dicte nationis scire asseritur*). Se poate ca unii dintre românii răsăriteni să se fi adresat autorităţilor ecleziastice (este posibil să fi fost vizat direct papa), cerând dialog în limba română. Rămâne copleşitor acest argument al limbii, adică apărarea limbii române în faţa intruziunilor apusene, orchestrate de Regatul Ungariei.

→

Homo sapiens

De Ziua Culturii Naţionale

Acad. Ion TIGHINEANU

Ziua de 15 ianuarie, ziua de naştere a poetului naţional Mihai Eminescu, relevat posterităţii printr-o uluitoare genialitate şi universalitate, este recunoscută şi sărbătorită pe ambele maluri ale Prutului drept Ziua Culturii Naţionale, oferindu-ne prilejul de a celebra împreună cultura, tradiţiile şi valorile spirituale care ne definesc ca naţiune. Este a doua şedinţă comună a celor două Academii-surori – a Academiei Române şi a Academiei de Ştiinţe a Moldovei, organizate într-un spaţiu virtual comun. Prima şedinţă de amploare a avut loc la 31 august 2023, când am sărbătorit împreună, cum e şi firesc, Ziua Limbii Române.

În numele Prezidiului Academiei de Ştiinţe a Moldovei, exprim sincere felicitări comunităţii ştiinţifice din România şi Republica Moldova cu ocazia Zilei Culturii Naţionale şi vin cu îndemnul de a ne conjuga în continuare eforturile pentru a crea cât mai multe punţi de colaborare, astfel apropiind cele două maluri ale Prutului până la dispariţia hotarului impus de interesele geopolitice ale unor regimuri dictatoriale. Exprimăm sincere mulţumiri Biroului Prezidiului Academiei Române, personal academicianului Ioan-Aurel Pop, preşedinte al Academiei Române, vicepreşedinţilor şi secretarului general pentru deschiderea fără precedent spre colaborare, elaborarea şi implementarea Planului de acţiuni comune, susţinerea comunităţii academice din Republica Moldova în aceste timpuri tulburi, marcate de multe provocări, inclusiv de războiul declanşat de Federaţia Rusă chiar în vecinătatea noastră.

Avem preconizate evenimente de anvergură pentru anul care a început, 2024, inclusiv cinstirea memoriei celebrului astrofizician român Nicolae Donici, originar din Basarabia, membru fondator al Uniunii Astronomice Internaţionale, cu prilejul aniversării a 150 de ani de la naştere, organizarea concursului şi decernarea, în premieră, a Premiilor celor două Academii, elaborarea unei viziuni strategice ce ţine de colaborarea instituţiilor academice pe termen mediu şi lung în contextul proclamării de către Organizaţia Naţiunilor Unite, la 25 august 2023, a Deceniului Internaţional al Ştiinţelor pentru Dezvoltare Durabilă.

Doamnelor şi domnilor, sunt ferm convins că în lumea modernă, marcată de procese de globalizare şi europenizare tot mai insistente, noi, reprezentanţii spaţiului etnic românesc, avem toate şansele să ne impunem prin cultura şi tradiţiile noastre seculare, prin scoaterea în evidenţă, ca rezultat al cercetărilor ştiinţifice profunde, a adevărului cu privire la identitatea şi istoria noastră, prin cultivarea în continuare a limbii române, care este, după cum s-a exprimat marele Eminescu, „stăpâna noastră". Şedinţa festivă de astăzi, ca şi multe alte acţiuni întreprinse de cele două Academii, reprezintă o chemare spre conlucrare şi consolidarea eforturilor întru identificarea căilor optime spre viitor, evitând capcanele generate de labirinturile tot mai complicate ale istoriei umane.

Luând în considerare experienţa Academiilor din întreaga lume, recomandările Consiliului Ştiinţific Internaţional, ale Organizaţiei Naţiunilor Unite, se impune necesitatea imperioasă de a fortifica rolul instituţiilor academice şi de cultură cu deosebită autoritate care să reprezinte, după standardele internaţionale, *Vocea Oamenilor de Creaţie,* având misiunea de a consilia mersul dezvoltării ţării în toată complexitatea provocărilor şi problemelor existente, inclusiv a celor din domeniul culturii, artei şi ştiinţei.

În contextul realităţilor noastre specifice, credem că un accent deosebit trebuie pus pe promovarea atât a ştiinţelor fundamentale, evidenţiate de Organizaţia Naţiunilor Unite ca prioritare prin proclamarea Anului Internaţional al Ştiinţelor Fundamentale pentru Dezvoltare Durabilă, ceremonia de încheiere a căruia a avut loc în decembrie 2023 la Geneva, cât şi a ştiinţelor umanistice, prin care ne impunem ca naţiune în dialogul valoric european şi universal.

Venim cu un apel către factorii de decizie din România şi Republica Moldova ca să acorde o susţinere mai puternică ştiinţelor fundamentale, dar şi domeniilor ce ţin de istorie, cultură, cultivarea limbii române, care definesc identitatea, nota originală cu care ne integrăm în Europa şi în lume.

Aşa să ne ajute Dumnezeu!

De aceea, Şerban Papacostea nu ezita să scrie – încă de prin anii '80 ai secolului trecut – că apariţia limbii ca argument al opoziţiei românilor faţă de efortul de supunere a lor prin convertire „era unul din indiciile cele mai puternice ale intrării în scenă a naţiunii şi în istoria românească". Natural, este vorba aici despre naţiunea medievală, aşa cum a fost ea studiată şi teoretizată în Occident şi în Statele Unite, începând cu zorile secolului al XX-lea. Naţiunea medievală are o serie de deosebiri notabile faţă de naţiunea modernă. Dar limba este argumentul principal al coeziunii şi pentru naţiunile moderne. Prin urmare, în a doua jumătate a secolului al XIV-lea, unii dintre români luptau pentru identitatea lor prin limbă, iar aceşti „unii dintre români" erau români moldoveni, ceea ce nu este puţin lucru.

Slavonismul nostru bisericesc ne-a păstrat în plan cultural în aria culturii bizantine, în mijlocul unei mari spiritualităţi care purta sigiliul „Bizanţului după Bizanţ" (Nicolae Iorga). Acum aproape cinci secole, Diaconul Coresi şi ucenicii săi (între 1556 şi 1583) au transformat la Braşov tiparul slavon în tipar românesc şi au aşezat temeliile limbii literare. De-atunci, cărturarii români au început să scrie româneşte sau şi româneşte. Unul, prea repede uitat uneori, a fost Dosoftei (1624-1693).

Mitropolit al Moldovei, trecut în rândul sfinţilor de Biserica Ortodoxă Română, Dosoftei s-a născut în urmă cu patru sute de ani şi a trăit într-un secol zbuciumat de luptele interne dintre partidele boiereşti şi de rivalitatea marilor puteri pentru dominarea ţării sale. A fost poet şi traducător, un adevărat cărturar. S-a numit Dimitrie Barilă şi a venit pe lume la Suceava. A studiat la Iaşi, la Academia Domnească fondată la 1640 de Vasile Lupu, cel „cu hire împărătească", şi apoi la Liov, după reguli ale umanismului târziu. A învăţat greaca, latina, slavona, rusa şi polona. Ajutat de spătarul Neculai Milescu, a adus din Rusia o tiparniţă şi a tipărit la Mitropolie, în româneşte, cărţile liturgice de bază, promovând folosirea limbii române în biserică. Opera sa principală este *Psaltirea în versuri,* carte bisericească de ritual, cu cei 151 de psalmi atribuiţi regelui David, parte a Vechiului Testament.

Este un monument al limbii române, începutul poeziei scrise a românilor şi ilustrare a limbii literare, bazate pe ritmul, rima şi măsura poeziei populare: „La apa Vavilonului,/ Jelind de ţara Domnului,/ Acolo şezum şi plânsem,/ La voroava că ne strânsem/ De te-aş putea uita-te,/ Ierusalime cetate". Versurile acestea sună frumos în „limba vechilor cazanii" (cum ar fi spus părintele Alexe Mateevici). Dosoftei a fost, alături de cronicari, de Varlaam, de logofătul Udrişte Năsturel, de stolnicul Constantin Cantacuzino, unul dintre cei mai mari intelectuali români ai secolului al XVII-lea, preţuitor al documentelor şi inscripţiilor, conştient de rolul important al culturii româneşti în sud-estul Europei. Pe vremea lui Dosoftei şi a cronicarilor moldoveni, limba noastră nu respecta reguli de gramatică, fiindcă timpurile verbelor şi formele substantivelor se pliau după logica basmului şi a poeziei populare, în care *plânserăm* era *plânsem*, *vorba* era *voroavă*, *zicerea* era *dzicere* ori *dicere*, *pâinea* era *pâne*, *câinele* era *câne* pe lângă omul *ista* (nu *acesta*). Toate aceste forme arhaice erau mai aproape de latina populară decât formele literare pe care le-au rânduit savanţii ulterior. Vorba rostită şi scrisă se prelingea atunci cătinel, ca apa micului izvor lângă care avea să se culce apoi ades micul Eminescu.

Am vrut să închei intenţionat cu Dosoftei – cel născut acum patru secole la Suceava, pe când Moldova se întindea până la Nistru – ca să nu uităm că avem cultură veche românească, că lumea nu începe cu noi, epigonii, că, în ciuda detractorilor, marea literatură modernă s-a clădit pe antecedente notabile. Numai că Ziua Culturii Naţionale nu se poate celebra fără Eminescu. Trebuie să ne amintim că în 1889, adică în urmă cu 135 de ani, se stingea din această lume efemeră copilul născut la 15 ianuarie 1850, dar abia atunci, la 15 iunie 1889, începea viaţa lui eternă, fiindcă el este cel mai mare spirit pe care l-a născut vreodată poporul român. Dacă, el, Eminescu (alături de alţi clasici, precum Alecsandri, Creangă, Caragiale, Slavici ori Coşbuc), nu este cunoscut şi apreciat în lume cum s-ar cuveni şi dacă străinătatea are o altă ierarhie a valorilor intelectuale româneşti decât avem noi, în Ţară şi în Republica Moldova, nu este vina lui Eminescu, ci a noastră. Şi, poate, a lumii nedrepte în care trăim şi în care criteriile de valoare sunt strâmbe.

Eminescu a avut o capacitate de asimilare ieşită din comun şi o putere de judecată de profunzimi neatinse de alţii. A trăit în epoca ridicării edificiului statal naţional, dar a criticat dur societatea contemporană. La 1884 (acum 140 de ani), primind drepturi de autor pentru poeziile trimise la *Familia* de la Oradea, îi scria lui Iosif Vulcan: „Mult stimate domnule şi amice, mulţumesc pentru onorariul trimis – cel dintâi pentru lucrări literare pe care l-am primit vodată-n viaţă. În România domneşte demagogia, şi în politică şi în literatură; precum omul onest rămâne aici necunoscut în viaţa publică, astfel talentul adevărat e înecat de buruiana rea a mediocrităţilor, a acelei şcoale care crede a putea înlocui talentul prin impertinenţă şi prin admiraţie reciprocă. [...] Te asigur că a fost pentru mine o rară mângâiere de-a mă vedea remunerat dintr-un colţ atât de depărtat al României, din Oradea-Mare..." Eminescu era profund decepţionat de viaţa publică românească, dar trăia ideea unirii şi vedea România ca şi cum ar fi existat deja. Cu decenii înainte de 1918, el plasa Oradea în România şi jubila cu gândul la „marele viitor" al ţării sale.

Eminescu a fost un vizionar, a creat în spiritul poporului său, dar a cunoscut şi armonia popoarelor lumii. El nu a scris pentru un loc şi pentru un timp anume, ci pentru nesfârşire. De aceea, ziua naşterii copilului zburdător pe dealurile de la Ipoteşti este ziua fastă a destinului acestui popor, proclamată în chip înţelept, în cele două state româneşti şi în sufletele românilor de oriunde, drept Ziua Culturii Naţionale.

Vasile Lovinescu explică tot ce e românesc cu ajutorul Coranului

Victor RAVINI

Mi-a scris cineva aşa: „Întrebarea e dacă Ion Creangă era un iniţiat care mai transmitea vestigiile unei cunoaşteri străvechi, cum sugerează Vasile Lovinescu." I-am răspuns: Observ că aţi folosit cuvântul *sugerează.* E întrutotul corect în cazul lui. El sugerează. Sugerarea nu face parte din metodologia de cercetare ştiinţifică, ci e un procedeu retoric de manipulare. Cercetătorii ştiinţifici demonstrează cu dovezi, nu sugerează.

Ion Creangă, Petre Ispirescu şi ţăranii chestionaţi de folclorişti sau chiar şi bunicii noştri, care ne-au povestit basme, nu trecuseră prin ritualuri de iniţiere. Creangă căscase gura la poveştile bătrânilor, la fel ca toţi copiii. La fel de buni cunoscători ai folclorului puteau să fie sumedenie de ţărani din vremea lui prin toate satele.

Vasile Lovinescu afirmă că tradiţiile populare şi folclorul, „departe de a fi de origine populară, nu sunt nici măcar de origine umană". (1) El spune pe ocolite că strămoşii noştri şi ai tuturor popoarelor erau incapabili să creeze tradiţii şi folclor. Două pagini mai încolo, zice: „E posibil ca Ion Creangă să fi fost o piesă de racord între lumea exterioară şi o organizaţie secretă de povestaşi cu caracter iniţiatic." Dacă ar fi existat rituri de iniţiere şi vreo organizaţie secretă de povestitori cu caracter iniţiatic, nu se putea să nu afle folcloriştii şi etnologii noştri sau preoţii.

Vasile Lovinescu încearcă să ne influenţeze negativ şi îl denigrează pe Creangă reducându-l la „o piesă de racord". Pe povestitori îi înjoseşte cu un sufix depreciativ. Modificarea cuvântului e un procedeu stilistic ce se numeşte în unele cărţi de retorică *paronimie, paranomasie,* iar în cărţile suedeze *catacreză intenţionată.* Ce vrea să insinueze Vasile Lovinescu cu vorba „lumea exterioară"? Cine este „lumea exterioară", care nu e „nici măcar de origine umană"?

Vasile Lovinescu excelează în formulări de o elegantă nebulozitate, cu un cap de pod într-o frază şi alt cap de pod în altă frază mai încolo, lăsând cititorii să construiască singuri podul. Acest procedeu stilistic se numeşte în suedeză „construcţia podului" (*brobygge*). E un procedeu retoric dibaci, pentru a crea confuzii cu aspect de concluzii. El insinuează fără echivoc că „lumea exterioară" care nu e „de origine umană" se află în exteriorul planetei noastre şi că extratereştrii ne-au creat tradiţiile şi folclorul. Ferit-a sfântul să fi zis el cuvântul „extratereştri". Acest cuvânt e platforma ce uneşte capetele de pod.

Cu asemenea strategii retorice, oratorii îi fac pe auditori să devină coautori la textul lor, să se solidarizeze cu oratorul şi să i se supună orbeşte. Este o tehnologie retorică folosită în predicile protestante. Hitler a plagiat predicile antisemite ale lui Luther. (2) Cu şiretenii verbale poate fi înşelat publicul şi se creează adepţi.

Vasile Lovinescu pleacă de la premisa că tradiţiile şi folclorul n-au fost create de străbuni, ci de „lumea exterioară"... „nici măcar de origine umană", adică de extratereştri. Extratereştrii i-au dat jos din copaci pe înaintaşii noştri şi i-au învăţat folclorul, Colindele, Sorcova vesela, Căluşarii şi celelalte tradiţii arhaice? Aşadar, strămoşii noştri nu erau capabili să creeze tradiţiile şi folclorul? De unde le-o veni unora dispreţul faţă de străbuni şi de ţară?

Ce valoare cognitivă au hermeneutica ezoterică, exegeza sau explicaţiile lui Vasile Lovinescu, când el pleacă de la o premisă fantasmagorică? Ce metodă de cercetare aplică dumnealui? Cum se numeşte metoda lui de analiză? Ce cadru teoretic de referinţe ştiinţifice are? Cadrul lui de referinţă e ocultistul René Guénon, Coranul, cărţile religioase ale unor religii asiatice şi hagialâcurile. Presară ici şi colo sporadice referinţe la unele cărţi europene, ce se potrivesc la argumentaţia lui ca nuca în perete.

Vasile Lovinescu n-a fost cercetător ştiinţific. A fost un filosof ezoteric fără sistem filosofic, un ocultist a cărui atenţie principală s-a îndreptat spre obţinerea unei iniţieri personale în gândirea mistică din felurite religii asiatice. În al doilea rând, a fost un critic literar cu o percepţie strict personală şi cu o fantezie zburdalnică.

A căutat cu asiduitate în diferite religii cunoştinţe oculte căpătabile prin rituri iniţiatice. A devenit discipolul filosofului mistic şi francmason René Guénon, ocultist francez convertit la Islam, considerat inclasificabil ca gânditor. Elveţianul Frithjof Schuon a oficiat ritul musulman prin care Vasile Lovinescu s-a convertit în 1936 la Islam şi a devenit iniţiat în confreria sufistă fondată în Franţa de algerianul Shaykh Ahmad Al-Alawi.

Vasile Lovinescu a căpătat numele Abd el-Qâder în conformitate cu legea islamică Şaria şi în dezacord cu legile din Europa. La fel s-a convertit şi diplomatul Mihai Vâlsan de la Ambasada României din Paris devenit Mustafâ 'Abd al-'Azîz şi rămas în Franţa. Parafrazându-l pe Caragiale: Până când să n-avem şi noi iniţiaţii noştri?

Hagialâcurile repetate ale lui Vasile Lovinescu, convertirea la Islam şi trecerea pragului de la ortodoxie la secta sufistă i-au întărit sentimentul de solidaritate cu musulmanii, i-au creat o reţea de relaţii frăţeşti cu ei şi i-au prilejuit o dulce revanşă împotriva călugărilor de la Muntele Athos, care îl respinseseră cu scuze greceşti.

Învăţăturile de la înţelepţii din diverse religii asiatice şi din Coran i-au oferit certitudini şi i-au întărit credinţa în Alah Akbar. Gândirea şi religiile orientale sunt rodul a mii de ani de resemnare, renunţare şi confortabilă moleşeală. „India a ştiut, mai bine decât orice altă civilizaţie, să dezvolte un sistem filosofico-religios, iar China, un mod de viaţă, capabil să reducă consecinţele psihologice ale unui dezechilibru demografic." (3) Gândirea orientală nu e aducătoare de cunoştinţe ştiinţifice şi captivează prin neconcordanţa cu gândirea europeană, îndreptată spre concurenţă socială, străduinţă şi succes.

Principala preocupare a lui Vasile Lovinescu a fost desăvârşirea sa spirituală raportată la Islam şi înţelegerea în concordanţă cu Coranul a orice de pe lume. El porneşte de la premisa că în opera lui Creangă, în folclor, în istoria ţării, în geografia ţării, în tot ce ne înconjoară pe noi românii, cât şi în identitatea noastră de români, există elemente primite cadou de la extratereştri, pe care numai el le vede. Vrea să ne lumineze asupra culturii române, lămurindu-ne cu Coranul în mână şi cu cuvinte care nu există în niciun dicţionar român explicativ.

Vasile Lovinescu a privit cultura română cu ochelarii gândirii din ţări asiatice şi ne-a explicat totul, de la Dacia dinaintea lui Traian la abdicarea lui Cuza Vodă, ba chiar şi Carpaţii, cu ajutorul Coranului şi a filosofiei orientale. El vedea în folclorul românesc idei din religii orientale şi trăgea spuza din vatra strămoşească pe turta sufiştilor. A încercat să islamizeze gândirea strămoşilor noştri, identitatea română şi tot ce e românesc. Aşa ceva nici turcii n-au făcut.

Explicarea folclorului, a literaturii, a istoriei, geografiei şi a tot ce e românesc, cu ajutorul învăţăturilor din Coran şi din scrierile religioase ale Indiei porneşte de la o a treia premisă greşită. Concluziile sugerate prin asocieri de idei divergente între sisteme de gândire incongruente şi incompatibile or putea să fie fermecătoare pentru cine se lasă fermecat de exotismul unei gândiri în contradicţie cu gândirea europeană.

Explicaţiile ocultiste ale lui Vasile Lovinescu se întemiază pe ce a învăţat de la Abdel Wâhed Yahiâ (alias René Guénon), din mistica sufiştilor şi din cărţile religioase asiatice. Face asocieri de idei răzleţe, elegant formulate şi ne înşelăm luându-le drept concluzii. Prea uşor ne lăsăm păcăliţi de sinceritatea celor ce se păcălesc ei înşişi.

El adaptează tot ce e românesc la Islam şi la religiile unor popoare din Asia. Retorica lui cu fraze frumos alcătuite şi cu cuvinte exotice misterioase e cuceritoare. Dar nu poate deruta un cititor experimentat. Cititor experimentat nu este cel ce a citit mult într-o singură direcţie, fără să fi citit ce s-a scris în alte direcţii.

Afirmaţiile despre ceva sugerat într-un stil elegant şi încântător pot fi seducătoare. Însă n-au nicio valoare cognitivă. Multe scrieri sau discursuri pot să fascineze tocmai atunci când n-au în ele niciun sâmbure de adevăr şi ne lăsăm furaţi de procedeele retorice. Unii pot fi îmbrobodiţi cu asemenea răsuceli de stil literar, alţii nu.

Unii afirmă că Vasile Lovinescu a rămas credincios religiei creştine ortodoxe. Nu e posibil să devii musulman şi să rămâi creştin. Şi nici invers. Contravine dogmelor şi practicii din ambele religii. Islamul şi creştinismul sunt în dezacord ireconciliabil, atât în teorie, cât şi în practică. E bine cunoscut cântecul umoristic tradus de Ioachim Mureşian, fost student pe la 1855-1858 în Viena, după originalul german şi care se încheie astfel: „Dar nu ştiu cum mi-aş face-un plan/ Să fiu şi Papă şi Sultan,/ Căci e-un deliciu, fraţii mei,/ Să ai şi fete şi să bei."

Există paralele fundamentale şi deosebiri diametral opuse între religia creştină şi Islam. La Islam nu se poate aplica adecvat cuvântul teologie. Islamul nu este o religie ca toate religiile. „Islamul a formulat o teorie a solidarităţii tuturor formelor de viaţă umană: tehnică, economică, socială, spirituală." (4) Mahomed impune o etică normativă, reglată de textul Coranului. Iisus aplică o etică a situaţiei, cu omul în centru, contrară eticii normative a fariseilor. Islamul este un sistem de gândire unitar, total şi totalitar. Nu poate fi teologizat. Conducătorii religioşi în Islam nu sunt teologi, ci sunt politicieni care se ghidează cu Coranul ca busolă. Islamul nu separă de religie politica şi nimic altceva.

Coranul e o carte interesantă. Dar se ştie că sistemul de gândire islamic nu e congruent cu sistemul de gândire creştin şi e atrăgător tocmai prin incongruenţa sa. Comunicarea între cele două sisteme religioase nu e ca între două vase comunicante, ci întâmpină dificultăţi ireconciliabile, care au fost puse în evidenţă la Al Doilea Conciliu al Vaticanului (1962) şi de către World Church Council, aşa cum am arătat pe scurt în studiul *Posibilităţi şi dificultăţi de dialog între creştini şi musulmani.* (5)

Sufismul e fascinant. Orice cunoştinţe noi pot să fie ispititoare. Depinde de noi înşine ce ispite preferăm sau respingem şi ce fereastră deschidem sau închidem. Atenţie la perfida *fereastră Overton,* deschisă de cine o deschide! În apărarea lui Vasile Lovinescu, susţin că n-a fost un şarlatan care ar fi vrut să ne înşele şi să ne dea brânci în afara ortodoxiei. Turcii nu au recurs la asemenea strategii. Vasile Lovinescu s-a înşelat pe sine însuşi. Şi pe cine se mai lasă înşelat.

Setea lui Vasile Lovinescu de căutări spirituale şi nevoia lui de a fi acceptat într-o frăţie străină, ca să îşi afirme identitatea, tocmai prin anularea identităţii şi contopirea în conformismul confreriei musulmane, sunt zbateri spre a găsi alinare şi echilibru sufletesc. El a căutat prin hagialâcuri şi rituri iniţiatice cunoştinţe cosmice oculte, care nu au de a face cu gândirea ştiinţifică, aşa cum a evoluat de la Aristotel încoace. Asemenea cunoştinţe n-au cum să ne lămurească ce a vrut Ion Creangă să ne spună şi nu sunt adecvate pentru a ne explica nimic din literatura sau din cultura, istoria şi geografia României.

→

Homo sapiens

Contratimp

Maria CALLEYA

Pe valurile Dunării pluteşte, lin, bărcuţa noastră de hârtie. Un zâmbet şi o floare şi semnul, discret, al vântului, singura noastră mângâiere.

Am fost atinsă la cap: misiune îndeplinită. Suferă şi inima. Prea bine. Ce face acum „obiectiva"? Mâzgăleşte ceva, merge la baie şi cam tuşeşte. Mai aşteptăm, pare că spun decidenţii.

Îngeri de staniol – e tot ce mai poate produce mâzga unei societăţi în derivă.

Acela foloseşte mănuşi de box. Cele din dantelă au ieşit din uz. Acum se poartă sugestia, un pumn indirect.

Felurite, deşi câteva, au rămas ieşirile de siguranţă. Din noapte, în plină zi: fie închizi ochii, fie cânţi, fie porţi dialogul mut cu păsările, mai libere decât tine.

Îmi sprijin coloana, obosită, de ordinea secretă a lumii, aceea pe care omul o râvneşte şi pe care, din fericire, n-o poate atinge.

Misterul unui semiton; acesta îmi colorează viaţa şi mi-o face suportabilă.

Din balcon şi până la pat sunt o mulţime de paşi, nu întotdeauna hotărâţi, mai cu seamă atunci când simt că „ei" se vor stăpânii viselor cele mai albe. Şi ei simt că nu pot.

Să treacă norul, să ocolim (?) asteroidul, să dea frunza, să înghiţim pastile, să formulăm propoziţii scurte, să ne cărăm sacul cu întrebări până în lumea cealaltă, să ne „amuzăm" înainte ca polii să se răsucească ferm. Angrenaje tot mai încâlcite ne scutură bruma de certitudini. O clipă construind-o pe următoarea, cu un coeficient crescut de echivoc. În rest, insomnii, nepotriviri, zori trişti.

Cucuveaua de la etajul unu bate din aripi, bate cu degetele anume clape socotind că va primi înştiinţarea la timp, că se va putea înnoi cu doar o pană, ultimă, cu care să poată trece râul. Legea autoimpusă: niciun cuvânt peste necesarul, secat şi golit de viu. Vase sparte.

Pe corpul nostru mintal se lucrează asiduu. Îngheţ şi întuneric. O lege a bumerangului, oricât de costisitoare, va reface, la timpul scris, lumea. Din temelie.

S-a aşezat în mine o oboseală fundamentală, tălpile gem, capul s-a pustiit. E târziu. E dimineaţă. Am fost şi eu, cândva, un val. Curând voi fi un abur.

Bradul din turtă dulce, colorat, e încă viu. Îmi vorbeşte.

Ne vom mai bucura unii de alţii, un timp. Apoi vom părăsi cărările cunoscute. Pentru ştiutori, pentru înţelepţi, toate culorile sufletului omenesc converg spre alb – simplitatea atât de greu obţinută binemerită atenţia noastră.

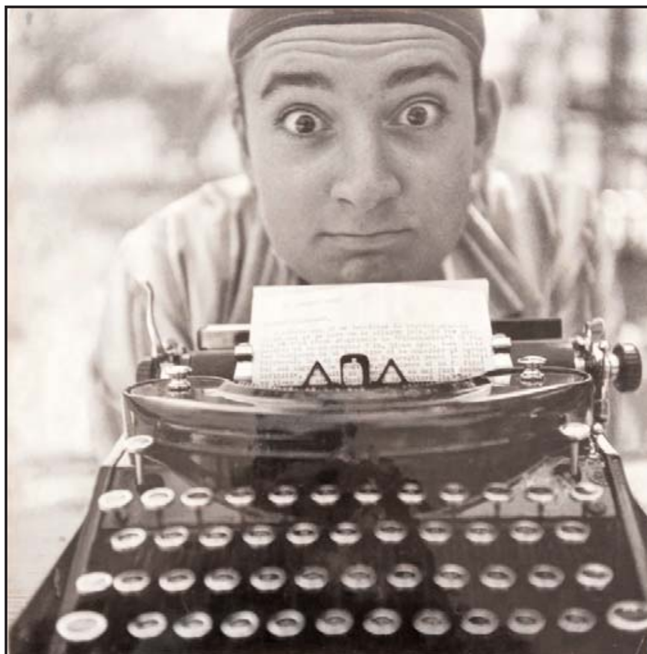
Comorile noastre ies uneori la suprafaţă, nechemate, printr-un licăr abia perceptibil, precum luminile stranii apărute, răzleţ, peste grele şi sufocate mlaştini. Dacă se întâmplă cineva prin preajmă, acela nu va şti din ce tainiţe au răsărit şi nici cum să le numească, în chip potrivit. Desigur, va tăcea îndelung.

M-ai primit în casa Ta, Doamne, care este acum trupul meu, vlăguit, în recesiune, însă cât de mult îţi mulţumesc. Darul este bogat, e poate un joc celest, ale cărui reguli omul nu ajunge să le cunoască, adeseori plânge. O văicăreală fără noimă.

Atâtea teritorii necunoscute, părăsite, atâta nevoie de acel punct de sprijin ce se găseşte, cine ştie, la degetul tău cel mic. Şi atâta, zadarnică, risipire. Şi, multă, generoasă tăcere.

Mâţişorii de salcie, proaspeţi, întremători. Încă un zvon de viaţă rătăcit între senzorii amorţiţi. În plenară singurătate. În acută secătuire.

Să lucrezi pentru tine – ce nonsens!

Te-ai nimerit între încâlcite şine de tren şi nu mai ştii de unde să-ţi aduni bucăţile de trup, nu mai ştii în ce limbă să le vorbeşti oamenilor sau care dintre cuvintele ştiute să le uiţi – e deja foarte târziu. Alte sensuri le vor descoperi următorii, căutând, ca şi tine, în nebună fervoare, piscurile cu aer tare. Tu foloseşte alifiile ieşite din mugurii acestei primăveri şi oblojeşte-ţi, cum ştii mai bine, rănile. Mai cu seamă, caută.

Mărgele de sare ascunse într-un bol transparent par să-mi şoptească adevăruri vechi, acelea din care noi, oamenii, ne hrănim, fără cel puţin a o şti, simple, ca apa izvoarelor ţâşnind din tainiţele pământului. Noi înşine, anonime cristale de sare, topite în sucurile urzicilor, în tulpinile de păpădie, în roua ierburilor. Noi, o salbă de cristale înşirate pe drumuri tot mai agitate. Tot atât de încifrate forme ale unei iubiri copleşitoare căreia îi dăm un nume şi pe care o recunoaştem drept binecuvântare şi pedeapsă, atunci când dorul şi setea ne sleiesc puterile. Atunci sarea cristalului vorbeşte aspru, duios şi poruncitor despre felul nostru, simplu, de a fi în lume.

Într-o curte mare, cu flori şi iarbă înaltă, în umbra salciei, o clipă ca o eternitate ne-a îmbrăţişat pe toţi; era o zi de vară şi peste capul nostru a nins soarele cu dulceaţă. Vârfurile săgeţilor s-au topit în mierea amiezii, pietrişul alb a fost îndurător, ne-a mângâiat tălpile pantofilor şi ne-a îndreptat, pe fiecare, în drumul nostru. Cântecul unei păci de peste fire răsuna, discret, fără să o ştim, prieteni, străvezii, adunaţi în hora vastă, mult visată

Trei picuri de mărgean în trei alveole aurite şi o istorie reluată, în alt timp, în alţii.

Vasile Lovinescu a sperat că va găsi în religii străine adevărul absolut. Adevăr pe care toţi ţăranii noştri analfabeţi, duşi sau neduşi la biserică, l-au cunoscut, însă care lui i-a rămas necunoscut. Adevărul că singurul drum de urmat în viaţă e cel bătătorit de tălpile părinţilor şi strămoşilor noştri. Orice pas în afara potecii pe care au mers străbunii, în cadrul oricărei naţiuni ar fi, este o alienare existenţială şi psihică, bine cunoscută ştiinţific.

Explicaţiile lui la cultura şi identitatea română, la tot ce e românesc, sunt fascinante întrucât sunt o straşnică strădanie de a pune semnul egalităţii între România şi grădina de religii din Asia. El aplică standardul gândirii asiatice pentru a explica standardul european, cu care colidează. Nu e tot una cercul cu pătratul sau semiluna şi crucea. Semiluna e simbol lunar, crucea e simbol solar. Când luna se suprapune peste soare, avem eclipsă totală. Şi simbolic, tot aşa.

El face totul să ne convingă că vede în opera lui Creangă ceea ce Creangă n-a văzut şi că vede în folclor ce n-au văzut strămoşii noştri care l-au creat. Străbunii noştri nu stăteau în poziţii yoga. Înţelepciunea folclorului român nu vine de la extratereştri şi nici din mistica sufiştilor. Nu se potriveşte să o desluşim cu ajutorul Coranului şi cu cărţi din Tibet.

Ce ar zice Eminescu, Maiorescu sau ceilalţi de la Junimea despre explicarea operelor lui Ion Creangă cu ajutorul Coranului, cu preceptele sufiştilor şi ale yoginilor? Creangă ar zice că răstălmăcirea scrierilor sale de către Vasile Lovinescu e o tiriplice, aşa cum a zis despre o disertaţie filosofică fără cap şi fără coadă, citită de un junimist plecat la Viena bou şi întors vacă. Maiorescu l-a întrebat ce înseamnă tiriplice. Creangă a răspuns că e un fier pe care fierarul îl înroşeşte în foc şi îl bate pe nicovală mereu. Şi la ce foloseşte? La nimic! a răspuns Creangă. Pe Creangă nu l-au învăţat extratereştrii să dea replici umoristice şi usturătoare sau să scrie ce a scris, după cum îşi imaginează Vasile Lovinescu.

Sufiştii n-au avut cum să afle că scrierile lui Vasile Lovinescu în limba română dovedesc că el a înţeles şi a folosit Coranul altfel decât îl înţelegeau şi îl foloseau ei. Analiza scrierilor lui Ion Creangă cu Coranul în mână este o blasfemie împotriva Coranului şi o blasfemie împotriva operelor lui Creangă. Cărţile religioase pe care le-a citit Vasile Lovinescu n-au fost scrise pentru ca să ne înveţe pe noi cum să înţelegem folclorul, literatura, istoria şi geografia României. Tot ce a scris Vasile Lovinescu e o blasfemie împotriva religiilor despre care a citit, cât şi împotriva a tot ce a explicat el. Îl apăr şi afirm că nu are autenticitate musulmană şi nici creştină. Ca şi maestrul său, e *inclasifixabil.*

Unii încearcă să îl nimicească pe Mircea Eliade. În acest scop, ei spun că a fost influenţat de René Guénon. (6) Savanţii efectuează cercetări ştiinţifice asupra ocultismului de dragul cunoaşterii, însă nu-i devin adepţi. Eliade este în bibliografia studenţilor la Universităţile din Occident. Guénon nu.

La Congresul Francofoniei de la New Orleans (Louisiana, SUA) din 2003, au fost prezentate trei lucrări despre Mircea Eliade. Nicio lucrare despre francezul René Guénon. (7) La al II-lea colocviu internaţional „Mircea Eliade" de la Craiova din 2016 au participat profesori şi cercetători de la universităţi prestigioase din ţări precum Franţa, Italia, Mexic, Portugalia, Brazilia, România. (8) La colocviile „Vasile Lovinescu" din Fălticeni participă locuitorii din Fălticeni.

Note

1. Vasile Lovinescu, *Creangă şi Creanga de Aur*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1989, p. 11.
2. Victor Ravini, *Doldahavsrullarna,* Bokförlaget Daidalos-Anthropos, Göteborg, 1998, p. 118. https://issuu.com/ravini/docs/doldahavarullarna/118
3. L'Inde a su, mieux qu'auqune autre civilisation, élaborer un système philosophico-religieux, et la Chine, un genre de vie, capables de réduire les conséquences psychologiques d'un déséquilibre démographique. (*Idem*)
4. L'Islam a formulé une théorie de la solidarité de toutes les formes de la vie humaine: technique, économique, sociale, spirituelle. Claude Lévi-Strauss, *Race et histoire,* Denoël Unesco, 1987, p. 47 (prima ediţie 1952).
5. Victor Ravini, *Din preistorie în viitor,* Editura Ideea Europeană, Bucureşti, 2023, pp. 161-197.
6. file:///Users/utilisateur/Downloads/rhr_0035-1423_2002_num_219_3 _959.pdf; Daniel Dubuisson, *Impostures et pseudo-science*. L'œuvre de Mircea Eliade, Presses universitaires du Septentrion, Villeneuve-d'Ascq, 2005.
7. https://cief.org/congres/2003/preprogramme.html.
8. https://www.radiooltenia.ro/colocviul-international-mircea-eliade-la-craiova/.

Pamfil Şeicaru: Între camarilă şi *Dotla* asiatică (9)

Theodor CODREANU

Mareşalul şi negocierile

Mareşalul, prevăzător, prin intermediul lui Mihai Antonescu, iniţiase, în 1943, negocieri de armistiţiu cu anglo-americanii, negocieri sabotate de Niculescu-Buzeşti, „care organizase în minister cea mai infamă oficină împotriva intereselor româneşti" (Şeicaru, IV, p. 13). La recomandarea lui Maniu, Antonescu a numit ca ministru al României la Ankara pe Creţeanu, însă acesta a intrat în păinjenişul lui Buzeşti, nefăcând nimic din partea guvernului, ceea ce convenea de minune politicii sovietice, „care cerea ca România să continue a rămâne alături de Germania, până când trupele ruseşti vor fi ajuns pe teritoriul românesc" (*Ibidem*, p. 14). Iată marea enigmă a maşinaţiunilor lui Niculescu-Buzeşti, care pregătea teren spre a intra în graţiile lui Stalin, crezând că va fi propulsat în politica de vârf. În 1939, Vişoianu se arătase deja sovietofil, justificând, într-un articol, atacul contra Finlandei. Delegaţii trimişi la Cairo au tărăgănat semnarea unui armistiţiu, trimiţând false informaţii atât regelui, cât şi lui Maniu, ceea ce l-a determinat pe Mihai I să ordone „încetarea ostilităţilor, fără să fi existat un acord de armistiţiu semnat" (*Ibidem*, p. 15). Aşa s-a făcut trădarea, cu neştiinţa regelui şi a lui Iuliu Maniu. Prima consecinţă: 130 000 de soldaţi luaţi prizonieri, care au executat ordinul regelui de neîmpotrivire. Apoi 20 000 imediat deportaţi din Moldova în primele zece zile, ceea ce îl determină pe Şeicaru să se adreseze neretoric lui Rădescu: „Credeţi dumneavoastră, domnule general, că această crimă de înaltă trădare poate fi acoperită?" În faptă, mistificatorii istoriei au acoperit-o, încât această înaltă trădare este şi azi sărbătorită la nivel oficial!

Şeicaru voia fapte, nu vorbe ale „rezistenţei". La 54 de ani (1948), era gata să se înroleze într-un comando armat care să lupte în munţii României. Voia să contrazică ceea ce el consemnase într-un serial din *Chemarea*, în care sintetiza astfel crezul omului politic de pe malurile Dâmboviţei: „*Mie îmi spui?* sau *Lasă că ştiu eu!* definesc cele două invariabile manifestări ale suficienţei noastre".

Decapitarea elitelor româneşti de toate felurile s-a făcut sub ochiul „neutru" al democraţilor occidentali. Ici-colo câte o voce mai spunea câte ceva. *Le Figaro* (8 iunie 1949) atrăgea atenţia că sovieticii „expediază în temniţele adânci ale paradisului roşu toată elita intelectuală a unei ţări", referindu-se la România. Dar, constata Şeicaru, emigraţia românească, în frunte cu CNR, tăcea: „Este trist, demoralizant să recunoaştem că suntem celule moarte ale vieţii naţionale" (*Ibidem*, p. 26).

În 1948, la Gallimard, Raymond Aron publica *Le grande schisme,* în care atenţiona că Rusia va profita de ideea revoluţiei mondiale spre a-şi întinde supremaţia în lume: „Victoria finală a Rusiei nu se poate concepe fără expansiunea universală a comunismului şi acesta, la rândul lui, nu este de conceput, cel puţin în epoca actuală, fără dominaţia mondială a Rusiei. În cauzele lui, mai mult decât în consecinţele lui, conflictul este legat mai puţin de ideologia marxistă decât de realitatea sovietică" (apud *ibidem,* p. 27).

Diferenţa dintre faza expansionistă a ţarismului sub Petru cel Mare şi cea bolşevică de sub Stalin a fost remarcabil surprinsă de Jules Monnerot (1909-1995), în *Sociologie du communisme* (1949): „Începând cu preluarea puterii de către bolşevici, Rusia nu mai primeşte lecţii, ci dă" (*Ibidem*, p. 28). Într-adevăr, Petru cel Mare voia să biruie Europa imitând-o prin *aculturaţie*. Comunismul, în schimb, vrea să fie imitat la nesfârşit.

Convingerea lui Şeicaru: „Dacă clasa politică românească ar fi avut o reală cunoaştere a fenomenului bolşevic, situaţia noastră ar fi exact situaţia Finlandei. Superficialitatea, diletantismul de «jouiseuri» ne-a îmbrâncit în prăpastia în care naţia se zbate cu disperare" (*Ibidem*, p. 29). Mai toţi însă cred că, oricum, Rusia ne-ar fi învins, chiar şi fără grăbitul nostru „ajutor".

Paradoxurile Rusiei

Paradoxul Rusiei, după Alexandr Şaltîkov (*L'Orient et l'Occident et la Russie* (1934), articol din *Le monde slave*) e că ea a fost creaţia Europei, dar rămâne moştenitoarea nordului asiatic polietnic. Neajungând să fie o naţiune, a devenit un imperiu. *Naţionalul* este creaţia Europei, pe când boala expansiunii imperiale este asiatică. De aici vin formele fără fond. Când un ministru sesiza că şcolile ruseşti sunt goale, Ecaterina cea Mare a replicat: „Nu te plânge că şcolile rămân pustii, ajunge că le-am construit, pentru a nu ne atrage mustrările filosofilor" (apud Şeicaru, 4, p. 30).

Bolşevismul a reasiatizat Rusia, cu mişcarea migratoare către Vest, mişcare încetată după moartea lui Genghis-Han, la 1227. Noul val barbar a creat un complex de spaimă Europei, care cedează pas cu pas presiunii migratoare asiatice. Un fenomen similar, de la antipod, cu cel iudaic, tot de esenţă asiatică, dar trăind într-o europenitate de două milenii, fără însă a se lăsa occidentalizată prin creştinare. Neavând forţa expansiunii geopolitice, acest tip de asiatism, minor numeric, a stimulat capitalismul pe linie financiară globală, stârnind, la rându-i, o mare panică tacită. Nu întâmplător, crede Şeicaru, adevăraţii câştigători ai ultimului război mondial au fost bolşevicii şi evreii, aceştia din urmă regăsindu-şi patria pierdută în mileniile diasporice. Ambele tabere au biruit cu braţul înarmat al Statelor Unite.

Românii au realizat unirea geopolitică într-o vreme când deja naţia îmbătrânise şi după un lung proces de hibridizare etnică în urma căreia puterea de asimilare a început să pălească. Asta a favorizat înflorirea snobismului, ca ciupercile după ploaie, nutrind formele fără fond. „Snobizarea" elitelor a dus la slăbirea spiritului critic, fenomen care a pregătit atmosfera capitulardă de la 23 august 1944.

Înaintea lui Mircea Eliade, şi el trecut prin momente de naivă conciliere a emigraţiei, Şeicaru a sesizat exterminarea susţinută a naţionalităţii noastre, ca şi Petre Pandrea: „Oamenii care au format elementul viu, activ al ideii naţionale sunt în curs de lichidare", scria în articolul *România – Hiroşima morală* (*Chemarea*, 1950). Judecătorii de azi ai comunismului, din specia Vladimir Tismăneanu, habar nu vor să aibă de adevăr, încât ţinta lor este nu comunismul ca atare, ci... naţionalismul!

„România – Hiroşima morală. Poporul român intră în noaptea istoriei? Mă chinuie fără îndurare această întrebare: reluăm marşul în noapte ca după părăsirea Daciei de către Aurelian?" (*Ibidem,* p. 36). Marş reluat în „obsedantul deceniu", dar şi după 1989, când alţi vânzători de ţară s-au năpustit să se descotorosească de resursele naturale, câte or mai fi rămas. În vreme ce Basarabia şi Bucovina au fost lăsate pe mâna slavilor imperiali, România încă nu vrea să iasă dintr-un alt marş de noapte.

Forţa vizionară a lui Şeicaru imaginează momentul întoarcerii în Ithaca a emigraţiei. Ei vor dori să găsească aceeaşi Românie şi să-şi recupereze averile, trăind instantaneu ca la 12 februarie 1938. Partidele care au furnizat trădătorii de la 23 august vor proceda ca în *Poveştile îngrozitoare* ale lui Villiers de l'Isle Adam. Caii eroici, supravieţuitori răniţi din înfruntarea cu artileria germană în celebra şarjă de la Worth, au fost cumpăraţi pe nimic de un negustor de lipitori care i-a băgat în baltă spre a prinde lacomele vietăţi. Imagine terifiantă a cailor supţi de vlagă: „Aceasta este viziunea pe care o au negustorii de lipitori cu etichete de partid" (*Ibidem*, p. 45). Nicio diferenţă esenţială între vechile şi noile partide. Menirea lor a fost nu să renască ţara, ci să-i dea ultima lovitură îmbogăţindu-se şi silindu-i pe români să fugă care încotro în lumea largă. Aşa au păţit-o evreii, cândva, salvându-se ca diasporă. Estimp, regele Mihai I şi-a recuperat castelele pline acum de urmele lăsate de lipitorile lui Villiers de l'Isle Adam. Cu el, s-au întors supravieţuitori hrăniţi din banii Comitetului Naţional Român. Printre ei, şi istoricul Neagu Djuvara. A se vedea tabloul previziunii la p. 45-46.

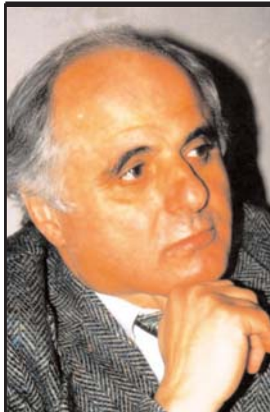
Întoarcerea în Ithaca?

„Când ţara va fi din nou liberă, multă vreme vom fi sub ameninţarea tăcută şi vicleană a radioactivităţii «reziduelle» a regimului comunist, în forme pe care noi nu le putem bănui şi de al căror caracter oamenii nu-şi vor da seama" (*Ibidem*, p. 46). Mai precis spus, „secăturile emigraţiei" se vor întoarce consonant cu secăturile comunismului şi vor acţiona în virtutea acestor reziduuri radioactive din explozia care va răsturna regimul concentraţionar. Se vor acoperi, fireşte, cu aura „anticomunismului", dar vor fi răpuşi, în cele din urmă, precum Iulian Apostatul, care s-a străduit zadarnic să reînvie cultul păgân: „Poporul român aşteaptă eliberarea, dar nu pentru a restaura ceea ce a fost, ca o parodie a unei democraţii parlamentare" (*Ibidem*, p. 47). Pentru asta, exilaţii ar fi trebuit să se întoarcă în Ithaca „cu Eminescu de mână", cum visa Vintilă Horia, scriindu-i, la 24 aprilie 1990, profesoarei de franceză din Tecuci, Liliana Georgescu Tulică, fiica lui Ovid Caledoniu: „Nu mai suport decât pe Jünger, Heidegger şi tot ce-mi vine din România. Şi aşa este. Ca să mai schimb m-am apucat iarăşi de Eminescu, care tot Ţară e şi el. Vreau să spun că am intrat, brusc, într-o nouă etapă de viaţă, s-a terminat lungul exil, care a durat patruzeci şi şase de ani şi de care ştiam că are să se termine în anul în care murea, acum o sută de ani, Eminescu. Am spus-o la Paris, acum un an: Ne vom întoarce acasă cu Eminescu de mână! Şi aşa a fost. Din martie 1989 trăiesc această certitudine, de care ştiau toţi prietenii mei. Probabil că Ovid Caledoniu comunica de undeva această înflorire, imposibilă şi reală". (Apud Mihaela Albu şi Dan Anghelescu, *Eseistica lui Vintilă Horia – deschideri către transdisciplinaritate*, Editura AIUS, Craiova, 2015, p. 329.) Numai că Vintilă Horia nu va mai apuca să se întoarcă în Ţară, stingându-se din viaţă la 4 aprilie 1992. De altfel, regimul bolşevic îl condamnase la moarte, în contumacie. Şi nici Paul Goma nu va mai fi primit, fiindcă i-a luat-o înainte Vladimir Tismăneanu, cel însărcinat de preşedintele Traian Băsescu să „demaşte" comunismul!

→

Istoria de lângă noi

Pamfil Şeicaru şi România ceauşistă

Tudor NEDELCEA

Am fost neîncetat preocupat de soarta Patriei mele.

Atribuindu-i-se sintagma „şantajul şi etajul", Pamfil Şeicaru a fost/este lăudat şi contestat, fiind indiscutabil o personalitate a presei româneşti, considerat demn urmaş al publicisticii eminesciene. A devenit personaj literar în *Gorila* lui L. Rebreanu, *Ultima oră* a lui Mihail Sebastian, *Întunecare* de Cezar Petrescu, *Sectarii* lui I. Agârbiceanu, *Sfârşit de mileniu* de Radu Tudoran, *Al optulea păcat* de Tudor Muşatescu şi în *Delirul* lui Marin Preda; ultimul roman a stârnit furia oficială în *Literaturnaia Gazeta* de la Moscova, acuzaţia principală fiind adresată nu numai lui Marin Preda, pentru aşa-zisa reabilitare a mareşalului I. Antonescu, ci politicii oficiale a conducerii de la Bucureşti. Reacţii similare celei moscovite au fost semnalate la „Europa liberă" (prin Monica Lovinescu) şi în revista *Der Spiegel* din Hamburg (Germania), creându-se voit o confuzie între „naţional-socialism" (ideologia lui Hitler) şi „naţional-comunism" (ideologia de la Bucureşti). Împotriva acestor idei aberante a luat atitudine Pamfil Şeicaru, fiind în exil, sesizând argumentat politica expansionistă a regimului ţarist şi a celui sovietic. (Vezi: Gh. Buzatu. *Nicolae Ceauşescu. Biografii paralele. Stenograme şi cuvântări secrete. Dosare inedite. «Procesul» şi execuţia,* Iaşi, TipoMoldova, 2011, pp. 451-464.)

Pamfil Şericaru s-a născut la 6 aprilie 1894 în localitatea buzoiană Beceni. Urmează gimnaziul la Tecuci, liceul la Bârlad (1914) şi Facultatea de Drept a Universităţii bucureştene, studii universitare, întrerupte între 1916-1919 din cauza Primului Război Mondial. Sublocotenent al Regimentului 17 Infanterie, a fost rănit în toamna anului 1916 (îngropat într-un tranşeu de explozia unui obuz); scăpat cu viaţă, ca mulţumire adusă lui Dumnezeu, s-a legat ca în acest loc să ridice o mănăstire „în memoria tuturor eroilor care au căzut pentru o Românie Mare". Lăcaşul sfânt a fost construit între 1936-1939, dar n-a putut fi sfinţit, întrucât, cu o zi înainte, a fost „pângărit" de regele Carol al II-lea şi amanta sa, Elena Lupescu. Războiul şi ocupaţia sovietică au determinat ca sfinţirea să se facă abia la 2 decembrie 1990. A primit decoraţii româneşti şi franţuzeşti la sfârşitul războiului, a fost ales deputat independent în Parlamentul României în trei mandate (1928, 1931, 1933). La 10 august 1944 pleacă din ţară, stabilindu-se în Spania, apoi în Germania (Karlsfeld, München, Dachau), dându-şi obştescul sfârşit la 21 octombrie 1980. Osemintele sale au fost aduse în ţară şi înhumate iniţial la „Sfânta Vineri", din Bucureşti, apoi la ctitoria sa, Mănăstirea „Sf. Ana", la 20 octombrie 2005.

Din documentatul articol alcătuit de Iordan Datcu pentru *Dicţionarul General al Literaturii Române* (ediţia a II-a, Editura Muzeului Literaturii Române, 2021, lit. S/Ş, pp. 802-804), iniţiat şi coordonat de Eugen Simion, aflăm date importante despre activitatea sa literară şi jurnalistică. A debutat în 1911 în revista *Freamătul* (Tecuci), a colaborat la numeroase reviste (*Junimea literară, Ramuri, Naţionalul, Ora, Gândirea, Patria, Dimineaţa, Ţara nouă, Adevărul, Cuvântul, Vremea, Fapta*), editează publicaţiile *Hiena* (cu Cezar Petrescu), *Evenimentul zilei, Bucovina* (cu Cezar Petrescu, D. Bucevschi). De la *Cuvântul* a plecat datorită unor divergenţe cu Nae Ionescu şi înfiinţează, în ianuarie 1928, cotidianul *Cuvântul*, unde, în articolele de fond, polemizează „fără cruţare cu adversari de tot felul, printre altele lăsând sute de articole denunţătoare despre adevărata faţă a Rusiei sovietice" (Iordan Datcu).

Este autorul unor cărţi comentabile: *Imagini şi cugetări duminecale* (1930), *Pax americana – o pax sovietica* (2 vol., 1947), *Dotla – rien que des cendres* (1948), *Răspuns „Glasului Patriei"* (1956), *Un singuratic. C. Stere* (1956), *Poezie şi politică. Oct. Goga* (1956), *Un junimist antisemit: A.C. Cuza* (1956), *N. Iorga* (1957), *Tudor Arghezi: Tejgheaua cuvintelor* (1958), *Istoria Partidelor politice în România* (1958), *Unirea Naţională – ideea forţă a României moderne în perspectivă istorică şi în complexul politic european* (1959), *Mica Românie* (1959), *Istoria Partidelor Naţional, Ţărănist şi Naţional-ţărănist* (1963); *K. Marx. Însemnări despre români* (1965), *La Roumanie dans la Grande Guerre* (1968), *Construcţii pe nisip. Politică aistorică* (1972), *Davai ceas. Istorii adevărate pentru cazul americanilor* (1975), *Die Donau* (1975), *Articole de fond. Curentul, 1944* (1978), *Belgrad Conference* (1978), *Adevăruri care trebuiesc amintite* (1980).

Post-mortem au apărut: *Scrisori din emigraţie* (1992), *Rechizitorii* (1996), *Vulpea roşcată* (Elena Lupescu, 1996), *Epistolar. Scrisori din exil. 1968-1978* (2001), *Scrieri* (I-IV, 2001-2006), *Politica istorică a României. Eseuri şi medalioane* (2002), *Scrieri din exil* (I-II, 2002), *Balcanizarea asasină. De la naţionalism la extremism, Istoria presei* (2007). În manuscrise se află alte texte.

Despre viaţa şi opera sa s-au pronunţat mari personalităţi: E. Lovinescu, Camil Petrescu, Nichifor Crainic, Gr. Tăuşan, Zaharia Stancu, Mihnea Gheorghiu, R. Dianu, Z. Ornea, Şt. Baciu, Barbu Cioculescu, I. Simuţ, René Spiridon, Gh. Grigurcu, Victor Frunză, Ovidiu Vuia, Mircea Coloşenco, Mircea Popa, Marian Popa, G. Stanca, N. Copoiu, Florin Manolescu, Th. Codreanu etc.

Un studiu pertinent despre Pamfil Şeicaru se află pe masa de lucru a savantului de la Huşi, Th. Codreanu, publicat parţial în revista *Curtea de la Argeş*.

Vom stărui asupra relaţiei sale cu România după impunerea unui regim bolşevic, total străin fiinţei naţionale, aşa cum sezisa M. Eminescu: „Nu cu utopii comunarde [...] se va putea ridica vreodată acest popor. O singură buruiană de leac pentru acest scop: munca. Muncă, nu comunalism; muncă nu pomană, iată mijlocul care va ridica poporul nostru" (*Timpul*, VIII, nr. 62, 18 martie 1883, p. 1, vezi şi Tudor Nedelcea, *Eminescu*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2020, p. 13-32).

În numărul anterior al revistei am reluat din cartea citată a istoricului Gh. Buzatu Decretul 977/12 decembrie 1966, prin care este graţiat Pamfil Şeicaru. Continuăm acum cu date despre venirea lui în Ţară, în august 1976.

Despre „senzaţionala vizită a lui Pamfil Şeicaru în România", cum îşi intitulează subcapitolul unul dintre biografii săi cei mai sârguincioşi, Victor Frunză, vom apela la *Memoriile* Utei Dumitrescu, traduse din limba germană de Natalia Frunză, reproduse de Victor Frunză în vol. *Destinul unui condamnat la moarte. Pamfil Şeicaru* (ediţia a II-a, Editura Victor Frunză, ?, pp. 336-351).

Ute Dumitrescu (nemţoaică, soţia lui Vasile C. Dumitrescu, apatrid, trăitor în R.F.G.) consemnează în memoriile sale, că Ileana (fiica cea mică a soţului) „a povestit tatălui ei că imediat după plecarea noastră, *Pamfil Şeicaru a zburat la Bucureşti*" (subl. noastră, T.N.), „fără nicio explicaţie" (p. 336). Vasile C. Dumitrescu „a rămas în primul moment mut, stupefiat". Despre această plecare în Ţară comentează, în 1988, şi Vasile C. Dumitrescu: „La întoarcere, am găsit la hotelul unde Şeicaru locuia atunci în Karlsfeld (între München şi Dachau) o scrisoare prin care mă anunţa că a plecat la Bucureşti, de unde se va întoarce în circa zece zile. Am rămas trăsnit! Mă punea într-o situaţie imposibilă. Întâi, nu ştiam dacă, plecat cu avionul, n-o să-i schimbe direcţia şi să-l debarce la Moscova. Şi dus rămânea! Apoi, cum chestia se afla, nimeni nu va crede că eu n-am avut nici în clin, nici în mânecă cu acest drum al lui la Bucureşti. În fine, ce-i de făcut, gândeam eu, dacă-l opresc în ţară? Am trăit câteva zile foarte agitate, până am primit un telefon de la Bucureşti, de la Veguţa, care mi-a comunicat că «pachetul» a ajuns cu bine."

Scrisoarea explicativă pe care Pamfil Şeicaru o lăsase la hotel o transcrie parţial destinatarul:

„20 august 1976

Dragă Vasile, îţi las această scrisoare, fiindcă din nefericire nu ai sosit la München, iar eu mâine dimineaţă trebuie să plec la Bucureşti cu avionul. Sunt sigur că vei rămâne uluit de o asemenea decizie. De aceea îţi voi reda ce a determinat decizia mea. Precum ştii, Veguţa a plecat pe ziua de 18, la 9½, fiind condusă de neegalata ta fiică, Ileana. Ţi-a moştenit splendidele tale calităţi de precizie, calm şi eficienţă în tot ce face. Veguţa mi-a telefonat de la Bucureşti, spunându-mi că a sosit cu bine. Abia întors acasă, am fost chemat la telefon de Adrian. Îţi aminteşti că pe la începutul lui martie am luat masa la Hotel Metropol, eu şi Veguţa, cu un domn care a venit de două ori la Madrid să mă vadă. *Mi-a vorbit îndelung de greutăţile cu care luptă Ceauşescu, singur şi neînţeles!* (subl. ns., T.N.). Guvernul Rusiei sovietice foloseşte presiuni indirecte, mai ales prin intermediul guvernului Ungariei, care a reluat tema revizionistă a lui Horthy. Reţin cuvintele «Suntem singuri, teribil de singuri». Veguţa a fost impresionată de emoţia care întovărăşea aceste cuvinte.

→

Nu „disidenţii" emigraţiei, prevedea Şeicaru, vor renaşte România, ci *rezistenţii* din munţi (el însuşi, cum am văzut, era gata să-şi asume o asemenea luptă), cei care „încurcă toate planurile de organizare colonială a Rusiei Sovietice şi în acelaşi timp încurcă planurile impostorilor emigraţiei" (Pamfil Şeicaru, *Scrieri*, IV, p. 48). Rezistenţii din munţi, exterminaţi fiind, vor fi înlocuiţi de rezistenţii din munţii spiritualităţii naţionale (Pamfil Şeicaru însuşi, Mircea Eliade, Vasile Posteucă ş.a.m.d.). Dar „structura sufletească a poporului român se va resimţi multă vreme", păstrând otrava „unei existenţe de groază": „Mi-e teamă că ceva a murit: voioşia, acea reacţiune optimistă asupra necazurilor, acel freamăt de pădure, primăvara" (*Ibidem*, p. 49). Statul român liber va fi condiţionat de „această modificare a sensibilităţii româneşti". Adevărat: în loc de voioşie şi omenie, lăcomia negustorilor de lipitori. Ceea ce s-a întâmplat şi se întâmplă, după 1989.

După război, oamenii politici occidentali erau preocupaţi de lichidarea sistemului colonial de pe alte continente, dar refuzau să judece colonialismul sovietic din Europa.

Comparaţia între exilul postbelic şi cel al paşoptiştilor este net în favoarea celor din urmă. Fără fonduri, ei au reuşit să câştige mari personalităţi în sprijinul cauzei româneşti (Jules Michelet, Edgar Quinet, Napoleon al III-lea ş.a.). Emigranţii contemporani n-au fost capabili să conceapă un proiect pentru România, precum înaintaşii lor la momentul întoarcerii acasă. Speranţa lui Şeicaru venea din modelul Eminescu, mărturisind în ediţia poeziilor lui de la 1883 un suport arheal de reconstrucţie spirituală şi politică. Nu încetează să acuze pretinsul Comitet, zis Naţional, că se află „situat cu cinism în afara şi împotriva românismului!" (*Ibidem*, p. 54).

Construirea economică a Europei, considera Şeicaru, trebuie să stea pildă şi pentru renaşterea liberă a României. În acest sens invoca *Planul Schuman*, cunoscut şi ca *Declaraţia Schuman* (9 mai 1950), bazată pe o echilibrare organică între agricultură şi industrie, într-o Europă unită, în viitor. S-a constituit, la iniţiativa lui Robert Schuman, ministrul de Externe francez, ca gestionare în comun a industriei cărbunelui şi oţelului (CECO).

Istoria de lângă noi

Eu i-am răspuns că, independent de ce face Ceauşescu, eu lucrez să public o serie de trei lucrări în care fac procesul politicei ruseşti, mereu aceeaşi sub ţarism ca şi sub soviete. Nu a mai dat semne de atunci. La întâlnirea avută în ziua de 18 la ora 12, *Adrian mi-a spus clar că Ceauşescu doreşte neapărat să mă vadă, să vorbească direct cu mine, pentru a mă consulta asupra unei chestiuni care sigur mă va interesa şi pe mine.* (subl. ns.). Propaganda lui Kadar prin mijlocirea emigraţiei maghiare duce o propagandă (sic!) pe tema «genocidului» guvernului român contra populaţiei maghiare din Transilvania.

Niciodată propaganda revizionistă a lui Horthy nu a folosit cu o similară îndrăzneală în falsificarea adevărului, născociri mai neruşinate. Eu i-am răspuns: «Ce vrei, este şcoala moscovită, înseamnă că au asimilat bine propaganda sovietică!» Exact. Noi credem că temele sunt formulate de guvernul sovietic în ce priveşte temele de atac. [...] I-am adăugat că ţin să-l previn că în convorbirea pe care o voi avea cu preşedintele Ceauşescu voi expune punctul meu de vedere fără să-l ajustez până a-l face plăcut, că n-am stofă de curtezan. Adrian mi-a răspuns: «Tocmai intransigenţa dv. faţă de Rusia este o garanţie a ajutorului pe care îl puteţi da în aceste momente». Mi-a spus că Veguţa mă aşteaptă la aeroport. L-am întrebat cum pot şedea, ţinând necunoscută prezenţa mea la Bucureşti, locuind la hotel. *Mi-a răspuns că voi sta într-o vilă, unde va putea să vină şi Ceauşescu fără să se ştie* (subl. ns.). Veguţa va sta cu mine. L-am întrebat câte zile voi rămâne, fiindcă eu nu pot să lipsesc, dat fiind că am de terminat cele 70 de pagini la *Naţionalităţile în Rusia sovietică.* Mi-a răspuns: «Cel mult 6-7 zile, dat fiind că preşedintele va avea mai multe întrevederi cu Dv., pentru a dezbate rând pe rând toate problemele. *Preşedintele are toată încrederea în judecata dv. în ceea ce priveşte situaţia internaţională în raport cu România»* (subl. ns.).

Îţi scriu, dragă Vasile, ca tu să nu fii îngrijorat... Eu nu voi putea telefona de la Bucureşti, dar îţi va telefona Veguţa imediat după sosire şi *după întrevederile ce le voi avea cu Ceauşescu. Îmi dau seama că pentru el va fi cu totul neobişnuit tonul meu, scandarea unor adevăruri cu care el nu este obişnuit.* Dar la ce bun să răspund apelului pe care îl face dacă nu i-aş vorbi clar, cu brutalitate, chiar rostind ceea ce gândesc? [...]

Încerc, dragă Vasile, un sentiment tare ciudat cu această neaşteptată plecare: un amestec de bucurie că revăd ţara după... 32 de ani, împliniţi la 10 august, când am ieşit din ţară, o bucurie învăluită de tristeţea că sunt nevoit să intru clandestin. Fireşte, nici nu se poate altfel, când eu public trei cărţi vitriolate contra Rusiei. Dacă m-aş duce ca orice călător, s-ar spune că am scos *Davai ceas, Naţionalităţile în Rusia societică,* inspirat de... Ceauşescu. Pentru el ar fi şi mai grav, dacă s-ar acredita o asemenea năzbâtie. Cum foştii mei colaboratori au decis să mă sărbătorească în aprilie 1978, când împlinesc 60 de ani de exercitare neîntreruptă a profesiei de gazetar, şi li s-a dat aprobarea, atunci mă voi duce nu clandestin şi voi putea să circul, să străbat ţara, să poposesc în oraşe de care îmi sunt legate toate acele amintiri ale vieţii intense pe care am trăit-o până la 10 august 1944. Îţi scriu să revăd locurile pe unde am lăsat o parte din viaţa mea: Tecuciul, unde am făcut clasa a IV-a de gimnaziu, Bârladul, unde am terminat în 1914 liceul şi unde am început în 1913 cariera mea de gazetar la două foi săptămânale, având, mă rog, şi o salarizare de 90 de lei pe lună. În afară de Turnu Măgurele şi Bolgrad, am conferenţiat în toate capitalele de judeţ din România Mare, când nu fusese ciopârţită. Visez, Vasile, să facem împreună pelerinajul în lungul şi latul ţării. Până atunci, am promis solemn Ilenei că la anul va vizita România cu soţul şi cu pruncul ei, care este delicios. O va însoţi Veguţa şi Ioana. Poate va vrea să meargă şi soţia ta. În orice caz, Veguţa îi va căuta cel mai frumos costum naţional.

Închei, dragă Vasile. Să nu uit: mi-a spus Adrian că mi se va cere aprobarea să se publice în româneşte *La Roumanie dans La Grande Guerre.* Vei recunoaşte şi tu că de la condamnarea mea la moarte, în 21 mai 1945 (sunt primul condamnat la moarte) şi până azi, au evoluat mult cei care m-au condamnat nu numai pe mine, dar şi o bună parte din familia mea. Numai eu am rămas acelaşi. Ciudat mai este şi destinul meu, Vasile! Să nu uit: tânărul care a făcut traducerea mi-a spus că, în opinia lui, *Davai ceas* va face impresie germanilor în general şi celor din România, care au trăit sinistra epocă într-o şi mai mare măsură.

La revedere, Vasile, nu duce grijă, mă întorc cu scut, nu pe scut.

Te îmbrăţişează cu multă, multă dragoste,
Pamfil Şeicaru"

Temerea că Pamfil Şeicaru va fi reţinut la Bucureşti nu avea nicio bază reală, pentru că „el nu mai reprezenta, de multă vreme, un pericol pentru regim. Dimpotrivă, îi era util. Cu mult înainte de 1965, dictatura scotea castane din foc cu mâna lui. La orice oră, în anii şaptezeci, pericolul venea de la opozanţii interni, din ce în ce mai activi" (p. 341), comentează Victor Frunză.

În privinţa vizitei lui Şeicaru în România, Vasile C. Dumitrescu aduce preţioase precizări în interviul-dialog *Relaţiile lui Pamfil Şeicaru cu dictatura Ceauşescu,* în *Alergătorul de la Marathon,* nr. 4, apr. 1989, pp. 144-165). La Bucureşti „a avut o întrevedere cu un funcţionar, cred, în Ministerul de Externe, dar desigur că pe Ceauşescu nu l-a văzut. Şi-au dat însă seama că dacă îl ţin acolo, va ieşi cu scandal în străinătate. Deci, l-au trimis înapoi. I-au povestit că «din cauze neprevăzute», întâlnirea cu Ceauşescu trebuie amânată, deci el să se întoarcă în Germania şi că în a doua jumătate a lunii septembrie îl vor readuce în ţară, pentru ca să stea de vorbă cu secretarul general al P.C.R. Cam asta mi-a povestit.

Vizita lui Şeicaru la Bucureşti s-a petrecut în cel mai mare secret, «să nu afle ruşii».

Şi el a crezut gogoriţa. Nu şi-a dat seama că «ruşii», care nu trebuiau să afle de venirea lui acasă, erau românii înşişi.

În ce mă priveşte, mi-am dat prea bine seama că-l duseseră cu preşul şi, în final, voiseră să scape de el. Dar nu i-am spus acest lucru. Aş fi fost nevoit să i-o dovedesc că intrase într-o capcană. Pentru el se prăbuşea propria lui valoare de om cu spirit critic. Ar fi trebuit să recunoască faptul că fusese victima unei nemaipomenite naivităţi. M-am hotărât să tac şi să văd ce va urma." (Victor Frunză, *Destinul unui condamnat la moarte. Pamfil Şeicaru,* ediţia a II-a, pp. 341-342)

Despre vizita la Bucureşti, depune mărturie un alt biograf al său, René A de Flers: „M-am dus şi, de la el [Vasile C. Dumitrescu], am aflat că Şeicaru era în Bucureşti. Rămăsesem uluit! Am aflat apoi că Şeicaru fusese ţinut la Bucureşti într-o cuşcă de aur, fără să i se dea voie să se mişte liber. N-a putut contacta pe nimeni. Ceauşescu, informat de starea lui fizică şi că era un om bătrân, nu l-a putut primi, lăsând să fie readus la München" (Victor Frunză, *op. cit.*, p. 342).

Pamfil Şeicaru s-a întors la München „decepţionat şi abătut. Planurile lui grandioase şi convingerea că putea să influenţeze politica regimului s-au dovedit o farsă" (p. 343), consemnează Ute Dumitrescu în *Memorii.* Vasile C. Dumitrescu menţionează aceeaşi stare de apatie şi decepţie, mai ales că nu mai fusese invitat în Ţară în septembrie-octombrie 1978, cum se aştepta, dar lansează şi o ştire interesantă: „La un moment dat, i-au transmis prin cineva că sunt dispuşi să-i facă o rentă. A refuzat. După un timp, prin altcineva, i-au propus să vină în ţară pentru a asista la târnosirea Mănăstirii „Sf. Ana", pe care el o ctitorise, ridicată pe dealurile Orşovei" (p. 343).

Jurnalist şi polemist redutabil, om politic cu opinii şi convingeri discutabile, trăitor în exil vreme de 36 de ani, Pamfil Şeicaru nu şi-a uitat sau trădat Ţara, nu a confundat-o cu regimul politic, cum au făcut semnatarii *Declaraţiei de la Budapesta* din iunie 1989 şi alţi români stabiliţi în Vest, după 1944, numiţi de Şeicaru „ticăloşii exilului"! Ctitor de mănăstire (donată Mitropoliei Olteniei prin actul notificat la München la 24 martie 1975), sponsor al monumentelor memoriale de la Mărăşeşti, din Cimitirul de la Val du Roy (Franţa, opere realizate de Oscar Han, reprezentând chipul mamei sale, Ana), troiţa Eroilor Români de la Stay Krim (Ucraina, demolată), Pamfil Şeicaru şi-a câştigat un loc în istoria neamului său, cu un optimism debordant şi molipsitor: „Şi ne vom întoarce cu sufletele pline de milă pentru toată suferinţa neamului nostru, [...] pentru a lucra la reconstruirea unei Românii libere. Ni se cere însă, fiecăruia, o invincibilă credinţă în destinul neamului nostru, fiecare să ne împărtăşim din spiritul aprigei credinţe a lui N. Bălcescu!" Amin!

Poeme de jar – De la Nistru pân' la Tisa

Azi merém la Dumnezeu

Teofil Rochiţeanu

Calul alb ca alba neauă,
Pusei astăzi pe el şauă:
Ci „Noa, hai, murguţul meu,
Azi merém la Dumnezeu
Să-i amíntem, să-i amíntem
Că prunci buni şi noi îi suntem,
Să-ntrebăm de ce ne-o datu
Robi în lanţuri la-Mpăratu,
De ce nemeşii ne fură
Şi ne mâncă fără gură,
Fără apă ne fierbére
Şi ne-ndulce tot cu fiere?
Să ne spuie: ne-o uitatu?

Ori şi El e cu-Mpăratu?"

Şi s-auzi cum plânge-Ardealul

Teofil Răchiţeanu

Bată-te, -Mpărate, bată
Boala cea îngândurată,
Jalea neagră fără mal
Şi lacrima din Ardeal.
Şi îţi rânduiască Domnul
Să îţi fie somn nesomnul,
Să fii nălucă, -Mpărate,
Prin casele depărtate,
Să îţi strigi negre păcate.
Să-ţi fie strigătul rană,
Să bei urâtul din cană,
Şi amarul cu paharul

Şi s-auzi cum plânge-Ardealul...

(Poeme din volumul Teofil Răchiţeanu, *Elegii pentru restriştea voevodului,* Editura Tiparg, Piteşti, 2018, nr. 10 în Biblioteca Revistei *Curtea de la Argeş*.)

Capul de la Torda

Adrian Păunescu

Capul lui Mihai Viteazul de la Torda se ridică,
Şi întreabă de ce ţara a rămas aşa de mică
Şi Câmpia Tordei triste îi răspunde lui cu jale:
„Fiindcă astăzi ducem lipsa capului Măriei-Tale!"

Nu mai acuzaţi străinii că ne taie domnitorii,
Că intimidează ţara cu guverne provizorii,
Eu atât aş vrea să aflu, arătându-ne obrazul:
Totuşi, unde au fost românii, când a fost tăiat Viteazul?

Nu voi consuma otravă pentru niciun fel de Basta,
Totuşi, unde-au fost ai noştri, şi atunci, şi-n vremea asta?
Cum se-ajunge pân' la gâtul voievodului de ţară,
Dacă nu-s trădări acasă, lângă ura de afară?

Capul lui Mihai Viteazul ne-a lăsat numai cu trupul,
Nu contează că străinii nu aveau nici pic de scrupul,
Eu, de-o singură-ntrebare, mă scârbesc şi mă mai mânii:
Totuşi, unde-au fost românii? Totuşi, unde sunt românii?

Istoria de lângă noi

Bătălia pentru Limba Română în Basarabia (1986-1989) (II)

Valeriu MATEI

Delegaţia venită din Moldova a fost reprezentativă: Ion C. Ciobanu, prim-secretar al USM, Mihai Cimpoi, Ion Hadârcă, Leonida Lari, Ion Ciocanu, Nicolae Dabija, Ion Gheorghiţă ş.a. S-a prezentat şi Nikolai Bondarciuc, secretarul CC al PCM, însoţit de doi şefi de secţie, precum şi Vladimir K. Egorov, din partea CC al PCUS.

La vederea celor adunaţi în sala de şedinţe a Uniunii Scriitorilor din URSS, Iu. Vercenko, Iu. Surovţev şi S. Kolov au rămas înmărmuriţi (dintre oratorii lor dresaţi s-a prezentat doar V. Osipov). Au amânat cu aproape un sfert de oră începerea şedinţei, s-au retras să se consulte, apoi Iu. Vercenko a ţinut un scurt discurs inaugural intitulat *Pe calea înnoirii,* despre toate şi despre nimic, iar Iu. Surovţev a renunţat să-şi mai susţină referatul. Din partea Uniunii Scriitorilor din Moldova au fost susţinute două rapoarte, prezentate de I.C. Ciobanu şi M. Cimpoi, în care au făcut o prezentare amplă, critică asupra situaţiei din RSS Moldovenească, a politicii de confruntare promovată de CC al PCM şi a activităţii intelectualităţii de creaţie, în special a scriitorilor. Le-a urmat la cuvânt scriitorul şi publicistul moscovit Pavel Uliaşov, care a salutat curajul scriitorilor din Moldova, a vorbit despre politicile grupării bodiuliste aflate la conducerea RSSM, despre veleitarismul acestora, despre plagiatorul V. Stati, subalternul lui N. Bondarciuc, exclus pe bună dreptate din rândurile Uniunii Scriitorilor. Iosif Gerasimov a vorbit despre deportările în Siberia ale moldovenilor, despre necesitatea reintroducerii în Moldova, unde el a locuit o lungă perioadă, a alfabetului latin, firesc pentru o limbă neolatină, Nicolae Dabija s-a referit la situaţia presei din Moldova supusă mereu presiunilor şi cenzurii, Serghei Baruzdin, secretar al Uniunii Scriitorilor din URSS şi-a declarat sprijinul pentru scriitorii din Moldova, salutând activismul lor social, Ion Hadârcă a vorbit despre curajul scriitorilor din Moldova de a aborda problemele cele mai dureroase din societate, Valentin Oskoţki, scriitor şi publicist moscovit, a relatat despre prigonirea lui Ion Druţă de către Ivan Bodiul, prim secretar al CC al PCM în anii 1964 – 1986, concluzionând, în special pentru N. Bondarciuc: „E timpul ca cei din conducere să mai asculte de scriitori"; Vitalie Korotici, secretar al Uniunii Scriitorilor din URSS a salutat *Apelul scriitorilor moldoveni către Conferinţa a XIX unională de partid,* o dovadă de curaj şi conştiinţă civică, şi i-a îndemnat pe scriitorii din Moldova să colaboreze cu revista *Ogoniok,* pe care o conducea (având atunci cel mai mare tiraj din URSS).

Secretarul Uniunii Scriitorilor din URSS, Robert Rojdestvenskii, care avuse anterior o confruntare telefonică cu N. Bondarciuc, a vorbit, privindu-l mereu pe acesta, despre obstrucţionarea de către CC al PCM a activităţilor Uniunii Scriitorilor din Moldova, concluzionând: „Protestul legitim al scriitorilor împotriva unei conduceri proaste e înţeles de unii ca un protest împotriva conducerii de partid în general".

Iu. Surovţev, debusolat de situaţia creată la şedinţă, a trecut şi el subit de partea democraţiei, relatând cum i-a denaturat agenţia oficială moldovenească ATEM sensul discursului său la plenara Uniunii Scriitorilor din Moldova din 27 mai 1988, apoi a lăudat activitatea scriitorilor moldoveni, cerându-le să dea dovadă de „spirit constructiv" şi, în fine, dându-şi seama că proiectul de rezoluţie a şedinţei, pregătit de el anterior, n-are nicio şansă să fie aprobat, a propus ca proiectul rezoluţiei să fie elaborat de Mihai Cimpoi şi Valeriu Matei.

Au urmat la cuvânt Iurii Kojevnicov, cunoscutul eminescolog şi traducător din poezia românească, Kiril Kovalgi, scriitor originar din Basarabia, ambii sprijinind dezideratele promovate de Uniunea Scriitorilor din Moldova, Ion Ciocanu, care a vorbit despre cenzura draconică din RSSM, Leonida Lari, polemizând şi ironizându-l pe N. Bondarciuc, Feodosie Vidraşcu, Ion Gheorghiţă, criticând dur politica CC al PCM, Vladimir Gusev, declarându-le sprijin scriitorilor din Moldova, A. Iakubov din Uzbekistan, afirmând că scriitorii din Moldova sunt un exemplu pentru ei. A vorbit şi N.F. Bondarciuc, secretarul CC al PCM, incoerent şi confuz, atacând din nou scriitorii, fapt ce a trezit dezaprobarea celor prezenţi. Iu. Vercenko s-a văzut nevoit să facă un bilanţ favorabil Uniunii Scriitorilor din Moldova. V.K. Egorov, reprezentantul CC al PCUS, a preferat să nu vorbească.

A fost aprobată rezoluţia secretariatului Uniunii Scriitorilor din URSS, pregătită de M. Cimpoi şi V. Matei, privind activitatea Uniunii Scriitorilor din Moldova în anii 1987 – 1988, prin care se declara sprijin „experienţei valoroase acumulate de organizaţia scriitoricească din Moldova pe calea dezvoltării ei democratice" şi se recomanda:

- crearea la Chişinău a unei edituri specializate în editarea de cărţi pentru copii şi adolescenţi;
- transformarea almanahului de traduceri din literatura universală *Meridiane* în publicaţie periodică;
- Editura Literatura artistică din Chişinău să editeze prioritar literatura contemporană din Moldova, inclusiv traduceri în ruseşte din aceste opere, literatura clasică, traduceri din opera altor scriitori din republicile unionale şi din literatura universală şi să editeze, experimental, cărţi cu grafie latină;
- Editura Sovietskii pisateli să publice mai multe traduceri din literatura din Moldova;
- săptămânalul *Literaturnaia gazeta* să reflecte mai des procesele ce au loc în republicile unionale şi în special cele din Moldova;
- crearea unui centru cultural moldovenesc la Moscova;
- conducerea Fondului Literar unional să ajute financiar Uniunea Scriitorilor din Moldova.

Trecut de partea rezoluţiei, Iu. Surovţev citeşte o scurtă scrisoare de protest faţă de agenţia oficială de informaţii a RSSM, ATEM, şi anunţă că o va trimite la Chişinău, anexând şi textul discursului său de la Chişinău din 27 mai 1988. Agenţia oficială de ştiri a RSSM, ATEM, va ignora această scrisoare, care va apărea, însă, în *Literatura şi arta* nr. 31 din 28 iunie 1988 împreună cu textul discursului său.

Şedinţa Secretariatului Consiliului de Conducere al Uniunii Scriitorilor din URSS din 7 iunie 1988 a însemnat o victorie categorică a Uniunii Scriitorilor din Moldova asupra CC al PCM.

La 3 iunie 1988, la Chişinău, în sala mare a Uniunii Scriitorilor, se constituie *Mişcarea Democratică pentru Susţinerea Restructurării,* nucleul căreia îl constituie scriitorii, unii artişti plastici, muzicieni, savanţi lingvişti şi istorici, cadre didactice. Va deveni, pentru aproape un an de zile, principala organizaţie de opoziţie faţă de CC al PCM şi organizator al acţiunilor de protest. La 15 iunie 1988, la bustul lui Mihai Eminescu, este lansat *Cenaclul Alexie Mateevici*, care va avea un rol important în derularea evenimentelor ulterioare.

În iunie 1988, sub presiunea opiniei publice, Sovietul Suprem al RSSM a creat *Comisia interdepartamentală a Prezidiului Sovietului Suprem din RSS Moldovenească pentru studierea istoriei şi problemelor dezvoltării limbii moldoveneşti,* în cadrul căreia au fost incluşi scriitorii Mihai Cimpoi, Grigore Vieru, Ion Ciocanu, Nicolae Dabija şi Andrei Lupan (care se arătase ostil revendicărilor formulate de scriitori), lingviştii Silviu Berejan, Nicolae Mătcaş şi Alexandru Dârul, istoricul Anton Moraru, dar şi persoane din aparatul de partid comunist, care s-au manifestat ca adversari ai limbii române şi ai alfabetului latin: Dmitrii Zidu, Fiodor Angheli, precum şi Al. Mocanu, preşedintele Sovietului Suprem al RSSM.

La 28 iunie 1988 (ziua ocupaţiei sovietice din 1940), în piaţa centrală a Chişinăului, are loc un mare miting de doliu, la care iau cuvântul mai mulţi scriitori şi istorici, A. Moşanu, L. Lari, N. Negru, V. Matei, I. Conţescu, N. Dabija, N. Josu ş.a., care au cerut condamnarea oficială a Pactului Molotov-Ribbentrop şi încetarea stării de ocupaţie sovietică, repunerea în drepturi a istoriei naţionale, oficializarea limbii române şi revenirea la alfabetul latin.

Presa oficială, comunistă, de la Chişinău continuă să atace scriitorii, şi în special săptămânalul *Literatura şi arta*, astfel că la 1 septembrie 1988 Uniunea Scriitorilor din Moldova dă un răspuns tăios colegiului de redacţie al ziarului *Moldova Socialistă,* publicaţie a CC al PCM.

Între timp, tot mai mulţi basarabeni aderă la Mişcarea Democratică, astfel că formaţiunea se extinde pe întreg teritoriul RSSM.

La 17 septembrie 1988, în ziarul *Învăţământul public* apare o scrisoare semnată de şaizeci şi şase de lingvişti, istorici, scriitori, artişti, adresată recent createi Comisii Interdepartamentale a Prezidiului Sovietului Suprem din RSS Moldovenească pentru studierea istoriei şi problemelor dezvoltării limbii moldoveneşti, în care semnatarii, salutând decizia conducerii de partid de a crea Comisia Interdepartamentală, îi cer acesteia:

- să soluţioneze problema statutului social al limbii noastre;
- să activeze cu uşile deschise;
- să pună capăt teoriei ruşinoase a existenţei celor două limbi romanice din nordul Dunării şi să recunoască unitatea limbii române;
- în soluţionarea problemei statutului limbii române, să aplice doar criterii lingvistice şi nu politice, geografice ş.a.;
- să recomande trecerea limbii oficiale din RSSM la alfabetul latin;
- limba noastră să fie aplicată şi utilizată în toate sferele vieţii din RSSM.

Scrisoarea e reprodusă şi în *Literatura şi arta.*

La 25 octombrie 1988, Adunarea Generală a Uniunii Scriitorilor din Moldova lansează un *Apel către toţi oamenii de bună credinţă să susţină oficializarea limbii române şi revenirea la alfabetul latin.* Apelul e semnat de toţi scriitorii, cu excepţia lui Andrei Lupan (va da mai târziu explicaţii), Haralambie Corbu, Eliza Botezatu, Arhip Cibotaru şi Nicolae Corlăteanu.

Începe o amplă campanie de susţinere a revendicărilor lingvistice: în fiece număr al revistelor *Literatura şi arta* şi *Învăţământul public* sunt publicate zeci de scrisori cu sute de semnături ale susţinătorilor, adresate Comisiei Interdepartamentale. Între acestea, la 1 decembrie 1988, e publicată, în *Literatura şi arta,* şi scrisoarea unor mari personalităţi din Moldova, stabilite la Moscova, pe care am pregătit-o, printre semnatari fiind: Eugen Grebenicov, Ion Ungureanu, Lilia Amarfi, Maria Codreanu, Ştefan Vetrilă, Nicolae Romanenco, Vasile Cepoi, Nicolae Dodiţă, Valeria Grosu, Eugen Cioclea, Sandu Grecu ş.a. În aceeaşi zi apărea şi scrisoarea de susţinere a celor mai importanţi zece scriitori letoni: Imants Ziedonis, Ianis Peters, Vizma Belsevits, Maris Ciaclais, Knut Skuienieks, Imants Auzini, Leons Briedis ş.a. O altă scrisoare de susţinere a fost semnată de 30 de personalităţi ale literaturii şi culturii lituaniene.

În pofida tuturor aşteptărilor, în decembrie 1988 erau publicate Tezele CC al PCM, Prezidiului Sovietului Suprem al RSSM şi Consiliului de Miniştri al RSSM *Să afirmăm restructurarea prin fapte concrete,* prin care conducerea bodiulistă de la Chişinău relua toate dogmele comunist-staliniste: „întărirea unităţii poporului sovietic", consolidarea „prieteniei popoarelor", menţinerea limbii ruse drept limbă de comunicare interetnică, păstrarea alfabetului chirilic pentru „limba moldovenească" şi a controlului partidului comunist asupra intelectualităţii ş.a. Erau respinse, astfel, toate revendicările intelectualităţii şi ale societăţii basarabene: necesitatea repunerii în drepturi a limbii române şi revenirea acesteia la alfabetul latin, condamnarea deportărilor în masă staliniste şi încălcarea drepturilor omului în deceniile bodiuliste, adevărul despre foametea organizată din 1946–1947, gravele probleme ecologice din Moldova.

→

Istoria de lângă noi

Aceste teze, numite în popor „proteze", au trezit revolta generală. Încep demonstraţiile şi marşurile stradale atât la Chişinău, cât şi în alte oraşe. Acestea au loc în fiece sâmbătă şi duminică şi vor ţine până la 31 august 1989, marcând a patra etapă a luptei pentru legiferarea limbii române şi a alfabetului latin. Amintim manifestările cele mai ample din 15 şi 22 ianuarie, 12 martie (când demonstranţii au asediat clădirea CC al PCM), marele miting de doliu din 28 iunie 1989 (ziua ocupaţiei sovietice din 1940), manifestările din 23 august 1989 (ziua semnării în 1939 a Pactului Molotov-Ribbentrop) şi, în fine, prima Mare Adunare Naţională din 27 august 1989.

La 23 decembrie 1988, Plenara Comitetului de Conducere al Uniunii Scriitorilor se întruneşte într-o şedinţă deschisă cu tema *Scriitorii şi destinele limbii materne* (la care au luat cuvântul scriitorii I.C. Ciobanu, V. Badiu, I. Hadârcă, Iu. Grecov, V. Matei, L. Lari, E. Tarlapan, I. Ciocanu, D. Matcovschi, L. Istrati, N. Josu, Iu. Filip, T. Bragă ş.a.) şi adoptă o rezoluţie prin care, salutând sprijinul venit din partea a sute de mii de concetăţeni, cer „consfinţirea în Constituţie a limbii materne a moldovenilor ca limbă de stat şi revenirea acesteia la alfabetul latin". Scriitorii aprobă şi textul unei scrisori deschise către Biroul CC al PCM, prin care cer oprirea campaniei de denigrare a scriitorilor desfăşurată de redacţia oficiosului CC al PCM *Sovetskaia Moldavia,* care reflectă tendenţios starea de lucruri din domeniul limbii noastre, stimulând vrajba interetnică, dar şi persecuţiile împotriva intelectualităţii de creaţie şi, în special, asupra redactorului-şef al ziarului *Învăţământul public,* Anton Grăjdieru.

La 28 decembrie 1988, în urma unei dezbateri îndelungate, Comisia Interdepartamentală adoptă o hotărâre, semnată de preşedintele Alexandru Mocanu şi secretarul Nicolae Mătcaş, care va fi făcută publică la 5 ianuarie 1989, prin care îşi propunea să facă un demers pe lângă Prezidiul Sovietului Suprem al RSSM ca limba moldovenilor să fie decretată ca limbă de stat pe teritoriul RSSM; ruga Prezidiul Sovietului Suprem să creeze un grup de lucru pentru pregătirea proiectelor de lege şi-i solicita Prezidiului Sovietului Suprem să aprobe hotărârea privind trecerea limbii noastre la grafia latină. În aceeaşi zi se publică şi cele două rapoarte prezentate la şedinţa Comisiei Interdepartamentale din 28 decembrie 1988 de lingviştii Silviu Berejan, *Cu privire la statutul lingvistic şi social al limbii noastre,* şi A.M. Dârul, *Legătura dintre caracterul romanic al limbii moldovenilor şi grafia latină.* Aceştia menţionau că pe adresa Comisiei Interdepartamentale au sosit peste 130 de scrisori şi demersuri colective (fără a ţine cont de sutele de scrisori publicate în presă) cu peste zece mii de semnături, care cereau acordarea statutului de limbă de stat limbii noastre, recunoaşterea identităţii lingvistice moldo-române şi revenirea la grafia latină.

La 25 ianuarie 1989 era publicată Hotărârea Prezidiului Sovietului Suprem al RSSM despre pregătirea proiectelor de legi *Cu privire la statutul limbii moldoveneşti* şi *Cu privire la funcţionarea limbilor vorbite pe teritoriul RSSM,* prin care se hotăra să se editeze o parte a săptămânalului *Literatura şi arta* cu alfabet latin, la fel şi operele unor clasici ai literaturii noastre.

Însă autorităţile din RSSM nu se grăbeau să acţioneze, iar formularea ambiguă privind trecerea la alfabetul latin era o dovadă în plus că liderii comunişti de la Chişinău voiau doar să calmeze spiritele, să câştige timp şi să deturneze mişcarea democratică din societate. Pentru a simula dialogul, CC al PCM a invitat de la Moscova un grup de aşa-zişi „experţi", dintre care unii avuseseră atitudini ostile faţă de limba română şi alfabetul latin (de ex., Vladislav Iakimovici Grossul, unul din ideologii „Interfrontului" din RSSM), Gh.Gh. Litavrin, membru corspondent al Academiei de Ştiinţe a URSS (conducătorul grupului), M.D. Ereşcenko, I.Ia. Semionova, doctori în ştiinţe istorice, cercetători ai Institutului de Slavistică şi Balcanistică a Academiei, T.N. Sfeşnikova şi B.P. Narumov, lingvişti. Autorităţile comuniste de la Chişinău au înscenat organizarea unor mese rotunde la redacţia oficiosului CC al PCM *Moldova Socialistă* şi la Academia de Ştiinţe a RSSM, condusă încă de sinistrul A. Jucenko, manifestări în cadrul cărora aceştia s-au referit mai mult la scrisul slavon decât la cel latin, ideologizând problema şi încercând să demonstreze prioritatea alfabetului rus şi inutilitatea trecerii la alfabetul latin, precum şi inoportunitatea oficializării limbii moldovenilor. Prestaţia pseudo-savanţilor moscoviţi a fost atât de jenantă, încât nici cei care i-au invitat n-au mai făcut, pe parcursul anului 1989, referire la concluziile acestora.

Deşi majoritatea membrilor Comisiei Interdepartamentale ajunseră la concluzia că aşa-zisa „limbă moldovenească" este identică cu limba română, Simion K. Grossu, prim-secretar al CC al PCM, şi alţi câţiva acoliţi ai săi insistau asupra diferenţelor, forţând nota şi sfidând evidenţele, ceea ce a dus la o şi mai mare tensionare a situaţiei. Era tot mai evident că întreaga conducere de partid comunist a RSSM era depăşită de timp, s-a compromis şi nu avea nimic în comun cu dezideratele majorităţii populaţiei din Moldova.

În ziua de 15 februarie 1989 apărea la Riga şi era adus la Chişinău primul ziar cu alfabet latin din Basarabia postbelică, *Glasul,* devenit ulterior *Glasul Naţiunii.* Această acţiune a fost realizată cu sprijinul diasporei basarabene din Letonia şi a soţilor-scriitori Maria Briede-Macovei şi Leons Briedis. Tirajul de 60.000 de exemplare al acestui ziar s-a epuizat foarte repede, iar în săptămânile ce au urmat, pe adresa Uniunii Scriitorilor din Moldova au sosit peste 100 de mii de cărţi poştale în care oamenii îşi exprimau dorinţa de a se abona la acest ziar (4).

La 23 februarie 1989 scriitorii publicau în *Literatura şi arta*, ca exemplu, Decretul Sovietului Suprem al Lituaniei *Cu privire la folosirea limbii de stat a RSS Lituaniene.* În aceeaşi zi era publicat şi protestul a 182 de colaboratori ştiinţifici de la Academia de Ştiinţe a Moldovei în legătură cu includerea în Comisia de elaborare a proiectelor de lege a lui A. Iakovlev şi L. Doneţki, care se pronunţaseră în repetate rânduri împotriva oficializării limbii române şi a revenirii la alfabetul latin.

Conform deciziei din 10 martie 1989 a Comisiei Sovietului Suprem al RSSM pentru învăţământul public, ştiinţă şi cultură, a fost creat un grup de lucru pentru efectuarea unor sondaje de opinie în problema grafiei latine, din care făceau parte lingviştii Alexandru Dârul, director adjunct al Institutului de Limbă şi Literatură al AŞ a RSSM (preşedinte al grupului), Anatol Ciobanu, profesor, şef al catedrei de lingvistică generală şi romanică a Universităţii de Stat din Chişinău, Nicolae Mătcaş, şef al catedrei de limbă moldovenească a Institutului Pedagogic de Stat „Ion Creangă", Ion Dumeniuc, docent la facultatea de filologie a Universităţii de Stat din Chişinău, scriitorul Victor Prohin, redactor-şef adjunct al revistei *Nistru*, ziaristul Anton Grăjdieru, redactor-şef al ziarului *Învăţământul public,* precum şi Gheorghe Călcâi, candidat în ştiinţe filozofice, cercetător ştiinţific în cadrul sectorului pentru sondarea opiniei publice a Institutului de Filozofie şi Drept al AŞ a RSSM, şi Gheorghe Bostan, candidat în ştiinţe fizico-matematice, docent la catedra de limbaje algoritmice şi programare a Universităţii de Stat din Chişinău. În ziarele *Literatura şi arta, Învăţământul public, Moldova socialistă, Viaţa satului* şi *Tinerimea Moldovei*, tirajul total al cărora era de 700.000 de exemplare, a fost publicat un chestionar privind adoptarea alfabetului latin ca formă oficială de scriere în limba „moldovenească". În cele peste 100.000 de răspunsuri sosite, până la sfârşitul lunii aprilie 1989, pe adresa respectivelor publicaţii, circa 99,33% din respondenţi s-au pronunţat în favoarea trecerii la grafia latină, circa 50% din chestionare fiind expediate din localităţile rurale ale Basarabiei (5).

La 16 martie 1989, Uniunea Scriitorilor publica proiectul său de lege, *Limba de stat. Principii de funcţionare* (6), sprijinit de majoritatea intelectualităţii şi de cadrele didactice.

La 6 aprilie 1989 erau publicate şi proiectele de legi ale Prezidiului Sovietului Suprem al RSSM, aprobate la 30 martie 1989 (7).

Sub directa conducere a secretarului II al CC al PCM, V. Pşenicinikov, încep acţiunile de organizare în Transnistria a aşa-ziselor „Soviete Unite ale Colectivelor de Muncă", cu detaşamente de autoapărare, organizaţii paramilitare susţinute de Moscova şi de Armata a 14-a a URSS, dislocată în RSSM. Totodată, pentru a impresiona opinia publică rusească, populaţia rusofonă din RSSM este îndemnată să scrie scrisori şi demersuri la Moscova împotriva „naţionaliştilor români" de la Chişinău (8).

În lunile martie-aprilie 1989 au avut loc alegeri în Congresul Deputaţilor Poporului din URSS, alegeri semi-libere, în cadrul cărora, în RSS Moldovenească au învins, în luptă cu reprezentanţii nomenclaturii CC al PCM, mai mulţi scriitori (Grigore Vieru, Nicolae Dabija, Ion Druţă, Ion Hadârcă, Dumitru Matcovschi, Leonida Lari, Mihai Cimpoi), ziaristul Anton Grăjdieru, inginerul Constantin Oboroc, preotul Petru Buburuz, medicii Gheorghe Ghidirim şi Gheorghe Russu ş.a., fiind astfel curmată dominaţia pe plan local a partidului comunist.

La 13 aprilie 1989 treisprezece deputaţi ai poporului din URSS, proaspăt aleşi, între care şapte scriitori, publică o *Scrisoare deschisă către CC al PCM, Prezidiul Sovietului Suprem şi Consiliul de Miniştri al RSSM* prin care cereau accelerarea examinării proiectelor lingvistice.

La 20 mai 1989 are loc congresul de constituire a Frontului Popular din Moldova, prin fuzionarea Mişcării Democratice şi a altor organizaţii culturale. Raportul politic a fost prezentat de doctorul în istorie Alexandru Moşanu. Congresul a ales organele de conducere şi a adoptat Programul, Statutul şi o serie de rezoluţii, a hotărât editarea buletinului informativ *Deşteptarea.* Preşedinte al FPM a fost ales Ion Hadârcă, iar din Consiliu făceau parte personalităţi ale vieţii publice: Gr. Vieru, D. Matcovschi, L. Lari, M. Cimpoi, N. Dabija, V. Matei, L. Istrati, V. Beşleagă, Gh. Ghimpu, M. Ghimpu, A. Şalaru ş.a.

La 25 mai 1989 este publicat proiectul Hotărârii Prezidiului Sovietului Suprem *Cu privire la trecerea scrisului limbii moldoveneşti la grafia latină.*

La finele lunii mai 1989 apare ziarul *Deşteptarea,* publicaţie a Frontului Popular, tipărit cu alfabet latin, iar din 29 iunie 1989 şi săptămânalul *Literatura şi arta* apare cu alfabet latin (alternativ până la nr. 30 din 20 iulie acelaşi an, apoi, de la nr. 31/1989, doar cu alfabet latin).

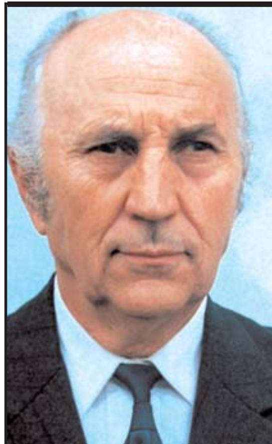
În ziua de 28 iunie 1989, la Teatrul de Vară din Chişinău, în prezenţa a circa douăzeci de mii de participanţi, are loc un miting de doliu, în cadrul căruia am prezentat discursul de bază, consacrat istoriei problemei basarabene, de la apariţia acesteia în 1812, odată cu anexarea şi ocuparea de către Imperiul Rus a Moldovei dintre Prut şi Nistru, şi până în anul 1988, text apărut ulterior şi în buletinul *Deşteptarea,* nr. 2. Participanţii la miting au cerut, în rezoluţia adoptată, oficializarea limbii române, revenirea la alfabetul latin, lichidarea consecinţelor Pactului Molotov – Ribbentrop.

Prezidiul Sovietului Suprem al RSSM publica, la 18 august 1989, Hotărârea despre proiectele legilor *Cu privire la statutul limbii moldoveneşti* şi *Cu privire la funcţionarea limbilor vorbite pe teritoriul RSSM*, şi proiectul Hotărârii *Cu privire la trecerea la alfabetul latin*, anunţând, totodată deschiderea Sesiunii Sovietului Suprem al RSSM în data de 29 august 1989. Majoritatea propunerilor făcute de scriitori şi lingvişti nu au fost luate în consideraţie de Prezidiu şi era clar că la Sesiune se va da bătălia decisivă pentru legiferarea limbii române şi revenirea acesteia la alfabetul latin.

Consiliul Frontului Popular, la 28 iunie 1989, a luat decizia de a convoca, la 27 august 1989, cu începere de la ora 10.00, în piaţa centrală a Chişinăului – Piaţa Biruinţei – cea dintâi *Mare Adunare Naţională,* la care să participe reprezentanţi din toate localităţile Basarabiei. Ca model au servit Marea Adunare de la Blaj din 1848 şi, mai ales, Marea Adunare Naţională de la Alba-Iulia, de la 1 Decembrie 1918. La Adunare au fost invitaţi şi reprezentanţi ai mişcărilor democratice naţionale din Lituania, Letonia, Estonia şi Georgia.

→

Fundăţeanca, *moşioara* legendarului muzician Dinu Lipatti (II)

Vasile VASILE

Stagiile de la Techirghiol alternau cu cele de la Fundăţeanca: „Petrecurăm două luni pe litoralul Mării Negre şi apoi ne-am dus să ne sfârşim vacanţa la Fundăţeanca noastră. Cât de fericit era Dinu meu scump să stea la ţară! Chiar mai în vârstă, i-ar fi plăcut să-şi petreacă toată viaţa acolo.” (*Ibidem*)

Episodul următor relatat de mama artistului confirmă atracţia micului muzician pentru Fundăţeanca: „Am plecat curând la plajă, la Techirghiol, la Movila. Totuşi, Dinu aştepta cu nerăbdare plecarea la Fundăţeanca. Acolo avea pianul în camera lui şi natura, arborii, oamenii şi lucrurile, tot ce îl interesa atât de mult.” (Ana Lipatti, *Op. cit.*, 2017, pp. 34–35)

După mărturiile mamei, nici atracţia Parisului nu putea ostoi dorul de Fundăţeanca: „Clima Parisului nu-i prea convenea. Simţeam uneori, la apropierea verii, că îi este dor de ţară, dor de Fundăţeanca lui dragă.” (*Idem*, p. 42)

La 25 iulie 1936 Dinu îi scria prietenului Miron Şoarec despre pregătirea unor concerte, la Fundăţeanca: „Aici la ţară am sosit numai de trei zile. E o frumuseţe! Un aer admirabil, timpul foarte răcoros şi o linişte absolută. Sper să stăm vreo trei luni apoi revenim la Bucureşti. În ce priveşte activitatea mea pe timpul cât voi sta acolo, nu pot să-ţi spun decât că voi cânta «*re minorul*» de Mozart şi *Capriccio* de Strawinsky la un simfonic.” (Miron Şoarec, *Op. cit.*, 1981, p. 46)

În toamnă, la 25 septembrie 1936, îi scria din nou, tot din Fundăţeanca, despre cele două partituri pianistice, pe care „le prepar de zor căci sunt ambele, în felul lor, foarte dificile. În plus mai trebuie să lucrez şi programul ce voi avea fericirea să-l cânt cu Maestrul Enescu.” (*Idem,* p. 47) Este recitalul ce includea *Sonata a X-a* de Beethoven, *Sonata* de Franck şi propria *Sonatină.* Memorialistul precizează la subsol că este vorba despre recitalul de sonate susţinut cu Enescu, în 7 noiembrie 1936.

Profesorului Mihail Jora îi scria, tot din Fundăţeanca, la 1 august 1936, că „trei părţi din *Trio* sunt gata, mai am încă două spre a-l termina. Mai trebuie să termin *Suita pentru piano şi orchestră*, apoi să fac o Cadenză la *Concertul* de Mozart în re minor, deoarece pe acesta îl voi cânta împreună cu *Capriccio*-ul lui Strawinski, la un simfonic în iarnă.” (Carmen Păsculescu-Florian, *Vocaţie şi destin. Dinu Lipatti…*, 1986, p. 64)

Din următoarea scrisoare, din 23 august, aflăm şi alte date despre programul de muncă de la Fundăţeanca din vara anului 1936, pe care, „dacă Dumnezeu îmi va da sănătate deplină, îl voi respecta cu cea mai mare sfinţenie”. (*Idem*, p. 66) Pe luna septembrie plănuieşte astfel: Piano: *Capriccio* de Strawinski, *re minor* de Mozart, *re minor* de Ph. Emm. Bach, câteva bucăţi din *Reihe kleiner Stücke* [*Serie de piese mici*] de Hindemith şi două corale de Bach; Compoziţie: cele două ultime părţi de *Trio*, *Fuga Toccatei în mi minor* şi o Cadenză la *re minorul* de Mozart.” (*Ibidem*)

La 20 septembrie, din aceleaşi locuri paradisiace, îi mărturisea că „facem, aproape zilnic, excursii” şi îi exprima lui Mihail Jora bucuria că îndrumătorul său îi transmisese lui Enescu propunerea de a prezenta împreună „*Sonata nr. 10* de Beethoven, *Sonata* de Franck şi *Sonatina* mea. Tata n-a putut să-mi dea prea multe detalii, ceea ce vă rog pe Dv., dacă nu vă deranjează, să-mi scrieţi când va fi acel concert şi cum va decurge. (…) Sunt fericit să pot apărea alături de Maestrul Enescu.” (*Idem*, pp. 66–67)

Fundăţeanca devine un reper al fericirii muzicianului, care-şi poate continua activitatea pianistică: „Lecţiile pe care le-am început după sosirea mea la Paris s-au alăturat fericit studiilor muzicale de bază pe care le datorez numai d-rei Florica Musicescu şi d-lui Mihail Jora”. (Tănăsescu, Bârgăoanu, *Op. cit.*, 1971, p. 29)

Biografii reiterează modul original de acreditare a micului pianist la exigenta profesoară de pian Florica Musicescu: „«Am un copil genial. Vă rog să acceptaţi să-i daţi lecţii de pian» – se adresează cu infatuare Theodor Lipatti noii profesoare”. (*Idem*, p. 18)

Aşezat cu mama sa în apropierea castelului Fontainebleau, de lângă Paris, îi scria Floricăi Musicescu: „Priveliştea este minunată şi sper că aici voi putea compune în voie, ca la Fundăţeanca”. (*Idem*, p. 27)

După studiile de la Paris, în vara anului 1939, „abia întors în ţară, aleargă cu nerăbdare, ca de obicei, la liniştea de la Fundăţeanca, unde îl aştepta surpriza unui dar deosebit: un *Bechstein nou*, oferit de tatăl său, mândru de evoluţia artistică a fiului”. (*Idem,* p. 73)

Mama îşi aminteşte: „Îndată ce ajunse în ţară, Dinu se instală la pianul *Bechstein* pe care-l cumpărase tatăl său şi fu încântat de rezonanţa instrumentului. Era în fine fericit, în ţară, scăpat de protocolul oraşului, în pădurile ce miroseau atât de frumos. Parcul, ciripitul păsărilor, animalele, totul îl fermeca; acolo la Fundăţeanca ar fi vrut să-şi petreacă toată viaţa.” (Ana Lipatti, *Op. cit.*, 2017, p. 62)

După Paris se întoarce la Fundăţeanca, unde „s-a reidentificat repede cu viaţa satului. Pe vechii tovarăşi de joacă îi întâlneşte acum la muncă prin vii şi livezi, flăcăiandri, bucuroşi de revedere, dar sfioşi în faţa celui venit de prin străinătate. Cu naturaleţea lui obişnuită, Dinu sparge cu uşurinţă gheaţa şi în lungile seri de taifas se interesează cu sinceritate de viaţa fiecăruia, de noile lui probleme, griji şi bucurii. Le împărtăşeşte planul de a-şi stabili «cartierul general» pentru tot restul vieţii acolo, la ţară, unde plănuieşte să-şi construiască o casă de odihnă şi de lucru. Aici dorea să stea şase luni pe an pentru a acumula întocmai legendarului Anteu, forţele şi elanul necesare zborului său în lumea artei.” (Bârgăoanu, Tănăsescu, *Op. cit.*, 2000, p. 55)

Amintirile despre Fundăţeanca ale fratelui artistului, Valentin, concordă cu cele ale lui Dinu şi ale mamei lor, căci scria în cartea sa: „Fundăţeanca era locul tuturor vrăjilor, locul muzicii şi al lecturii, al pădurii străbătute călare, al nopţilor cu lună plină, în care tata prefera să doarmă pe o bancă în parc, al mirosului de nuci sau cumplit de dulce al teilor, al câinilor credincioşi şi zburdalnici, al bucuriilor autentice”. (*Valentin Lipatti, Strada Povernei 23,* Bucureşti, Editura Garamond, 1993, p. 15)

Stagiile de la conacul dâmboviţean, „de la îndrăgita noastră Fundăţeanca, de nostalgia căreia eram cuprinşi toţi trei” (mama, Dinu şi Valentin – nota îmi aparţine) erau determinate şi de nevoia îngrijirii casei vechi, „pentru a vărui casa şi a aranja aleile parcului” (Ana Lipatti, *Op. cit.*, p. 46) şi apoi a construirii celei noi.

Într-o depeşă adresată lui Miron Şoarec, tot din Fundăţeanca, îi comunica prietenului său faptul că era nevoit să se împartă între interpretare şi creaţie. Din două scrisori din anul 1941, aflăm despre activitatea intensă desfăşurată de muzician la Fundăţeanca. „Compun, cânt, lucrez fără răgaz de când am sosit aici” – îi scria la 14 iulie 1941 lui Corneliu Bediţeanu, pentru ca peste două săptămâni să detalieze către acelaşi destinatar: „Aflaţi despre servitorul Dvs. că se găseşte în cea mai prielnică atmosferă componistică şi că prin coclaurile sale este raiul pe pământ. Acum prepar de zor *Concertul în Mi bemol* de Liszt pentru 10 august”. (Scrisoarea se păstrează în fondul George Breazul din cadrul Bibliotecii Uniunii Compozitorilor şi Muzicologilor – *Scrisori,* Registrul XVII, nr. 3063; Ea a fost publicată de Titus Moisescu în *George Breazul, Scrisori şi documente,* vol. III, Ediţie îngrijită de Titus Moisescu, Bucureşti, Editura muzicală, 1997, pp. 56-57.) Scrisoarea citată de Viorel Cosma, tot din Glâmbocata, precizează o altă dată a concertului, „(Filarmonica, 15 Octombrie)”, şi completează cu „o avalanşă de recitale în Germania, la noi în ţară şi în Balcani. Numai Dumnezeu să ne acorde pace şi vreme frumoasă!” (Viorel Cosma, *Muzicieni români în texte şi documente* (XIV)…, p. 152)

→

La Adunare au sosit, din toate raioanele RSSM, dar şi din nordul Bucovinei şi sudul Basarabiei, circa opt sute de mii de oameni, cu tricoloruri româneşti, icoane şi imaginile lui Mihai Eminescu şi Ştefan cel Mare. A fost cea mai impresionantă şi reprezentativă manifestare din istoria contemporană a Basarabiei. În *Documentul final,* întitulat *Despre suveranitate şi despre dreptul nostru la viitor,* pe care l-am scris în ajunul manifestării, au fost cuprinse principalele deziderate ale Mişcării Democratice de Eliberare Naţională: legiferarea limbii noastre şi revenirea la adevăratul ei nume – limba română, reintroducerea alfabetului latin, a tricolorului, introducerea în instituţiile de învăţământ preuniversitar şi universitar a istoriei românilor, stăvilirea imigrărilor în teritoriul Basarabiei din cuprinsul imperiului sovietic, suveranitatea naţional-statală, supremaţia legilor adoptate de Parlamentul Basarabiei şi, în fine, lichidarea consecinţelor Pactului Molotov – Ribbentrop, abolirea ocupaţiei sovietice.

Manifestări de amploare au continuat şi în zilele de 29, 30 şi 31 august 1989 în jurul Teatrului de Operă şi Balet din Chişinău, în incinta căruia se desfăşura Sesiunea Sovietului Suprem. Sub presiunea mulţimilor, deputaţii au votat în ziua de 31 august 1989 legiferarea limbii române ca limbă de stat în Basarabia şi revenirea acesteia la alfabetul latin. Era prima victorie mare a Mişcării Democratice de Eliberare Naţională din Basarabia. Dar lupta nu se încheiase încă… (Sfârşit)

Note

4. I. Dumeniuc, N. Mătcaş, *Op. cit.*, p. 121.
5. Elena Negru. *Op. cit.*, p. 117.
6. *Literatura şi arta*, nr. 12 (2276), 16 martie 1989, pp. 1, 3–4.
7. *Literatura şi arta*, nr. 15 (2279), 6 aprilie 1989.
8. V. Matei. *Despre anonimii agresivi*, în *Literatura şi arta*, nr. 35 (2299), 24 august 1989, pp. 2–3.

Istoria de lângă noi

Este posibil ca cele două fonduri epistolare, cel al lui George Breazul şi cel publicat de Viorel Cosma, provenind din colecţia lui C. Bediţeanu, să cuprindă documente diferite (eventual ciorne sau scrisori finite, dactilografiate), astfel că din cel de-al doilea aflăm date suplimentare din stagiile muzicianului la Fundăţeanca. Pregătindu-se să răspundă invitaţiei maiorului Bediţeanu pentru participarea la o petrecere, i-a fost rechiziţionată maşina. „M-am cutremurat din creier până-n tălpi, dar n-am avut ce face; iar acum zac alături de scumpa-mi căruţă, bocind-o ca pe o mătuşă miliardară şi neputându-mă despărţi de cadavrul său, tot din înalte motive strategice, eu fiind mobilizat pe loc, m-au pironit acolo unde e locul meu de toată ziua, în maşină! În lipsă de alimentaţie (gogoşi şi şpriţuri de pe apa «Sâmbetei»), mă hrănesc cu versuri şi melodii personale, ce compun pe volantul defunctei şi mult regretatei mele droaşte. Aşa, de pildă, am scris până acum vreo 12 *Marşuri eroice pentru ţările cobeligerante* care pot fi uşor adaptabile la starea «pre» şi «cvasibeligerantă», prin simpla schimbare de instrumente (înlocuind pe cele paşnice: clarineta în si bemol şi înfundată, cu cele răsboinice: trompeta în C dur şi moale), pentru ca apoi, în starea de beligeranţă sadea, să poată fi executate cu tromboane răsuflate. Am mai scris apoi *Balada nemerniciei* sau *Secretul nemuririi* (tenorino şi acompaniament de ţambal) dedicată D-lui Chamberlain. Dar ce n-am scris!... Acum v-am făcut o mică piesetă pentru vioară solo, în chip de omagiu, pe o temă românească, pe care gândindu-vă la cei mobilizaţi la datorie, vă rog s-o cântaţi în faţa onor. Asistenţei de Sâmbătă seara. Să trăiţi! Căprar Constantin '69." Viorel Cosma (*Muzicieni români în texte şi documente* (XIV) *Dinu Lipatti* (I), revista *Muzica*, Bucureşti, An XXI, nr. 3(83), iulie-septembrie 2010, pp. 152-153) considera aceste rânduri ca fiind „adorabile pagini epistolare în «stil Caragiale». (…) Aici documentele epistolare se transformă în literatură autentică!" (*Idem*, pp. 148-149)

Unor asemenea incidente cu poliţia locală se adaugă dezlănţuirile naturii, la 14 iulie Lipatti scriind soţiei lui Corneliu Bediţeanu: „Dacă nu v-am scris de când am sosit aici este că am suferit un potop teribil. Gârla ne-a luat gardurile, grădina de zarzavat, casele oamenilor din sate şi eram pe punctul de a dormi în pod! Acum totul este bine şi vremea admirabilă." (*Idem*, p. 155)

Despre inundaţia Fundăţencei de la sfârşitul lunii iulie 1941 îi scria şi dirijorului George Georgescu, „pe înnoptate, (…) de pe cerdacul cocioabei noastre unde orchestrez de zor cele 3 *Schiţe*. (…) Vă previn că, dacă prin extraordinar, n-am sosit până Vineri, 3 August la orele 22 (în cazul când concertul nostru va avea loc bineînţeles la 10 august), atunci să ştiţi: ori sunt inundat, ori nu mai am tren şi, prin urmare, trebuie să mă desţeleniţi cu vre-o maşină din gropile înfundatei mele moşii. Dar să sperăm că nu e cazul să recurgem la asemenea mijloace drastice. Eu lucrez de zor la Liszt mi bemol…" Spiritul caustic al tânărului muzician se vede şi din semnătura depeşei: „Costică ţambalagiul". (*Dirijorul George Georgescu Mărturii în contemporaneitate Texte şi documente,* Ediţie îngrijită de Viorel Cosma, Bucureşti, Editura Muzicală, 1987, p. 138)

„Azi aştern pe hârtie ultimele măsuri din *Fantezie,* iar de mâine încep a lucra fuga *Toccatei,* pe care fugă nici până acum n-am făcut-o. Dacă data de 7 noiembrie, pentru concertul Enescu la care voi cânta eu e definitivă, atunci, cu profunde regrete, va trebui să renunţ la compoziţie pe luna octombrie." (Miron Şoarec, *Op. cit.*, 1981, p. 47)

Finisarea *Fanteziei* va lua timp, deoarece la 2 iunie 1940 îi scria lui Mihail Jora: „De două săptămâni sunt în plină activitate componistică, lucru ce din nefericire la mine survine destul de rar. De data aceasta încă *je tiens le bon bout* şi nu-l voi mai lăsa. Ar fi copilăresc, pe vremurile acestea atât de întunecate, să clădesc proiecte pianistice pentru viitor, nici la toamnă nu ştiu dacă voi cânta sau nu. De aceea profit «să-mi iau pârleala» pe celălalt tărâm. Vineri am terminat o lucrare destul de importantă ca durată, o fantezie pentru piano solo şi sunt extrem de nerăbdător să am părerea Dv. asupra ei. Din păcate, e destul de grea din punct de vedere instrumental şi cum, fireşte, nu o am încă «în degete», nu reuşesc momentan s-o prezint cumsecade. Aici, admirabil! Singurul loc în care nu străpung adierile nesănătoase ale întunecatului Occident. Războiul nervilor nu există la Fundăţeanca!" (Carmen Păsculescu-Florian, *Op. cit.*, p. 118)

Fantezia pentru pian opus 8, compusă la Fundăţeanca, este considerată „una din cele mai relevante partituri ale şcolii componistice româneşti din perioada interbelică". (Viorel Cosma, *Muzicieni din România…*, vol. 5, 2002, p. 178) După opinia pianistului Viniciu Moroianu, unul dintre cei mai importanţi interpreţi ai creaţiei lipattiene şi autor al unui volum exegetic al creaţiei pentru pian a lui Lipatti (*Dinu Lipatti. Creaţia pentru pian solo*, Bucureşti, Editura Printech, 2007), *Fantezia* „închegată la Fundăţeanca, în primăvara lui 1940 vine să modifice perspectiva de judecare a întregii sale moşteniri", fiind „o lucrare monumentală ce se constituie drept cel mai ambiţios proiect componistic al său". (Viniciu Moroianu, *Pianul în creaţia lui Dinu Lipatti*, în *In memoriam Dinu Lipatti–60…*, 2012, p. 66)

În această atmosferă, în vara anului 1939, compozitorul aşternuse pe hârtie *Concertul pentru pian şi orgă* şi-i comunică lui Mihail Jora noutatea: „Am onoarea şi bucuria a vă face cunoscut că sunt în posesia unui *Concerto de pian şi orgă* ce am compus cu iuţeala fulgerului şi pe care sper să-l cânt la Bucureşti în octombrie… De la 7 august până azi 19 am lucrat câte douăsprezece ore pe zi, fără întrerupere, la cele patru mişcări ce compun acest concert. E scris într-o atmosferă puţin românească… În sfârşit, aştept cu nerăbdare să vi-l cânt." (Tănăsescu, Bârgăoanu, *Op. cit.,* 1971, pp. 73–74) Lucrarea era dedicată eminentei profesoare Nadia Boulanger.

Într-o atmosferă similară şi cu acelaşi entuziasm definitivează tot în liniştea Fundăţencei piesa cerută de prietenul său, Miron Şoarec, iniţiatorul triolului instrumental ce a dat viaţă *Trioului în Mi bemol major* de Beethoven. Este vorba despre piesa datată 1939, ce poartă titlul „Première improvisation (sur commande!), pour violon, violoncelle et piano, dediée a Şoarec et Co. avec ma solenelle bénédiction", piesă apreciată de dedicatar şi unul dintre interpreţi, pianistul Miron Şoarece (*Op. cit.*, 1981, pp. 55–56), „improvizaţie scurtă, de un lirism subtil, pe care o păstrez cu amintirea neştearsă a acestui mare muzician şi prieten".

Cele *Cinci Lieduri pe versuri de Verlaine – Cinq chansons de Verlaine*, pentru tenor şi pian, tipărite de Editura Muzicală în 1986, de Titus Moisescu, op. 9 (1941) consemnează la sfârşit „Fundăţeanca, le 14 juillet 1941. Cuprinde: *A une femme, Green, Deux ariettes oubliées: Il pleure dans mon coeur* şi *Le piano que baise une main frêle, Sérénade."* Caietul este tipărit „după xerocopiile trimise nouă de Madeleine Lipatti, soţia muzicianului, în aprilie 1981, odată cu acordul ei clar exprimat de a se face cunoscută pe calea tiparului creaţia muzicală a lui Dinu Lipatti şi de a se putea alimenta şi fondul iniţiat în România pentru «Premiul Dinu Lipatti»". (Titus Moisescu, *Dinu Lipatti compozitor – Dinu Lipatti en tant que compositeur*; în Dinu Lipatti, *Cinci Lieduri pe versuri de Verlaine – Cinq chansons de Verlaine*, Bucureşti, Editura Muzicală, 1986, p. 47)

(Va urma.)

Semn(al) de carte

Geo Călugăru, *Ion I. Brătianu. Din stejar, stejar răsare,* Editura Fundaţiei Culturale Ion I. Brătianu, Bucureşti, 2023

Ion. I. Brătianu este un om de o distinsă cultură, eseist de o ţinută remarcabilă, mânuitor drastic al verbului...

Domnul Ion I. Brătianu ne dovedeşte că aparţine unui neam ce nu-şi va stinge în eternitate amintirea şi că poartă un război cu ulii, trăgând în ei cu spic de iarbă cules de pe dealuri nobile. Iar cei ce poartă pe umeri un arc adus din livezile copilăriei rămân o viaţă întreagă naivi, cinstiţi şi bântuiţi de lună. (Fănuş Neagu, la începutul cărţii, deschizând secţiunea *Opinii ale unor distinse personalităţi culturale şi politice despre ultimul descendent în viaţă din Dinastia Brătienilor, Excelenţa Sa Ion I. Brătianu*)

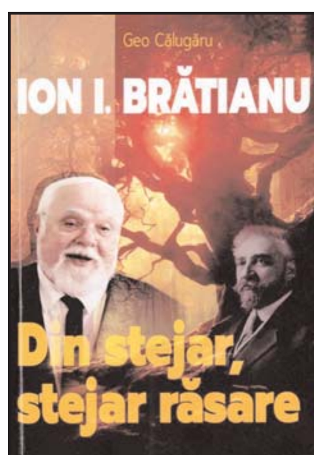
Maria Niţu, *Sământa de vorbă,* Editura David Press Print, Timişoara, 2023

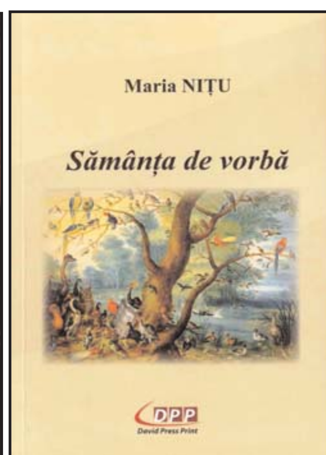
Maria Niţu ne oferă o carte neobişnuită despre „lumea vorbelor". (...) Cartea pe care ne-o propune se află la intersecţia celor de proză şi eseu. E o carte a amintirilor de profesor de literatură, de exeget şi de bun cititor al dicţionarelor lui Sorin Dumistrăcel şi Cristinel Munteanu. Şi al cărţilor celor mari, care nu se joacă de-a etimologiile, de-a cuvintele: E. Coşeriu, H. Tiktin. Şi Rodica Zafiu şi Gr. Brâncuş s-ar adăuga şi ei la „gâlceava înţelepţilor în lumea vorbelor". (...) Nu numai antologii, povestiri, fabule citeşte Maria Niţu, ci şi presa de lângă ea, pe care o comentează ca un adevărat om de ştiinţă. Şi cu umor.

Fabule, povestiri, romane româneşti sau străine apar în acest „roman", fiindcă oferă cuvintele, sintagmele care ajung, totuşi, până la noi. Pe care le descoperă şi le comentează Maria Niţu în acest dicţionar al cuvintelor care rămân. (Cornel Ungureanu, pe coperta a patra)

Victoria Milescu, *Citind şi scriind,* Editura Sud, Bolintin Vale, 2023

Partea poetică a Victoriei Milescu nu se dezminte nici când mânuieşte bisturiul criticii. Fie că o simţim cum „bate ritmul" frazând, fie că textul este înviorat de metafore sugestive ori de buchete de imagini vizuale, auditive, olfactive, gustative, tactile, cititorului sugerându-i-se să recepteze textul literar supus comentariului cu toate simţurile. De fapt – şi aici îi citez propriile-i cuvinte – „cine să-i simtă şi să-i înţeleagă cel mai bine pe poeţi decât poeţii. Întâlnirea dintre ei, indiferent pe ce meridiane, constituie o şansă, o bucurie." Dincolo de indiscutabila valoare documentară a întreprinderii asumate de Victoria Milescu, rămâne această „întâlnire" dintre scriitori, în ciuda diferenţelor de calibru, spre şansa lor şi bucuria cititorilor. (Rodica Lăzărescu, la începutul cărţii)

Istoria de lângă noi

Maiorul Lelius E. Vergatti, erou în luptele de la Cotul Donului

Radu Ştefan VERGATTI

În 2023, la Kremlin, armata rusă a sărbătorit 80 de ani de la două mari victorii: cea de la Stalingrad şi cea de la Leningrad. La atacarea şi încercarea de cucerire a oraşului Stalingrad au participat şi unităţi ale armatei române. Ele s-au afirmat, în special, în luptele din hinterlandul oraşului Stalingrad, zonă numită Cotul Donului, datorită meandrelor din acel loc ale marelui râu.

În vara anului 1942, Regimentul 19 Artilerie, cu garnizoana la Ploieşti, component al Armatei a 3-a română, în alianţă cu unităţi ale Armatei a 6-a germană şi cu grupuri ale armatelor italiene, ungare, croate, a înaintat către Stalingrad. Obiectivul era cucerirea acelui oraş-port pe marele fluviu Volga. Generalul german Friedrich Paulus, numit comandant al operaţiunii direct de Adolf Hitler, a dovedit repede că nu era capabil să ducă la bun sfârşit o asemenea acţiune. (1) Nu a ştiut să valorifice superioritatea iniţială în armament şi în tancuri (2) şi nici observaţiile generalilor români şi germani. (3) Sovieticii pregăteau o contraofensivă uriaşă, de circa 800.000 de militari aduşi de pe frontul din Extremul Orient. Era vorba de operaţiunea Uranus, concepută sub conducerea lui Stalin de generalii Gheorghi Jukov şi Alexandr Vasilevsky (4), iar raportul de forţe s-a schimbat dramatic în favoarea sovieticilor.

În acea situaţie, lipsa de oameni, de muniţie, de armament corespunzător pe întreaga linie (foarte lungă de altfel) a frontului, lipsa de echipament adaptat condiţiilor de la faţa locului, terenului şi condiţiilor meteo, aprovizionarea foarte dificilă, problemele imense de logistică ce se dovedeau din ce în ce mai insurmontabile pentru forţele generalului Paulus au fost, oarecum, uitate prin calităţile militarilor simpli. Unul dintre aceştia a fost unchiul meu Lelius E. Vergatti, ofiţer de artilerie în Regimentul 19 Artilerie. El făcea parte dintr-o veche familie boierească olteană din judeţul Romanaţi, cu ramificaţii în Mehedinţi, Dolj etc. Descendent din fostul vel vistiernic al lui Matei Basarab, Brătăşanu, mai târziu, la începutul veacului al XIX-lea, un străbun al său cu rangul de vel pitar, Ioan Vergatti, a participat la formarea baroului avocaţilor din Ţara Românească. În anul 1831 a luat fiinţă acest prim organ oficial al corpului avocaţilor. Între membrii baroului din Craiova figura şi Ioan Vergatti. El a fost, printre altele, avocatul familiei Obedeanu în procesul împotriva Zincăi Berindey. A câştigat procesul în anul 1846. Fiul său, Eliodor Ioan Vergatti a fost şi el avocat, dar şi om politic, ales deputat în Colegiul IV al judeţului Romanaţi. Ulterior a devenit senator, având şi funcţia de chestor al Senatului.

La data de 9 mai 1877, Eliodor I. Vergatti a fost unul dintre cei 79 reprezentanţi ai legislativului român care au votat şi au semnat pentru Independenţa României. (5) În 5 noiembrie 1879 a participat la crearea C.E.C.-ului (6), în 1896 a răspuns mesajului tronului etc. (7), având o viaţă politică foarte activă. Fiul său cadet, numit tot Eliodor E. Vergatti, născut în anul 1888 în Craiova, din căsătoria cu boieroaica Maria (Matilda) Gheţoiu (8), a devenit şi el avocat de succes în lumea olteană şi în cea românească. (9) Avea să fie, la finalul vieţii, ultimul decan al Baroului Dolj, înainte de desfiinţarea barourilor din România de către comunişti. La rândul său, Eliodor E. Vergatti, din căsătoria cu Elena (Lineta) Murgăşanu a avut doi copii: Lelius Vergatti şi Elena Vergatti. (10) A mai fost căsătorit şi cu Constance Otetelişanu. Avocatul Eliodor E. Vergatti l-a îndrumat pe fiul său Lelius Vergatti spre cariera militară. Născut la 22 ianuarie 1912 (11), datorită absolvirii în condiţii meritorii a Colegiului Carol I din Craiova, Lelius Vergatti a fost admis fără examen, ca bursier, la Şcoala de ofiţeri activi de artilerie „Dimitrie Sturdza" din Craiova, la data de 1 octombrie1930. (12) După absolvirea ei, a primit gradul de sublocotenent de artilerie. La data de 1 iunie 1937 a fost înaintat la gradul de locotenent de artilerie.

Fiind înalt, voinic, vesel, a fost foarte iubit de camarazii săi. Ca ofiţer activ, care promovase până la gradul de căpitan, la 22 iunie 1941 a ajuns pe front cu Regimentul 19 Artilerie. Atunci, armata regală română era aliată cu aceea a Germaniei, a Italiei, a Ungariei, a Finlandei, a Croaţiei în lupta împotriva U.R.S.S. Cum armata română acţiona pe frontul de sud, ucrainean, regimentul căpitanului Lelius E. Vergatti a mers pe acea linie. Alături de cei din regimentul său s-a remarcat în bătăliile pentru cucerirea oraşului-port Odessa şi a oraşului Harkov. (13) Mai departe, strategia prevedea cucerirea oraşului Stalingrad. Armata română era încadrată în dispozitivul armatei germane. (14) După moartea ciudată a feldmareşalului Walter Karl Ernst August von Reichenau, comandantul Grupului de Armate Sud, inclusiv al Armatei a VI-a (15) germane, Adolf Hitler l-a numit comandant-şef al armatei a VI-a germane pe generalul-locotenent Friedrich Wilhelm Ernst Paulus. Acesta era un bun cartograf, dar s-a dovedit în final că nu avea experienţa şi mai ales capacitatea necesare unui ofiţer superior care trebuia să comande o operaţiune de anvergura aceleia care preconiza să cucerească Stalingradul. El nu a avut nici capacitatea să determine comandamentul de la Berlin să înţeleagă realmente situaţia de pe front.

NUMĂR SPECIAL DE CRĂCIUN

SENTINELA

GAZETA OSTĂŞEASCĂ A NAŢIUNII

Camarazii români şi germani veghiază în noaptea de Crăciun

În zilele de 13-14 septembrie 1942, trupele germane au pătruns în oraşul Stalingrad. Nu s-a ţinut seama de informaţiile oferite de Biroul 2 al armatei române. Atunci mareşalul Ion Antonescu a transmis direct führerului Adolf Hitler, iar generalul Petre Dumitrescu, comandantul Armatei a 3-a Române, a comunicat generalului Friedrich Paulus, comandantul armatei VI germane, că sovieticii pregăteau o amplă contraofensivă pentru care masau trupe în apropiere. Nu a fost luat în considerare nici frigul, devenit extrem de puternic după 15 septembrie 1942 (16), nici acţiunea de otrăvire şi îmbolnăvire deliberată a trupelor româno-germane de către personalul auxiliar rus care lucra în bucătării şi în dormitoare. (17) În acelaşi timp, armatele Axei nu fuseseră înzestrate cu echipament corespunzător pentru temperaturile de sub zero grade C, spre deosebire de armata sovietică. Cercetările climatice au arătat că anii 1939-1943, în special, au avut temperaturi medii anuale cu mult mai scăzute decât se înregistraseră în anii precedenţi sau aveau să fie în cei următori. Aceste scăderi drastice de temperaturi medii anuale nu aveau mare efect negativ pe timp de vară. În schimb, iernile celui de Al Doilea Război Mondial au fost deosebit de aspre, dar în mod tragic nu s-a luat în considerare această realitate pentru pregătirea trupei şi echipamentului, a logisticii etc. (18) Finalul se cunoaşte: încercuirea şi distrugerea forţelor antisovietice – şi debutul marşului victorios al armatei roşii a URSS către restul Europei.

În acele condiţii speciale, în zilele de 18-19 septembrie 1942, trupe sovietice comandate de generalul Ciuikov au trecut la o contraofensivă. Era prima din zona Cotul Donului – Stalingrad.

În regiunea Cotul Donului misiunea de respingere a atacului trupelor sovietice a revenit românilor. În acel moment a fost un succes al Armatei a 3-a române, din păcate efemer.

Unul dintre ofiţerii care s-a evidenţiat atunci, în 19 septembrie 1942, în luptele grele de pe cota 163,3 pe Don a fost căpitanul Lelius Vergatti.

În jurnalul de front al Armatei 3 Română faptele lui au fost redate în cuvinte dramatice, reluate şi în Decretul de conferire a Ordinului Mihai Viteazul Cl. III „căpitanului Vergatti E. Lelius, pentru eroismul şi spiritul de jertfă de care a dat dovadă pe câmpul de luptă. În ziua de 19 septembrie 1942, în momentul cel mai critic al luptelor de pe înălţimea 163,3 pe Don, se avântă în fruntea observatorilor săi la contra-atac, antrenând într-o năvală irezistibilă toate trupele din zona unde se afla observatorul. În cursul luptei face 9 prizonieri şi respinge inamicul pe o adâncime de 1 km. În momentul când dă dispoziţiuni pentru încercuirea unei pădurici, în care se retrăsese inamicul, cade zdrobit de o lovitură de brandt." (19)

La data de 20 septembrie 1942, ca urmare a actului său de vitejie în care a contraatacat şi şi-a pierdut viaţa la Cotul Donului, a fost avansat post-mortem de la gradul de căpitan la gradul de maior. În Decretul Regal nr. 763 din 23 martie 1943 se preciza: „Înălţăm în grad Post-Mortem pe data arătată în dreptul fiecăruia, pentru merite dovedite pe front în războiul contra bolşevicilor, pe următorii ofiţeri activi care au decedat în lupte sau ulterior de pe urma lor, provocate de inamic", Lelius E. Vergatti fiind menţionat la arma artilerie. (20)

În ziarul *Sentinela*, în numărul special de Crăciun al anului 1942, a fost publicat articolul *Un eroic contraatac*, de slt. rez. Tudosie Ion.

Ziarul *Sentinela* era destinat în special armei grănicerilor, dar făcea parte din marele efort de război consacrat ridicării moralului armatei şi populaţiei, în condiţiile situaţiei din ce în ce mai dramatice de pe front.

Scris cu multă căldură, articolul descrie ca într-un film artistic evenimentele eroice şi deosebit de tragice din ziua de 19 septembrie 1942, din Cotului Donului. Atunci, deşi armatele germană şi română se găseau într-o situaţie grea, se produceau şi reacţii extraordinare, cum a fost contraatacul artileriştilor din Regimentul 19 Artilerie Grea, conduşi de Lelius Vergatti:

„În marele cot al Donului, armatele aliate mai aveau de făcut curăţirea luncii marelui fluviu rusesc de resturile trupelor sovietice.

Bolşevicii se agăţaseră cu disperare de câteva mici capete de pod, unde terenul le era favorabil, pentru a păstra baze de plecare la atacurile pe care aveau intenţii să le încerce pentru degajarea Stalingradului.

De mai multe zile atenţia unor unităţi germane şi române era îndreptată asupra unei pădurici situată chiar pe malul Donului, botezată de camarazii noştri Loreley, pentru că avuseseră bucuria să o cucerească şi apoi durerea să o piardă. Era foarte greu de stăpânit această pădurice, deoarece în acoperirile ei pătrundeau mai multe viroage adânci, prin care se infiltrau ruşii, atacând continuu pe ostaşii noştri.

Într'o noapte, mai întunecoasă decât celelalte, din cauza unor nouri care acopereau cu o perdea de nepătruns luna şi stelele, câteva sute de bolşevici îşi puseseră în gând să recucerească o înălţime din apropierea păduricei Loreley, care da posibilitatea trupelor aliate să supravegheze bine albia Donului. Înaintând prin viroage, au ajuns până la 50 metri pe linia infanteriei, ameninţând observatorul unei baterii de artilerie care se afla în spatele puşcaşilor.

La observator se găsea căpitanul Vergati Lelius, care, dându-şi seama că înaintarea inamică îl punea în imposibilitate să conducă în bune condiţiuni focul tunurilor sale, spre a păstra înălţimea, a pornit imediat la contra-atac cu artileriştii pe care-i avea lângă el.

→

Despre nostalgii, fairplay şi carte pentru carte la Gaudeamus

Georgel RUSU

An de an, Gaudeamus aduce în atenţia celor interesaţi de carte (şi nu numai) distilări intelectuale, propuneri pentru criticii de toate felurile, dar şi pentru publicul larg, cel care dă verdictul asupra manifestării.

Şi la ediţia 2023 am păşit printre standurile editurilor purtând acel amestec de sentiment şi căutare gata să se entuziasmeze în faţa sapiensului devoalat discret, în stil consacrat ori în ieşiri provocatoare.

Nu mi-am propus să fac aici o analiză specifică. Sunt suficienţi observatori care fac asta an de an şi o fac bine.

M-am surprins însă trăind nostalgii din vremea copilăriei. Am întâlnit la un moment dat standul minorităţii lipovene. Mi-am amintit de Puiu, prietenul şi apoi colegul de şcoală alături de care băteam mingea pe străzile prăfuite, dar pline de viaţă ale oraşelului de provincie în care ne-am petrecut copilăria. Am continuat adâncind nostalgia asistând la o discuţie la standul altei minorităţi. Îi vedeam aievea pe Nicu, colegul care venea la joacă dinspre lăutari, dar şi pe Viorel, cel a cărui familie făcea vase şi ceaune de tuci. Ei locuiau pe strada paralelă cu a noastră, un pic mai în spate.

Ne întâlneam zilnic pe strada laterală. Cea din faţa casei era mai circulată. Locuiam cu familia în gazdă la nenea Moiş şi tanti Liza. Doar Fred, băiatul cel mic, apropiat de vârsta noastră, avea timp să se joace cu noi. Dighi şi Ică, mai mari cu câţiva ani, mergeau la şcoală şi la liceu aşa că le rămânea puţin timp pentru minge. Doar la sfârşit de săptămână alergam împreună pe toloacă, locul căruia unii îi spuneau pompos „aeroport". Da, alergam la nenea acela care ateriza cu avionul uitilitar pe drumul de pământ bătătorit, lângă un stâlp, cu o mânecă de vânt. Ne căţăram pe aripi, urcam în cabină, puneam o mulţime de întrebări. Era o minune. Toţi băieţii ne făceam aviatori pe vremea aceea. Chiar şi Eugen şi Titi, fraţii care locuiau într-o căsuţă la marginea cimitirului armenesc, aproape de noi.

Ne-am întâlnit peste câţva ani la şcoală. Prieteniile noastre şi buna purtare a părinţilor şi vecinilor nu s-au dezminţit.

M-am întristat la un moment dat când, întâlnindu-mă cu Fred, acesta mi-a spus: „Prietene, ne vom revedea mai rar. Voi pleca în Palestina." L-am mai întâlnit odată. Se căsătorise cu prietena româncă. Era o frumosă roşcată şi se iubeau din liceu. Au plecat împreună. Aş fi vrut să mai ştiu ceva despre ei, dar nu am păstrat vreo legătură.

Am trecut apoi pe la standul Editurii Corint. Mi-a venit în minte cartea lui Mircea Maliţa, *Cuminţenia pământului, Strategii de supravieţuire în istoria poporului român.* Am căutat-o. N-am văzut-o şi din nou mi-au dat târcoale acele gânduri. Am scris atunci, în 2010, vreo două pagini în care voiam să-l combat pe autorul care nu vedea în acel loc ceea ce mie mi se părea de văzut şi mi se părea a nu fi cuminţenie. M-am oprit atunci pentru că am realizat că autorul privea lucrurile dinafară, de sus, dintr-un loc din care poporul român se vedea în comparaţie cu altele. M-am întrebat mai apoi care ar putea fi opusul.

Am continuat periplul printre titluri incitante şi coperţi acaparante. La o editură, profesorul Gică Manole urma să lanseze o carte despre Ion Antonescu. Am aflat că lansarea nu va avea loc. Întrebări mi-au venit, răspunsuri nu.

Cenzura a fost desfiinţată, aşadar întrebarea care se pune este una cu trimitere la protecţia consumatorului sau una de natură concurenţială?

Mai departe am găsit la Gaudeamus zona dedicată minorităţii evreieşti. La standul Editurii Teşu era amplasată în poziţie verticală o carte despre Ion Antonescu. Linişte în jur.

Am plecat de la Gaudeamus purtând o întrebare.

Eu nu vă întreb de ce nu s-a lansat cartea lui Gică Manole despre Mareşalul Ion Antonescu, eu vreau să aflu de ce ne-am permis să lăsăm stingheră cartea lui Teşu Solomonovici?

Reacţiunea neaşteptată a românilor, în frunte cu neînfricatul ofiţer artilerist, care, cu pistolul său mitralieră, făcea goluri simţite în rândurile duşmane, a înspăimântat trupa sovietică.

Bolşevicii au întors spatele şi au început să se retragă în debandadă.

Căpitanul Vergati a capturat cu grupul său de comando 8 prizonieri, pe lângă nenumăraţi bolşevici pe care i-a omorât sau rănit.

Nu s'a mulţumit însă cu acest rezultat. A continuat contra-atacul, împreună cu infanteria, urmărind de-aproape pe ruşii care fugeau şi cu un efectiv ce nu depăşea 40 ostaşi a ajuns şi a împresurat inamicul în pădurice.

La acţiunea de curăţire a păduricei, pe care a pornit-o mai departe fără odihnă, însufleţit de dorinţa să arunce peste Don resturile trupei sovietice, într-un salt în care arăta vitejilor ce-l urmau drumul biruinţei, a trebuit să treacă printr'un baraj al aruncătoarelor duşmane.

Cu această ocazie, un proiectil a răpit regimentului de artilerişti prahoveni pe căpitanul Vergati Lelius, încheind vieaţa sa eroică, închinată Patriei.

Alături de el au căzut şi doi dintre observatorii săi, fruntaşii Apostolescu Alexandru şi fruntaşul Florea Gh., care l-au însoţit pe drumul fără întoarcere, dovedind trăinicia legăturii închegată între comandant şi ostaşii săi.

Jertfa lor n'a fost zadarnică. Bolşevicii s'au putut convinge încă odată, în urma pierderilor mari pe care le-au suferit, că pe Don Românii se bat năpraznic.

Pentru eroicul contra-atac, căpitanul Vergati a fost propus să i se dea post-mortem ordinul Mihai Viteazul, iar artileriştilor căzuţi, medalia Virtutea Militară". (21)

Evocarea faptelor pline de eroism ale maiorului de artilerie Lelius E. Vergatti redă doar un mic episod din lupta tragică a armatei române la Cotul Donului şi la Stalingrad (22). Am ţinut să o menţionez aici, căci alături de cel pomenit au mai fost mulţi alţi soldaţi şi ofiţeri români care au dat dovadă de imens eroism şi sacrificiu. În acest mod, prin reliefarea unor fapte concrete, se pot combate afirmaţiile nefondate ale unor autori occidentali – parţial germani – care acuzau armata română pentru eşecul catastrofal al campaniei germane în lupta pentru cucerirea Stalingradului. Sper ca cele scrise aici să fie convingătoare pentru a-mi susţine teza pe care o voi completa prin noi cercetări. Sper, în acelaşi timp, că la un moment dat se va putea reamenaja şi un cimitir românesc pentru cei căzuţi în zona Cotul Donului – Stalingrad – Stepa Kalmukă.

Note

1. Cf. Antony Beevor, *Stalingrad,* Ed. Rao, Bucureşti, 2005, p. 278.
2. *Ibidem,* p. 150-151, 163.
3. A se vedea în acest sens observaţiile generalului Petre Dumitrescu, comandantul Armatei a 3-a română (cf. Arhivele M.A.P.N., fond 949, dosar nr. 126, f. 290) şi observaţiile generalului de tancuri Gustav von Wietersheim, comandantul Corpului XIV Panzere din Armata 6 germană, care încă din august 1942 i-a propus lui Paulus abandonarea încercării de cucerire a oraşului Stalingrad şi abandonarea poziţiilor de pe Volga (cf. Wilhelm Adam, *O hotărâre dificilă,* vol. I, Ed. Militară, Bucureşti, 1988, p. 99).
4. Între altele, aproximativ 60% din totalul efectivelor de tancuri din armata sovietică a fost destinat operaţiunii „Uranus" (adică apărarea oraşului Stalingrad în marele contraatac de respingere a trupelor Axei către vest) (cf. A. Beevor, *op. cit.*, p. 277).
5. Cf. George D. Nicolescu, *Parlamentul Român 1866-1901. Biografii şi portrete,* I.V. Socecu, Bucureşti, 1903, p. 298. Lista parlamentarilor care au votat Independenţa este redată în ordine alfabetică.
6. Cf. George Stanciu, *Cercetări asupra evoluţiei economiilor la Români,* în *Buletinul Institutului Economic Românesc,* anul XIX, ianuarie-iunie 1940, nr. 1-6, p. 56-57.
7. Cf. *Cuvântarea domnului Eliodor Vergati, Senatorul Col. II de Romanaţi. Cu ocaziunea respunsului la Mesagiul Tronului în şedinţa Senatului de la 21 Decembrie 1896,* Tip. I.N. Macavei&Comp., Craiova, 1896; în istoria parlamentului român, Eliodor Ioan Vergatti este o personalitate foarte activă a Partidului Liberal (cf. George D. Nicolescu, *Parlamentul Român 1866-1901. Biografii şi portrete,* ed. cit., p. 230, 241, 298, 231, 373).
8. Cf. Copie după actul de căsătorie dintre Eliodor Ioan Vergatti şi Maria (Matilda) Gheţoiu, din 31 ianuarie 1869, din registrul de căsătoriţi pe anul 1869 al oraşului Craiova (arhiva personală Radu Ştefan Vergatti).
9. Cf. Mircea Duţu, *O istorie a avocaturii române*, vol. I, Ed. Economică, Bucureşti, 2001, p. 306; R.Şt. Vergatti, C.N. Vergatti, *Ultimul decan al Baroului Dolj. Avocatul Eliodor E. Vergatti (1886-1957),* în *Oltenia. Studii. Documente. Culegeri*, seria a IV-a, nr. 5, 2017, Craiova, p. 204-224;
10. Cf. *Monitorul Oficial* nr. 11 din 17/30 aprilie 1919, p. 592.
11. Cf. *Anuarul ofiţerilor activi ai Armatei Române,* anul 1940, fila 717, artilerie.
12. Cf. Deciziune ministerială nr. 827 din 12 septembrie 1930, privind admiterea fără concurs în anul I al Şcolii pregătitoare de ofiţeri activi de artilerie, în *Monitorul Oficial* nr. 210/ 19 septembrie 1930, p. 7814. Printr-o nefastă coincidenţă, tot în 19 septembrie avea să piară, 12 ani mai târziu.
13. Cf. *Monitorul Oficial* nr. 44 din 20 februarie 1942, p. 1154.
14. Cf. Platon Chirnoagă, *Istoria politică şi militară a răsboiului României contra Rusiei Sovietice, 22 iunie 1941-23 august 1944,* Editura Carpaţii, Madrid, 1958, p. 169-193; Mihail E. Ionescu, *Romanians at Stalingrad, Myth and Reality,* în *Revista de Istorie Militară,* nr. 5-6/2012, p. 3-13; Adrian Pandea, *Stalingrad – moment de cotitură în relaţiile dintre România şi cel de-al Treilea Reich,* în *R.I.M.*, nr. 5-6/2012, p. 14-24; Petre Otu, *Un proiect eşuat. Grupul de armate „Mareşal Antonescu",* în *R.I.M.*, nr. 5-6/2012, p. 25-32.
15. Cf. W. Adam, *op.cit.,* p. 11-14.
16. Cf. Arhiva M.A.P.N., Fond 3, Noiembrie 1942, dosar nr. 128, f. 1-63; a se vedea şi *Effects of Climate on Combat în European Russia, Historical Study*, publ. by Center of Military History, United States Army, Washington, D.C., 1952, passim.
17. Cf. A. Beevor, *op. cit.*, p. 224 şi N. 61. Personalul rusesc auxiliar folosit în bucătării, în mare parte femei, otrăvea militarii români cu arsenic; arsenicul era ascuns în cutii de chibrituri; un gram de arsenic putea ucide 10 militari.
18. A se vedea şi J. Neumann, H. Flohn, *Great Historical Events that Were Significantly Affected by the Weather*: Part. 8, *Germany's War on the Soviet, 1941-45. Long-range Weather Forecasts for 1941-42 and Climatological Studies*, în *Bull. American Meteorological Society,* vol. 69, No. 6, 1987, p. 620-630.
19. Cf. Decretul Regal nr. 1647 din 15 iunie 1943, în *Monitorul Oficial,* Partea I, nr. 147 din 28 iunie 1943, p. 5461-5462.
20. Cf. Decretul Regal nr. 763 din 23 martie 1943, în *Monitorul Oficial* nr. 70 din 24 martie 1943, p. 2543.
21. Cf. Slt. rez. Tudosie Ion, *Un eroic contraatac,* în *Sentinela. Gazeta ostăşească a naţiunii,* Anul III, Nr. 52, Număr special, 27 decembrie 1942, p. 5.
22. A se vedea, între alţi autori care au descris dramatica operaţiune, Mihai Vasile Ozum, Petre Otu, *Înfrânţi şi uitaţi. Românii în bătălia de la Stalingrad*, Ed. Ion Cristoiu, Bucureşti, 1999, passim.

Istoria de lângă noi

Programarea „în cod maşină”

Dan D. FARCAŞ

În episodul din numărul trecut am rememorat caracteristicile exterioare ale calculatorului electronic „de generaţia întâi” MECIPT-1, de la Politehnica din Timişoara, unde am devenit în 1962 primul angajat, cu normă întreagă, ca „matematician” (de fapt, programator, dar termenul nu se folosea încă la noi).

Calculatorul se programa direct „în cod maşină”, deci folosind doar semnele „0” şi „1”, grupând însă câte trei biţi în „cifre octale” (de la 0 la 7, după care urma 10 ş.a.m.d.). Pentru a înţelege ce însemna asta, cer îngăduinţa cititorului pentru o scurtă ilustrare. Un program care descria lucrarea pe care trebuia s-o realizeze calculatorul consta dintr-un sir de „instrucţiuni” care se executau pe rând, una după cealaltă. Fiecare dintre instrucţiuni conţinea codul unei operaţii şi o adresă de memorie. De pildă, „01 1234” însemna „adu în registrul sumator numărul aflat la adresa 1234”, sau „05 1605” însemna „adună la ceea ce este în registrul sumator numărul care se află la adresa 1605” ş.a.m.d. În afară de cele patru operaţii elementare, mai erau şi multe altele, de pildă, unele „logice”, care permiteau să sari la o altă instrucţiune din şir, să reiei de mai multe ori o aceeaşi secvenţă ori să te opreşti.

Memoria (pe tambur magnetic) avea doar 1024 de „adrese” (numerotate în „octal” de la 0000 la 1777). Pentru o anumită lucrare, trebuiau rezervate, de la început, locaţiile, cu adresele lor, pentru datele iniţiale, intermediare şi rezultate, dar şi pentru programul care se introducea în aceeaşi memorie, desigur, la alte adrese. Uneori programul făcea trimitere la el însuşi; atunci trebuia menţionat la ce adresă. Dacă pe parcurs îţi dădeai seama că ar fi trebuit să mai intercalezi şi alte instrucţiuni în şirul celor deja scrise, partea de program aflată în continuare se decala. Deci se modificau şi adresele, deci trebuiau corectate şi referirile la ele. Dacă uitai să faci o singură asemenea corectură, programul nu doar că nu mergea, dar putea să strice jumătate din ce se afla în memorie, după care totul se oprea, fără ca cineva să înţeleagă de ce. Era ca după un incendiu, în care este uneori foarte greu să descoperi de unde a pornit totul. Din toate aceste motive, randamentul unui programator în cod maşină era mult mai scăzut, comparativ cu cel de la calculatoarele ulterioare, la care existau limbaje de programare.

Programul, scris iniţial pe hârtie, era introdus în memoria calculatorului, laolaltă cu datele iniţiale, prin intermediul unei benzi perforate tip „telex”. Operaţia de perforare o făcea, la început, tot autorul programului, operaţie nici ea ferită de greşeli. După un timp, au fost angajate, la MECIPT, operatoare în acest scop.

Tamburul de memorie parcurgea, la fiecare rotaţie, cele 1024 de adrese; deci practic, executarea unei instrucţiuni se făcea într-o rotaţie. Cum viteza tamburului era de 50 de rotaţii pe secundă, viteza calculatorului era de 50 de operaţii pe secundă. Datorită acestei viteze, incredibil de reduse după standardele actuale, programele durau ore şi chiar zile. Se lucra teoretic într-un singur schimb, dar în condiţii de urgenţă schimbul se putea termina seara târziu, când calculatorul era oprit, a doua zi dimineaţa programul fiind reluat de unde a rămas.

Dintru început m-am confruntat cu probleme care unui necunoscător nu i-ar trece prin cap. Calculatorul ştia să facă doar cele patru operaţii aritmetice. Deci formulele cu care lucram, conţinând radicali, funcţii trigonometrice, hiperbolice, exponenţiale, logaritmi etc. trebuiau descompuse în secvenţe formate doar din aceste patru operaţii elementare. Majoritatea soluţiilor folosite au fost: polinoame de cea mai bună aproximare, metode iterative, metoda „Gauss-Seidel” pentru sistemele de ecuaţii algebrice liniare, metoda „Runge-Kutta” pentru sistemele de ecuaţii diferenţiale etc. Algoritmii i-am găsit în cărţile de metode numerice pe care le-am consultat (în limba rusă, că altceva nu exista). Ne-a mai ajutat mai târziu şi o culegere făcută de matematicianul Dragoş Vaida (1933-2020) pentru calculatoarele CIFA.

Pentru că unele funcţii se utilizau frecvent, în diferite lucrări, am alcătuit pentru ele o „bibliotecă de subprograme” – desigur pe „suport extern”, adică pe benzi perforate. Din păcate, citirea benzilor se făcea mecanic; astfel, o bandă, citită de câteva ori, se deteriora. Înainte de a deveni complet ilizibile, benzile cu programe sau date care mai trebuiau folosite se recopiau la un aparat special. Cu acelaşi aparat se puteau intercala şi unele corecturi. După un timp, William Löwenfeld, şeful colectivului MECIPT, a descoperit că la fabrica de bere din oraş s-a pus în funcţie o instalaţie automată, comandată prin programe perforate pe o bandă de acelaşi tip, întărită însă în interior cu o folie de plastic, care îi mărea mult rezistenţa. A aranjat o colaborare, din care ne-am ales cu o anumită cantitate de bandă specială pentru programele des utilizate. Toate acestea în situaţia în care – s-a întâmplat – uneori erau probleme şi cu procurarea benzilor obişnuite.

Subprogramele le-am scris, după un timp, în „adrese relative” pentru a putea fi introduse uşor oriunde în memorie. Fiecare subprogram era perforat pe acea bandă specială de la fabrica de bere şi introdus, făcut sul, într-o cutiuţă rotundă de plastic, pentru bomboane „cip”, la modă pe atunci, evident, cu o etichetă lipită pe capac. O cutie de pantofi conţinând aceste cutiuţe a îndeplinit mult timp rolul de „memorie externă”.

Calculatorul MECIPT-1, ca orice calculator din prima generaţie, depindea foarte mult de fiabilitatea tuburilor electronice. Acestea erau garantate din fabrică doar pentru câteva sute de ore de funcţionare. Dacă ar fi fost pentru o mie de ore, tot ar fi trebuit să fie schimbate, teoretic, în fiecare oră, două tuburi. În realitate, se pare că – şi în urma unei proiectări foarte sigure a circuitelor, prin care componentele nu erau suprasolicitate – media era, pe cât îmi amintesc, cel mult de două-trei înlocuiri pe zi (Kaufmann declara chiar, într-un interviu, că ar fi fost numai una-două pe săptămână).

Ca într-un ritual, în fiecare dimineaţă, tehnicianul Herbert Hartmann pornea calculatorul, prin mai multe întrerupătoare. Prima verificare era a tensiunii şi a frecvenţei din reţea. Uneori acestea erau atât de scăzute că se renunţa la conectare. Dacă era în ordine, se trecea la verificarea funcţionării, mai ales a unităţii centrale. Operaţia se făcea prin activarea, de la pupitru, a microprogramelor. Nu ştiu de ce, dar sumatorul avea deseori probleme la bitul 27. Prima încercare de reparare era un picior dat dulapului central în dreptul acestui bit, operaţie de regulă încununată de succes.

Alteori, verificările, combinate cu intuiţia lui, îi spuneau lui Hartmann că un anumit tub e pe ducă. Îl scotea şi îl punea într-o instalaţie de măsurat numită catometru. În funcţie de rezultat, tubul era repus în drepturi, inversat cu altul dintr-un loc mai puţin solicitant sau aruncat şi înlocuit cu unul nou. Când în sfârşit constata că toate merg bine, Hartmann părăsea sala calculatorului şi programatorii puteau să-şi înceapă treaba.

Ţin minte că, după ce porneam lucrarea, rămâneam să supraveghez avansul calculelor. Când un program mergea bine, nu se auzea decât bâzâitul componentelor şi un ţăcănit caracteristic, repetat, al maşinii de scris, la care trebuia să fiu atent să schimb periodic hârtia. Dar zilele în care calculatorul nu greşea niciodată erau zile norocoase. Chiar şi o ureche mai puţin muzicală putea sesiza dacă în ritmul maşinii de scris interveneau unele modificări, semn că ceva nu merge cum trebuie. Desigur, verificam periodic şi valorile care ieşeau la „imprimantă”, pentru a vedea dacă se abăteau cumva de la ceea ce era de aşteptat. Ori de câte ori se întâmpla un astfel de incident, Hartmann reapărea, descoperea defecţiunea, o remedia şi treaba putea continua. Mai rău era cu defecţiunile aleatoare, când calculatorul îşi revenea singur, dar după ce imprimase câteva rezultate eronate, ceea ce impunea atenta verificare a tuturor tipăriturilor şi eventual reluarea unor porţiuni.

Desigur, ca peste tot, majoritatea incidentelor se datorau greşelilor de programare. De pildă, un program care a mers bine la toate testele, putea avea totuşi „vicii ascunse” care ieşeau la iveală numai în anumite situaţii neprevăzute. Cât timp însă lucrurile nu erau clare, „hardiştii” şi „softiştii” se puteau învinui reciproc.

Chiar şi în aceste condiţii, calculatorul a rezolvat foarte multe probleme. De pildă, într-o iarnă, la începutul anilor ‘60, cupola pavilionului central al expoziţiei naţionale (azi „Romexpo”) s-a turtit sub greutatea zăpezii. Calculele pentru refacerea cupolei (care de atunci rezistă) au fost făcute în politehnica timişoreană, programul pentru MECIPT-1 fiind scris de Vasile Baltac. Pe acelaşi calculator s-au elaborat, în detaliu, de programatori veniţi din Bucureşti, planurile după care a fost turnat betonul în barajul de la Vidraru. Aceste calcule ar fi necesitat, manual, 9 luni, iar pe calculator s-au terminat în 18 zile, tabelele fiind tipărite într-o formă finală, putând fi date la copiator şi trimise direct pe şantier. S-au elaborat şi tabele pentru un baraj pe Dunăre care nu s-a mai construit, pentru reţeaua de alimentare cu apă a oraşului Arad, pentru structura de rezistenţă a unor clădiri înalte etc.

Menţionez şi câteva lucrări ale specialiştilor din politehnică, în care am fost implicat ca programator. Pentru rotoarele turbinelor hidraulice care se construiau la Reşiţa am făcut determinări ale turaţiei critice, apoi stabilirea profilelor pentru paletele aceloraşi turbine, pentru evitarea cavitaţiei. Am mai făcut, pentru un colectiv de la catedra de termotehnică, tabele cu mărimile de stare ale aburului. A fost o premieră ştiinţifică la vremea respectivă, iar pentru mine a fost primul program în care am fost obligat să simulez aritmetica în „virgulă mobilă”. Am mai realizat programe de calcul al diagramelor pentru „dimensionarea arcelor încastrate”, cu aplicaţii în construirea barajelor în arc, un program pentru controlul statistic al calităţii producţiei la uzinele Electromotor Timişoara şi altele. Un program dificil a fost cel pentru Electroputere Craiova, în principiu, o cercetare privind impactul unor impulsuri, în particular, al trăsnetelor, asupra reţelelor electrice şi transformatoarelor. La început, rezultatele scoase de MECIPT erau aberante – după un impuls tensiunea creştea constant; dacă aşteptai suficient de mult, devenea oricât de mare. Mi-a trebuit un timp să descopăr că de vină era insuficienta precizie a celor nouă cifre zecimale cu care lucra calculatorul. Trecând la valori cu lungime dublă (deci cu 18 cifre semnificative) lucrurile s-au normalizat.

Solicitări frecvente au mai implicat rezolvarea unor sisteme de ecuaţii liniare, inversarea de matrici sau programare liniară pentru optimizări. În aceste domenii ulterior ne întreceam cu colegii în a găsi sau elabora algoritmi cât mai eficienţi. Am mai rezolvat, e drept parţial, chiar şi o problemă de lingvistică matematică pentru Samuel Abraham, care şi-a publicat rezultatele în Statele Unite.

Printre realizările care au adus faima MECIPT-ului (primul calculator alfanumeric din România) trebuie menţionată şi prima traducere automată din engleză în română. Realizatoarea acestei performanţe a fost Erika Domonkos (menţionată mai des ca Domokos, ulterior măritată Nistor). Era o autodidactă; nu avusese şansa de a urma o facultate şi lucra în Bucureşti, ca funcţionară. Dar cu îndrumările primite de la Kaufmann (cu care fusese colegă de şcoală) şi sprijinită de profesorul Moisil, a realizat programul de traducere.

Evident, la dimensiunile memoriei calculatorului MECIPT-1 nu se putea pune decât problema unui vocabular de vreo şaizeci de cuvinte şi a unei liste foarte limitate de reguli sintactice. Totuşi, faptul că în 17 mai 1962 nişte fraze, propuse pe loc de o comisie de specialişti, în frunte cu profesorul Grigore Moisil, au fost traduse dintr-o limbă în alta în mod automat, a avut ecou în media. Între altele, ţin minte că, prin 1964 sau 65, a apărut într-o bună zi la MECIPT un individ foarte serios, de la o instituţie foarte serioasă, cu un volum masiv în limba engleză sub braţ. Spera să traducem în limba română cartea respectivă repede şi ieftin, întrucât traducătorii i-au dat un termen de două luni, iar el nu voia să aştepte atât de mult...

(Va urma.)

Generalul Radu Theodoru la centenar

Elis RÂPEANU

Ca să scrii, să caracterizezi personalitatea complexă a acestui mare scriitor şi general de flotilă aeriană (rtr.) Radu Theodoru, nominalizat pentru Premiul „General de corp de Armată Ioan Sichitiu", ar trebui să realizezi un volum amplu. Îndrăznesc, totuşi, ca în câteva pagini să-l fac cunoscut cititorilor, subliniind, în mare, meritele sale, în semn de omagiu cu ocazia împlinirii centenarului, la 17 ianuarie 2024.

Generalul de astăzi, aviatorul şi marinarul Radu Theodoru e ardelean, de obârşie din zona Aradului: s-a născut la Ineu, ca fiu al agronomului Constantin Theodoru şi al Paulei (n. Iliescu), profesoară de Biologie. Deci, ca român ardelean, face parte din patrioţii care au păstrat, cu sacrificii, neamul românesc aflat multe secole sub jugul celor veniţi de aiurea să pună stăpânire pe raiul transilvan cu frumuseţi şi bogăţii care-i atrag şi azi pe profitorii avantajaţi de trădătorii de Ţară şi de Credinţă. E drept, şi celelalte ţări româneşti au trăit, uneori, în războaie, făcând sacrificii supreme, pentru păstrarea neamului şi a limbii româneşti, dar, în Ardeal, românul de rând a fost eroul care a luptat, sacrificându-se pe sine pentru a păstra în pământul transilvan rădăcina neamului nostru. Nu exagerăm dacă spunem că e drept mesajul acestui catren:

Ei n-au avut un Voievod Ştefan,
Sau un Mihai să ia la turc grumazul,
Dar pentru neam, românul ardelean
A fost şi Ştefan, şi Mihai Viteazul!

Deci, „noi, Dacii, am rămas aici unde suntem dintotdeauna".

După clasele primare, îşi continuă studiile la Liceul „Diaconovici-Loga" din Timişoara, apoi urmează Şcoala de ofiţeri de aviaţie de la Bucureşti-Cotroceni (1943-1945) şi Şcoala specială de aviaţie (1945-1946). În perioada 1946-1949, e pilot de vânătoare la Flotila 1 Vânătoare Bucureşti, comandant de companie şi profesor de specialitate la Şcoala de Ofiţeri tehnici de Aviaţie de la Sibiu (1950-1951). După această dată, zborul său îşi mută aripile pe condei (de fapt, pe toc cu peniţă muiat în călimară), devine scriitor, conduce Cenaclul „Orizonturi noi" din Sibiu, e secretar al Filialei Timişoara a Uniunii Scriitorilor (1956-1965), redactor al revistei ASTRA din Braşov, iar din 1970 se stabileşte la Bucureşti, de fapt, la Grădiştea, lângă Mănăstirea Pasărea.

Întreaga sa viaţă va constitui o pendulare atât ca aviator şi marinar, cât şi ca scriitor. Cel care a străbătut cerul Ţării ca aviator de excepţie ajunge să-i privească culorile albăstrii în valurile mării, ca marinar. Ba, se ştie că a încercat să facă ocolul pământului într-un vas românesc, încercare care nu s-a realizat din lipsă de fonduri.

L-am studiat în facultate, citind cu trăire *Brazdă şi Paloş,* apoi *Vulturul,* distins cu Premiul Academiei Române, şi alte opere. Şi-a croit destinul la înălţimea cerului românesc de unde ne priveşte Dumnezeu, pe vârfuri de munţi carpatini şi de dealuri, pe întinsele câmpii cu ape curgătoare şi lanuri mănoase, pe întinsul mării şi s-a scufundat, odată cu condeiul, în trecutul nostru milenar, cu împilări, lupte, războaie, dar şi cu biruinţe care ne-au menţinut neamul. A devenit o „imensă oglindă" – cum se destăinuie şi Radu Demetrescu-Gyr, a scris istorie şi a făurit istorie. E greu să prezint lista operelor sale literare, lucrul acesta necesitând chiar şi o foarte scurtă prezentare a fiecăreia în parte, ceea ce nu ne permite spaţiul unui articol. Temele preferate ale scrierilor sale sunt istoria neamului, împletind ficţiunea literară cu documentarea. A scris romane, nuvele, reportaje, piese de teatru, proza sa istorică realizând o sinteză a veacurilor istoriei noastre, pornind de la Burebista până în zilele noastre, eroul său preferat fiind Mihai Viteazul, ale cărui oseminte, se presupune, au fost descoperite la Mănăstirea de la Plăviceni din Câmpia Dunării, aduse de Doamna Stanca, scheletul fiind lipsit de cap şi de mâna stângă – cea cu care mânuia paloşul tăind capul duşmanilor, mână pe care duşmanii trădători i-au tăiat-o odată cu capul, măcelărindu-i şi calul pe care-l mâna în lupte.

Generalul Radu Theodoru a fost şi este şi un om politic, pus în slujba neamului. Un timp a fost vicepreşedinte al Partidului România Mare. Incontestabilul său merit este ideea redactării revistei *România Mare.* Pe 6 februarie 1990, deci la o lună şi o săptămână după lovitura de stat din decembrie 1989, la Muzeul Bucureştiului de lângă Universitate, a avut loc şedinţa comună a cenaclurilor M.A.I. şi M.Ap.N., la care am participat ca membră a Cenaclului „Ioan Tecşa" al Casei de Cultură M.A.I. Au fost

prezenţi, printre alţii, Radu Theodoru, Olimpian Ungherea, Geo Călugăru (şeful cenaclului nostru), Ion Aramă, Vasile Băran ş.a. S-a ales un comitet al cenaclului reunit şi Radu Theodoru a propus să scoatem o revistă cu numele *România Mare!* Ni s-a făcut pielea ca de găină, că nu eram obişnuiţi cu asemenea iniţiative curajoase. Apoi generalul s-a alăturat lui Vadim Tudor şi revista, la care colaborez de câţiva ani, a apărut în cadrul partidului la care devenise vicepreşedinte.

Am mai fost la o lansare care a avut loc la Centrul Cultural de pe strada Louis Calderon din Sectorul 1, unde, în cinstea dumnealui, am recitat o poezie închinată fraţilor basarabeni şi catrenul:

Românul cu românu-i frate,
Dar azi trăiesc în ţări vecine;
Cum statele sunt separate,
Românul e vecin cu sine.

Generalul s-a sculat şi m-a îmbrăţişat.

În tot ce scrie Generalul Radu Theodoru, e evidentă intertextualitatea subiacentă, adânceşte dialogul monologat, iar în articolele publicate azi se adresează direct celor care-i citesc informaţiile şi concluziile prin care-i atenţionează de pericolul globalizării în care ne aflăm, spunând direct „Deşteaptă-te, române!" A suferit şi în aşa-zisul regim comunist, suferă şi azi pentru curajul opiniilor sale, pentru condeiul care creionează adevărul, neţinând seama de noile legi care le întrec pe cele din „comunism", interzicând exprimarea liberă a opiniilor.

Cu un curaj care aproape ne înspăimântă, se sustrage mediocrităţii, publică materiale în care apără Neamul, Ţara şi Credinţa, cu inima, gândirea şi trăirea de român. Nici la această vârstă condeiul nu i-a obosit. Ne impresionează articolele sale din care aflăm lucruri grave privind legi care s-au adoptat privind religia noastră ortodoxă, fără să ne-ntrebe şi pe noi, cei care purtăm în gândire şi-n simţire credinţa ancestrală moştenită din străbuni. E drept că-n timpul aşa-zisului comunism, Biserica a suferit restricţii, credincioşilor angajaţi în diverse servicii sau ocupând funcţii li s-a interzis să meargă la biserică, să se cunune religios sau să-şi boteze copiii (deşi aceste slujbe se făceau pe ascuns), dar Biserica n-a fost desfiinţată şi nici Ortodoxia. Astfel, la tema *În apărarea credinţei ortodoxe* din numărul 146 al revistei publică *Preambul la catolicizare: preoţii ortodocşi să fie raşi, tunşi, frezaţi sau raşi în cap,* făcând cunoscut cititorilor *Super-memorandumul de la Strasbourg,* „care a fost mereu, mereu ascuns" şi prin care „se dau ordine de globalizare rapidă: Începând cu data de 01.05 (nu apare anul, manevră foarte ingenioasă ca să se vadă reacţia, fiţi atenţi, preoţi de mir şi călugări!), *clericii vor fi obligaţi să renunţe la bărbi şi păr lung*". Şi generalul, spre a curma dezinformarea şi frazeologia agenţilor globalizării, „indiferent dacă poartă sau nu rang bisericesc", titluri academice sau militare, oferă „programul distrugerii Bisericii Ortodoxe Române şi a Statului Naţional România – simbioză care a creat românimea istorică". În felul acesta, „suntem în pragul de a fi prădaţi şi de credinţă" (nr. 148 al revistei). Cei care s-au solidarizat împotriva Ortodoxiei „fac pe marii intelectuali, fac pe oamenii de deasupra societăţii, aceste aşa-zise elite în frunte cu Pleşu şi cu subordonatul lui – cu Patapievici, luptă împotriva unei istorii milenare, istoria esenţială a poporului român, cu jertfele ei, cu toate duşmăniile care au trecut peste noi, care ne-au împărţit, care ne-au împilat, care ne-au jupuit, care ne-au crucificat". E greu de imaginat alt purtător al condeiului care să aibă atâta curaj, să ia atitudine împotriva celor care vor să ne înece în oceanul globalizării. Legile care s-au adoptat fără să întrebe, legi precum *conducător al bisericii creştine devine Vaticanul* sau *ni se permit slujbe interreligioase cu acompaniament de instrumente muzicale,* transformând astfel slujba de închinăciune la Dumnezeu în distracţie cu chef – constituie ceva cutremurător pentru credincioşii ortodocşi.

Generalul Radu Theodoru, cel cu fiinţa bine înfiptă în pământul Ţării şi cu sufletul înălţat la Dumnezeu, aviatorul care s-a unit cu cerul încă din viaţă nu pregetă nici la 100 de ani să ne atenţioneze asupra pericolului deznaţionalizării care acţionează pe toate planurile. Şi, într-un serial de articole, insistă cu informaţii certe, subliniind, nu o dată, că „puţini români ştiu că, la ora actuală, e în curs abrogarea religiei noastre ortodoxe prin acte legislative şi reglementări". Oare n-aţi observat, dragi cititori, că preoţii noştri, clericii noştri nu mai poartă bărbi lungi ca Părintele Galeriu sau Gala Galaction? Cu un curaj pe care numai o fire de erou poate să-l aibă, Generalul Radu Theodoru divulgă şi critică legile care s-au adoptat privind acest proces de suprimare a obiceiurilor şi legilor care dominau, sub toate aspectele, religia noastră ortodoxă, apărată cu viaţa de strămoşii şi domnitorii noştri. Vă mai amintiţi, oare, de Constantin Brâncoveanu, Sfântul Constantin Brâncoveanu, domnitorul care a făcut sacrificiul suprem pentru credinţa noastră? I s-a promis că i se lasă viaţa dacă el şi familia lui adoptă religia mahomedană. Doar cu privirea le-a inspirat forţă sufletească celor patru fii şi ginerelui să accepte moartea prin tăierea capului decât să trădeze neamul şi credinţa. În felul acesta, a asistat cum se abătea sabia călăului, desprinzându-le capetele fiilor Constantin, Ştefan, Radu şi Matei şi ginerelui Ianache Văcărescu. Şi astăzi, acest mare patriot, acest general de armată care a brăzdat cerul şi marea, acest general care s-a înălţat deasupra curcubeului, să-l simtă cu toată fiinţa pe Dumnezeu, are curajul să ne avertizeze că procesul de globalizare a fost plănuit din timp şi acţionează tăinuit, astfel încât românul de rând, preocupat de viaţa grea pe care o duce, să nu-şi dea seama. În cea mai curajoasă revistă de azi, *Certitudinea*, cu documentare de om de ştiinţă, cu simţ juridic, Generalul Radu Theodoru le face cunoscute românilor legile care s-au adoptat, fără să-i întrebe nimeni, privind subordonarea credinţei noastre Vaticanului şi altor principii străine de specificul vieţii noastre.

→

Seniori ai culturii

Cornel Ungureanu

S-a născut la 3 august 1943, în Lugoj.
Şcoala elementară Zăgujeni (1949–1956), Liceul „Traian Doda” din Caransebeş (1956–1960). În 1965 a absolvit secţia română-germană a Universităţii de Vest din Timişoara. Doctor în literatură română şi comparată al Universităţii din Bucureşti din 1984.
Profesor la Vălişoara şi Zăgujeni (1965–1968), referent literar la Teatrul Naţional din Timişoara (1968–1970), redactor (1970–1990) şi redactor-şef adjunct al revistei *Orizont* (1990 – până în prezent).
Profesor la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Timişoara (1990 – până în prezent). Director al Teatrului Naţional din Timişoara (2000–2001).
Preşedinte al Filialei Timişoara a Uniunii Scriitorilor din România.
A publicat peste 2000 de articole şi studii în presa culturală din România, Iugoslavia, Germania.
Dintre cărţile publicate: *La umbra cărţilor în floare, o panoramă a foiletonului critic românesc* (1975), *Proză şi reflexivitate* (1977), *Contextul operei* (1979), *Imediata noastră apropiere,* vol. I (1980), *Proza românească de azi,* vol. I: *Cucerirea tradiţiei* (1985), *Imediata noastră apropiere,* vol. II (1990), *Mircea Eliade şi literatura exilului* (1995), *La vest de Eden. O introducere în literatura exilului,* vol. I (1995), *A muri în Tibet* (1998), *Fragmente despre teatru* (1998), *Introducere în viaţa şi opera lui Petru E. Oance, poet, jurnalist şi sculptor* (1999), *La vest de Eden. O introducere în literatura exilului*, vol. II (2001), *Despre regi, saltimbanci şi maimuţe* (2001, 2003, 2004), *Mitteleuropa periferiilor* (2002), *Ioan Slavici, monografie* (2002), *Geografie literară* (2002), *Geografia literaturii române, azi,* vol. I, *Muntenia* (2003), *Octavian Goga, monografie* (2003), *Europa Centrală* (2004), *Geografia literaturii române, azi,* vol. IV, *Banatul* (2005), *Sorin Titel* (2005), *Istoria secretă a literaturii române* (2007, 2011), *Petre Stoica şi regăsirea Europei Centrale* (2010), *Şantier 2. Un itinerar în căutarea lui Mircea Eliade* (2010, 2014), *V. Voiculescu. Oglinzi paralele* (2014) etc.
Ediţii, studii introductive, prefeţe sau postfeţe la numeroase volume de versuri şi proză ale unor scriitori români şi străini.
A fost premiat de Uniunea Scriitorilor pentru volumele *La umbra cărţilor în floare* (1975), *Contextul operei* (1979), *Proza românească de azi* (1985) şi *Mircea Eliade şi literatura exilului* (1995).
A fost decorat cu Ordinul naţional „Serviciul Credincios” în grad de Ofiţer (1 decembrie 2000).

Istoria literaturii române în doi timpi

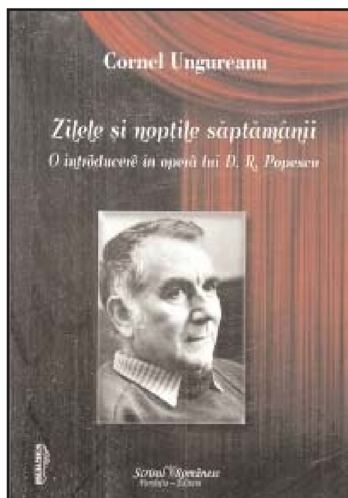
Dumitru Augustin DOMAN

Istoria secretă a literaturii române a lui Cornel Ungureanu nu este o istorie de tip clasic. Poate că nici nu e o istorie propriu-zisă, ci doar o... completare a tuturor istoriilor literare româneşti de până acum. O completare cu tabuurile, cu tot ce n-a putut fi spus înainte despre autori şi opere, lucru de înţeles până la un punct, având în vedere câte dictaturi au existat în perioada de aproape un secol în care s-au scris istoriile, câte vitregii au rupt ţara în fragmente şi câţi scriitori au evadat din spaţiul... mioritic, continuând să scrie, totuşi, în limba română. Dar, mai ales, este vorba de completări din subteranele, din culisele vieţii literare, demers care – prin acribia documentării – dă autenticitate proiectului, dă senzaţia că avem de-a face cu un tablou cvasiexhaustiv al literaturii române. Criticul nu e superfluu, scrie doar despre ceea ce nu s-a scris în celelalte istorii, doar despre ceea ce poate recupera postmodernismul, postcomunismul... Tocmai de aceea, în prezentarea de faţă nu vom face reproşuri, nici măcar observaţii că lipseşte un autor sau altul, că unuia i s-au alocat mai multe pagini şi altuia mai puţine; cum se procedează îndeobşte cu istoriile „clasice”. N-o facem nici măcar când – luându-şi măsuri de precauţie – declară că nu se ocupă de contemporani, deşi găsim secţiuni generoase arondate lui Luca Piţu, Dan Silviu Boerescu, Liviu Bordaş, Emil Brumaru, contemporanii noştri totuşi, activi-activi, unii atât de tineri că i-am putea numi urmaşii noştri. Dar acest lucru nu contează. Ei sunt foarte bine integraţi în economia sintezei, despre unii dintre ei criticul având interpretări absolut originale.

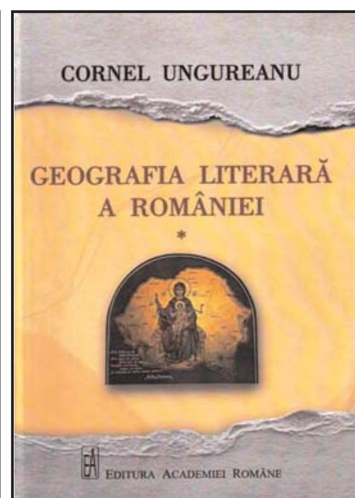
Cornel Ungureanu sugerează că o fi importantă opera, dar trebuie aflat (şi înţeles) şi contextul psihic, social, politic în care a fost creată sau a apărut (dacă între cele două momente sunt intervale mari). Autorul alege să se ocupe de partea deloc confortabilă a literaturii române, de aspectele complicate ale supravieţuirii scriitorilor din România, din provinciile înstrăinate, din diaspora. Aici, am ajuns la conceptele cu care lucrează – şi nu de ieri, de azi – criticul de la Timişoara: geopolitica şi geografia literară/spirituală/culturală/politică.

Dar, altfel trebuia să încep rândurile de faţă. Dacă orice istorie a literaturii de până acum ne-o putem reprezenta ca pe o sfoară verticală plină de numeroase noduri (cronologice), pe cea a lui Cornel Ungureanu o văd ca pe o hartă pe mai multe niveluri, bine „inervată” şi în continuă mişcare, ca hărţile din timpul războiului mondial, o hartă care – studiată cu atenţie – îţi dezvăluie desene ascunse unele peste altele, unele de altele. O hartă-palimpsest. Pe această hartă, criticul/istoricul literar restabileşte legăturile nevăzute, nervii dintre operele literare dintr-un moment sau altul al istoriei şi centrele/centrii de putere, dintre scrieri şi alte scrieri şi nu neapărat cele reprezentative valoric, ci mai curând cele reprezentative ideologic. Printr-o poziţie subtextual polemică, C. Ungureanu crede că marile rebuturi literare *(Mitrea Cocor, Ana Roşculeţ,* poezia proletcultistă...) nu trebuie lichidate în câteva fraze, ci analizate prin prisma momentului socio-politic în care au fost scrise. Cititorul trebuie să ştie. Istoria literară nu este fotografierea unui raft uriaş de capodopere, ci o mişcare greu controlabilă de curente, ideologii, cenzuri etc.

De la început, Cornel Ungureanu subliniază diferenţa dintre geografia politică şi geopolitică, citându-l pe Ion Conea; prima fiind harta statelor existente la un moment dat, iar geopolitica – procesul în continuă dinamică al devenirii statelor: „Geografia politică dă instantanee, imagini ale unor stări de moment, la fel cu clişeele fotografice; geopolitica ne prezintă, ca un film, forţe şi puteri în desfăşurare”. În funcţie de aceste concepte îşi fixează istoricul perspectiva din care observă centrismul sau policentrismul cultural: „Am încercat să arătăm, în câteva cărţi consacrate Europei Centrale, felul în care oraşul provincial devine centru şi se comportă, în unele manifestări culturale, ca o adevărată capitală a scrisului sau a artelor. Unirea de la 1918 a realizat o altă geografie spirituală, culturală, literară care a redefinit arhitectura Provinciilor; dacă soarele tuturor românilor răsare la Bucureşti, atunci înseamnă că Bucureştii lansează mode, creatori, idei de lucru, definesc şi redefinesc valorile. Noile provincii, Basarabia, Bucovina, Banatul capătă alt regim, alte dimensiuni, alte definiţii.”

→

Acest mare general încearcă să ne deştepte din somnul care ne-a cuprins. Slabe speranţe! Aceste adevăruri le realizăm, în mare, noi, cei în vârstă, dar, după ce *vom pleca,* ce se va-ntâmpla, din moment ce tineretul urmează o şcoală de „educaţie” fără învăţământ, când Ţara a rămas fără atâtea milioane de români plecaţi şi care şi-au construit case în ţară rămase pustii?

Domnul General Radu Theodoru, cel cu o casă-muzeu lângă Mănăstirea Comana, cu o bogăţie de obiecte-documente cum n-am mai văzut în nicio casă memorială, e încă activ la cei aproape 100 de ani! Dragostea de ţară, de credinţă şi de neam îi dă putere şi curaj, deci să nu ne mirăm că-şi va continua activitatea de apărare a noastră, a românilor. În fond, să nu ne mirăm că pe asemenea oameni îi apără şi le îngăduie Dumnezeu să aibă noroc de viaţă lungă pe acest pământ. Mă gândesc şi la Generalul Constantin I. Năstase din Mioveni (Argeş), trecut la cele veşnice la 108 ani, fiind cel mai vârstnic general-maior al Armatei Române, veteran de război. Am fi bucuroşi ca „generalul nostru”, al celor din A.R.P.I.A. (Asociaţia Română pentru Propaganda şi Istoria Aviaţiei), cel care, la vârsta sa, râde cu atâta poftă de viaţă când îi spune scriitorului Dinu Săraru că „vine primăvara şi avem de lucru”, Radu Theodoru, care ţine discursuri de zeci de minute în picioare, să mai trăiască mulţi ani, la fel de activ. Îi dorim sănătate şi multe satisfacţii, fără deziluzii de „eră nouă”. Şi-a dus, fără să se plece, crucea de român aviator, marinar, scriitor, publicist! O va purta, în calitate de creştin ortodox, şi Dincolo, în Veşnicie:

Român sunt, port în spate-o cruce
Ca dar de ziua mea dintâi –
N-o voi lăsa nici când m-oi duce –
O voi purta la căpătâi!

Seniori ai culturii

Apoi, domnia sa trasează cu mână sigură momentele când un scriitor sau altul sau un grup de scriitori evadează din plutonul ideologic şi schimbă paradigma (v. Kafka luat ca model de oniricii noştri, apoi cazurile Camil Petrescu, Mihail Sadoveanu, G. Călinescu, Zaharia Stancu..., care ori au trecut făţiş cu arme şi bagaje în tabăra noilor ideologi, de ocupaţie, ori şi-au „adaptat" discret vechile scrieri la noile orientări). Criticul desenează nuanţat linia lin urcătoare a literelor române de la folclor şi Şcoala Ardeleană spre marii clasici Eminescu şi Slavici, apoi la modernii interbelici, până la 1948, apoi linia brusc coborâtoare artistic a graficului literaturii române de la instalarea comunismului.

Istoria aceasta este una a literaturii române în două... zile, în doi timpi: pe de o parte, cea din perioada „aşezării hotarelor", iar cea din urmă, de după „destrămarea lor". Iar cititorul trebuie să fie unul avizat, adică bun cunoscător al istoriei României şi Europei, în general, dar şi al literaturii române. C. Ungureanu nu prezintă autori, opere, curente, didactic, d'a fir a păr, de la A la Z, ci intră brusc în analiza fenomenului, a momentului şi locului socio-politic-literar al operei exemplare în context. De subliniat că perspectiva sa îi permite şi repararea implicită a unor nedreptăţi făcute unor scriitori de istoriile precedente. Este exemplul analizei operei complexe a controversatului Geo Bogza, pe care Călinescu îl expediase, în *Istoria*... sa, în câteva fraze, inserându-l, de fapt, la... şi alţii. De asemenea, sunt foarte multe şi bune studii de caz: *Belu Silber – un martor mincinos; Omul revoltat. Exerciţii de înţelegere. Ion Caraion; N. Steinhardt, între ispitele literaturii şi cele ale credinţei...*

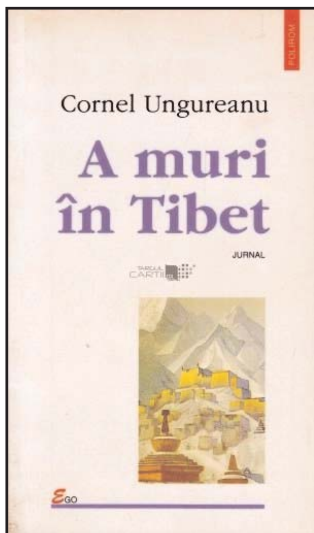
Dar care sunt aspectele care să justifice adjectivul *secretă* al acestei istorii? S-o luăm pe rând.

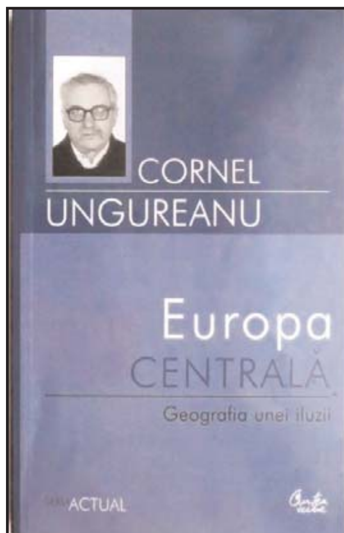
Secretele dezvăluite de Cornel Ungureanu sunt cam ştiute de toată lumea, cele mai multe dintre ele circulând în viaţa literară, în lumea scriitorilor şi politicienilor, în „samizdat", dar ele n-au putut fi scoase la iveală în scris înainte de revoluţie din motive de cenzură ideologică aspră, iar după 1989 n-au fost spuse pentru că istoriile literare erau croite după acelaşi (stră)vechi calapod. E de exemplificat aici cu studiile despre exilul interior al lui Blaga sau cel al lui Voiculescu, studii fără de care cunoaşterea celor doi importanţi scriitori ar fi incompletă.

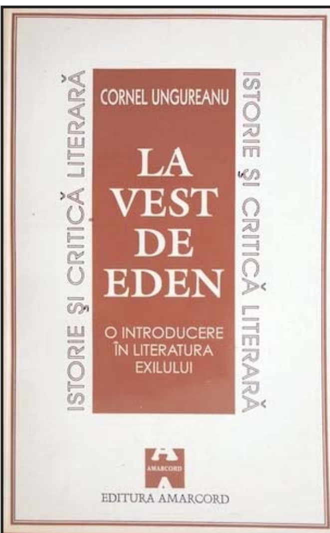
***Istoria* aceasta** mai este una secretă pentru că repune în circuit opere necunoscute, publicate abia în anii de libertate de expresie, opere fără de care literatura română ar fi fatalmente un „şvaiţer" (*Jurnalul* lui Mihail Sebastian, *Jurnalul fericirii* al lui N. Steinhardt, *Jurnalul portughez* al lui Mircea Eliade etc.). Dimpotrivă, nu a avut în vedere „momentele, autorii, cărţile aflate mai tot timpul sub reflectoarele istoricilor, ale criticilor, ale cărţilor de învăţătură: manuale, compendii, istorii literare".

Apoi, C. Ungureanu scrie aplicat şi pe larg despre marii autori din exil recuperaţi după 1989, dar publicaţi şi studiaţi la întâmplare, în nicio ordine, comentaţi oricând, oriunde, de oricine, dar mai ales oricum (Mircea Eliade, Emil Cioran, Sorin Alexandrescu, Marcel Avramescu etc.).

Secretă este istoria lui Cornel Ungureanu şi prin dedicarea unor capitole ample ezotericilor, avangardiştilor, masonilor, disidenţilor (deşi nu neapărat clasificându-i astfel, precum odinioară Al. Piru), dar şi prin descoperirea centrului lumii la mai fiecare dintre autorii analizaţi, aceasta devenind dacă nu *metodă*, măcar *criteriu* hermeneutic. Dar Cornel Ungureanu dezvăluie *in extenso* resorturile interioare, uneori la vedere, alteori... secrete, care-i determină pe unii din marii scriitori interbelici să devină „toboşari ai vremurilor noi" şi în ce măsură unii, în ce măsură alţii (Sadoveanu, Călinescu, Beniuc, Camil Petrescu...), altfel zis, oferă, ca-ntr-un film, dinamica transformării societăţii, implicit a literaturii şi artei, sub presiunea ocupantului bolşevic. De asemenea, prezintă – din aceeaşi perspectivă – resorturile care-i determină pe alţi scriitori interbelici să nu accepte nici măcar formal pactul cu ocupantul, alegând închisoarea politică. *Istoria secretă* a lui Cornel Ungureanu merge, desigur, alături de istoria propriu-zisă, iar criticul „bolduieşte" nodurile în care cele două se întrepătrund, dar şi marchează cu italice hăurile, mai curând „canalele" (inclusiv Dunăre-Marea Neagră) care le despart.

De zona secretă ţine şi ampla secţiune *Provinciile literaturii,* dedicată Ardealului, Basarabiei, Bucovinei, Banatului sârbesc, secţiune care haşurează dinamica legăturilor scriitorilor acestor încercate provincii istorice cu scriitorii din ţară, dinamica raporturilor dintre social şi politic, pe de o parte, şi cultural-literar, pe de alta.

Dintotdeauna, Cornel Ungureanu a fost critic literar şi eseist deschis, cu viziune amplă, sugerând că literatura română nu a apărut şi, mai ales, nu s-a dezvoltat oricum, în spaţiul nostru... strâmt, ci în cadrul istoric, socio-politic şi cultural al Europei, în general, al Europei Centrale, îndeosebi. Această viziune este prezentă şi în elaborarea şi structurarea acestei istorii. Mai trebuie remarcat stilul fragmentar, din acest punct de vedere trimiţând la postmodernism, dar efectul nefiind unul de încifrare, ba dimpotrivă, dând limpezime şi supleţe cărţii. Istoria e lăsată deschisă, autorul promiţând – chiar dacă doar cu trei sferturi de gură – o continuare a ei: „...această carte va putea să aibă volumul doi, trei, patru, rămânând intactă chiar aşa: fără precizarea că ar putea fi doar volumul întâi dintr-o lungă cercetare viitoare, *realizată de alţii*" (s. DAD). Făcându-ne a nu observa „testamentul" din cuvintele subliniate, chiar ne gândim la o continuare a lui Cornel Ungureanu. Criticul, profesorul şi istoricul literar de la Timişoara are tot ce-i trebuie pentru aceasta: erudiţie, bun-gust, ştiinţa sintetizării, organ pentru a sesiza şi cele mai firave fire directoare din viaţa literară românească a zilelelor noastre. Plus pasiunea pentru faţa nevăzută a literaturii în continuă transformare în cadrul mai larg al geopoliticii. Cornel Ungureanu nu este doar arhivar, şoarece de bibliotecă neapărat, el este şi istoric pur şi simplu, dar unul care urmăreşte zilnic mersul literaturii în pas cu mersul societăţii, trecerea de la Galaxia Gutenberg la „Galaxia Imaginilor", cronicar care nu mai diferenţiază net hotarul dintre trecut şi prezent, chiar dintre trecut şi viitor.

Eşantioane din carte

„Proiectul nostru de geografie literară, care cuprindea – puţin mai sceptic – şi o *Mitteleuropă a periferiilor*, păstrează, în subtext, o istorie a literaturii. Mitteleuropa recupera istoria regiunilor care, învecinate, îşi transmiteau mesaje, somaţii, idei subversive. La începutul secolului trecut, într-o lume multipolară, Europa era un continent care păstra dreptul de a lua decizii istorice. Surprinzătoarea devenire bipolară a lumii – după 1945 – a creat noi strategii de atac în care literaturile îşi au rolul lor. Geopolitica devine o ştiinţă aliată pentru istoricul literar, aşa cum poate să rămână o alianţă necesară după 1991, când o singură putere pare a lua deciziile, iar tradiţia europeană încearcă să supravieţuiască. Şi poate să supravieţuiască frumos apelând doar la resursele regionale.

Literatura regiunilor nu operează selecţii întâmplătoare. Ea va exprima o unitate definită, mai bine sau mai rău, de istoria literaturii. Sau, mai clar, de o istorie «secretă», ceva mai zglobie, a literaturii, cea care ignoră excluderile solicitate de momentul istoric. O cercetare complementară geografiei literaturii, care trebuie numită prin scriitori citiţi sau recitiţi cu atenţie acum, arată că fiecare epocă ne-a despărţit de cărţi, de autori, de direcţii culturale, validabile azi. Un *Zeitgest* mai exclusivist ca în alte vremuri ne obligă la lecturi noi. Poate că o mai vie insistenţă asupra contextelor, istoric desigur, politic, social, luminează felul în care istoria literară selectează, elimină, falsifică.

Istoria «secretă» încearcă să recupereze opere uitate, abandonate din întâmplare sau din graba cercetătorilor improvizaţi, din absenţa mesajului epidermic, atât de necesar lumii noastre postmoderne, postistorice, postcoloniale, postcomuniste ş.a.m.d. Cărţile uitate pot fi recitite în numele altor oferte – al şirului de imagini propuse cititorului de azi. Căci, după ce am părăsit Galaxia Gutenberg şi am intrat în Galaxia Imaginilor, istoria literaturii va dezvolta, în progresie geometrică, teritoriile ei «secrete», în care doar iniţiaţii pot avea acces. Geopolitica este o ştiinţă, care transformă azi nu doar graniţele naţionale, ci şi pe cele estetice, sociale, corporale, geografice. O ştiinţă nouă, ajutată de televizor şi de computer, stimulează estetica extremă – a limitei (in)acceptabile.

Nu ne-am ocupat în această carte de momentele, autorii, cărţile aflate mai tot timpul sub reflectoarele istoricilor, ale criticilor, ale cărţilor de învăţătură: manuale, compendii, istorii literare. Nu ne-am oprit decât din când în când asupra «contemporanilor». Ei s-au bucurat mereu de atenţie. Din 1965 există o exegeză abundentă care supune atenţiei literatura română a secolului XX. Cu parantezele de rigoare."

Poezie fără frontiere

Traducere de Gabriela CĂLUŢIU SONNENBERG şi Germain DROOGENBROODT

Tashlich

Stanley H. Barkan (SUA)

Eu nu am cârlige
şi nu am năvoade,
pe care să le arunc
în volburi de ape.
Am doar firimituri
pentru peştii aceia
ce aşteaptă sub pod,
la mari adâncimi,
cu guri larg deschise
să se înalţe din apă.
Pâinea mea le-o arunc
în apa aceasta
pentru a-mi ispăşi
păcatele toate
şi sper la un an
cu buzunare golite,
să nu-mi mai rămână
ce să mai deşert
în apele mării.

In memoriam

Andrei Vartic – ultimul dac

Raia ROGAC

Recent, la Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”, în Sala cu Coloane Albe a acesteia, a avut loc lansarea excepţionalei monografii bibliografice *Ultimul dac, Andrei Vartic,* care s-a vrut a fi un omagiu pios adus celui care ar fi împlinit 75 de ani, dar a plecat mai devreme în eternitate, la doar şase decenii împlinite de viaţă şi activitate.

O carte frumoasă, solidă, de format mare, cu 340 de pagini de conţinut *cuprinzător* şi ţinută grafică impecabilă. Am utilizat acest adjectiv intenţionat, amintindu-mi de vorbele regretatului Vlad Pohilă, care, la scrierea biografiei protagonistului nostru, mărturisea sentimentul de revelaţie, dar şi, uneori, al „necuprinderii”: *...Am rămas cu impresia că nu „l-am cuprins”, că nu am putut să-i prezint toate faţetele prodigioasei, vastei sale activităţi.* Se pare că de data aceasta bogatul volum depăşeşte necuprinderea şi răspunde tuturor rigorilor contemporane. Unul din indicele de calitate al cărţii, pe care l-am menţionat mai sus, se datorează familiei, în special soţiei, Nina Vartic-Hasnaş, care, asemeni unei furnici, pe parcursul aproape unui deceniu, a adunat filă cu filă, documente, scrieri, fotografii, aprecieri, precum şi obiecte etc., dăruite sau risipite în tot arealul mass-media, din arhive instituţionale şi particulare. Actriţa Vartic-Hasnaş avea să mărturisească că odată cu apariţia acestei cărţi a văzut cu ochii un vis împlinit, care-i dă puteri să meargă mai departe alături de membrii familiei: fiul Ion şi fiica Ilinca. Un rol aparte la realizarea acestui vis îl are şi echipa Bibliotecii Municipale: responsabil de ediţie dr. Mariana Harjevschi, autori Lidia Kulikovski, Nina Vartic-Hasnaş (soţia) şi Claudia Tricolici, ultima persoană având şi rolul de redactor bibliografic. De ţinuta lingvistică a cărţii s-a îngrijit reputatul şi experimentatul redactor de carte Eugenia David. Iconografia a fost selectată din arhivele fotografilor Nicolae Răileanu, Pavel Bălan, Mihai Potârniche, Ion Caliniuc, Vasile Şoimaru, Mihai Vengher, iar de copertă s-au preocupat Ion Vartic şi Andrei Palii. Un astfel de volum de calitate, după cum am menţionat, nu putea să nu fie asigurat şi de munca unui tehnoredactor, acesta fiind Ion Vârlan, membru al echipei din Secţia Editorială a BM. Graţie faptului că pentru scoaterea la lumină a acestei monografii, au muncit cu multă dragoste şi dăruire adevăraţi profesionişti, cărora li s-a spus pe nume în aliniatul de mai sus, a permis atingerea unui record din partea Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu” şi anume, editarea în timp de două luni a lucrării. La 18 august 2023 a fost aprobată de Consiliul ştiinţific-editorial, iar la sfârşitul lui octombrie 2023 a fost pusă la dispoziţia publicului iubitor de lectură.

Copertele cartonate inserează, pe prima, o fotografie pentru care a insistat fiul şi care, dacă ar fi să folosesc un presupus gând al acad. Mihai Cimpoi, exprimă miezul fiinţei sale de actor, regizor, scenarist, filosof, gânditor, fondator, scriitor, cercetător ştiinţific, arheolog, critic de teatru, dacolog, politician, iubitor de Neam şi de Limba Română etc., etc., iar coperta a IV-a redă o imagine a bustului lui Andrei Vartic, realizat de sculptorul Ion Zderciuc, lucrare câştigătoare la concurs şi căreia, fără să ştiu acest lucru, i-am dat o notă maximă. Aceeaşi copertă mai cuprinde unele afirmaţii despre Andrei Vartic, între care şi cea a regretatului Nicolae Dabija: *El îşi făcuse din lupta pentru Adevăr, Dreptate, Cauză Naţională un scop al vieţii sale. Andrei Vartic a fost un dac liber, care ne-a dorit şi pe noi liberi.*

Acum fiecare dintre noi ne putem pune întrebarea cât de liberi suntem… Vom fi doar atunci când cu demnitate şi onoare ne vom cinsti înaintaşii, fie că aceştia vin de la întemeierea Neamului, fie că sunt încă contemporanii noştri, având fapta, înţelepciunea şi modelul lor la îndemână pentru a le urma.

Recentul volum are la bază bibliografia intitulată *Andrei Vartic – Cuceritor al Kogaiononului,* alcătuită de Biblioteca Naţională (BN), editată în anul 2015; actuala ediţie este întregită şi completată cu perioada 2015-2023, dar şi restructurată şi modificată din punct de vedere al conţinutului. Noul volum are opt capitole distincte, anticipate de *Notă asupra ediţiei, Curriculum Vitae,* în care sunt prezentate Diplome, menţiuni, premii, distincţii; *Testimonii şi epistole,* de asemenea, un *Portret bibliografic,* intitulat *Un Om cât o epocă,* realizat de dr. Lidia Kulikovski. În cifre, portretul lui Andrei Vartic se prezintă astfel: 48 de cărţi scrise, dintre care 36 editate; 563 de articole, 114 articole ştiinţifice; 33 de interviuri. Despre activitatea şi creaţia lui Andrei Vartic s-au scris 243 de materiale (71 despre activitatea ştiinţifică, artistică, editorială, care au fost publicate în perioada vieţii lui şi 172 după trecerea lui la Domnul). Cred că adevăratul număr este mult mai mare. Personal am avut mai multe materiale despre A. Vartic şi evenimentele inedite pe care le desfăşura când activam la Radio Moldova, la Agenţia „Moldova Press”, la revista *Moldova* etc. Pentru noua monografie au mai fost identificate şi 59 de articole în format online. Andrei Vartic a montat 58 de spectacole. Sunt confirmate 1068 de surse bibliografice cu 786 de descrieri bibliografice. Împreună cu spectacolele montate, volumul inserează 1125 de surse! După cum subliniază dr. Lidia Kulikovski, lui Andrei Vartic i se potriveşte maxima lui Walt Whitman, *Sunt vast, cuprind mulţimi în mine,* iar „monografia bibliografică demonstrează că a cuprins în scurta-i viaţă mulţimi de oameni cu care a colaborat, sau măcar s-au intersectat în activitatea profesională, oameni care-l urmau, îl apreciau, îl admirau pentru activism civic, cultural şi artistic; discursurile sale adunau mulţimi; mulţimi au scris şi plâns la dispariţia sa; despre o mulţime de personalităţi a scris; a combătut mulţime de dogme; a lecturat şi studiat mulţimi de autori şi cărţi; a scris mulţime de cărţi; a montat mulţime de spectacole”.

La lansarea monografiei bibliografice *Ultimul dac, Andrei Vartic,* primul gând care mi-a venit în minte, când am văzut ce mulţime de oameni s-a adunat, public numeros şi select, a fost că la Andrei Vartic se venea când era în viaţă pentru a-l aprecia şi susţine, la Andrei Vartic se vine şi după moarte pentru a-l comemora şi a-i păstra vie memoria.

Capitolele sunt următoarele: I. *Studii introductive,* care cuprind două eseuri: „Andrei Vartic, intelectualul-orchestră” de Vlad Pohilă şi „Polivalenţă, pasiune şi ardere interioară” de Eugenia Manea-Cernei, în plus o recenzie intitulată „O carte lucrată la munte” de Alexe Rău. II. *Câteva interviuri magistrale cu Andrei Vartic:* „Am căutat rădăcinile” de Valentina Tăzlăuanu, „De la Sarmizegetusa la Big Bang” de Ion Borşevici şi „Andrei Vartic: Cei şapte ani de-acasă, plus şapte ani de bibliotecă” de Alecsandru Gromov şi *interviuri de Andrei Vartic*: „Doar scena e sfântă” cu Mihai Dolgan şi „Fotografia – artă şi meserie” cu fotograful Nicolae Răileanu. III. *Gânduri, Maxime, Cugetări de Andrei Vartic*; la cele enumerate, se mai adaugă poezii din cartea *Drum prin rime.* IV. *Bibliografie,* în care se oglindeşte vasta-i activitate în culegeri şi periodice de autor de cărţi, coautor, editor, îngrijitor de ediţii, precum şi autor de studii, cercetări ştiinţifice, comunicări, discursuri, articole, recenzii, note, prefeţe, postfeţe, eseuri, portrete ale personalităţilor din domeniul artei, interviuri, completate de activitatea şi creaţia lui Andrei Vartic (fondator al Teatrului Poetic „Alexei Mateevici”, conducător artistic, regizor, scenarist, actor… şi nu numai, în opinia scriitorilor şi criticilor de teatru) plus *Anexa:* Articole de pe site-ul *AndreiVartic.org. V. Indexuri: de nume, titluri, ediţii periodice.* VI. *Teatrul „Alexei Mateevici”, Repere la 20 de ani:* Spectacole montate la Teatrul Poetic (1977-1990); Spectacole din anii 1991-1997; Spectacole în montare şi fragmente din recenzii la spectacolele montate de Andrei Vartic la Teatrul Poetic „A. Mateevici”. VII. *Nu a trăit nicio clipă pentru sine, dăruindu-se întreg Teatrului, Limbii Române, Ştiinţei, Culturii, Ţării:* Aprecieri; Omagii, comemorări, evocări şi Dedicaţii. VIII. *Clipe în imagini (Iconografie):* Timpul lui Andrei Vartic. File de album; Cărţi semnate de Andrei Vartic apărute la Editurile „Vicovia”, Bacău, şi „Basarabia”, Chişinău; Andrei Vartic în viziunea sculptorilor.

În ultimele două pagini se cuprind un *Cuvânt de adio* din partea lui Alecu Reniţă, intitulat „Primăvara îndoliată – Andrei Vartic” şi o imagine a Zonei sacre Sarmizegetusa Regia.

Nu sărăcia e problema noastră, ci mizeria spirituală, obişnuia să spună Andrei Vartic, fiind convins de acest adevăr. Iată şi alte câteva maxime de certă valoare: *Foamea de frumos ne învaţă cea mai măreaţă artă a Domnului – Iubirea; Sănătatea unui întreg popor se obţine prin curăţenie spirituală; Omul le învinge pe toate dacă biruie urâtul, dacă nu lasă Pustiul să-i cotropească sufletul; A trăi înseamnă a crea; Orice om ucis de nedreptate e un sfânt. Câţi sfinţi o fi având Moldova între 1940-1953?; Dacii m-au învăţat că traiul omului trebuie să incomodeze cât mai puţin viaţa florilor, insectelor, fiarelor, copacilor, ierburilor, prefer să mă las educat de o viorea.*

Acestea fiind scrise, să revenim în atmosfera lansării de carte, unde marea Sală cu Coloane Albe părea neîncăpătoare pentru publicul numeros. Mai întâi, cei prezenţi au vizionat un zguduitor film despre şi cu Andrei Vartic, realizat de familia acestuia. Se părea că actorul e prezent, e alături, a venit să ne călăuzească în continuare. Filmul se sfârşeşte cu un îndemn al marelui actor şi regizor, ministru al Culturii, Ion Ungureanu, care, de pe ecran, din nemurirea lui, afirmă hotărât: *Să avem conştiinţa întreagă, aşa îl vom face să aibă un somn liniştit.* În continuare, interpretul Ion Raţă, unul din învăţăceii lui Andrei Vartic, a prezentat un recital muzical, *Rugăciune,* apoi moderatorul, prietenul şi deputatul Vasile Şoimaru, i-a oferit cuvântul Lidiei Kulikovski, care a evocat toate etapele de pregătire, scriere şi editare a monografiei bibliografice *Ultimul dac, Andrei Vartic,* astfel încât echipa celor trei Doamne autoare, cu sprijinul mai multor ajutoare, a reuşit să aducă la dispoziţia cititorilor o carte de zile mari, o carte polivalentă ca şi activitatea protagonistului ei.

Cu multe emoţii, vorbitorii şi-au amintit de momentele frumoase trăite alături de Andrei Vartic. Actorul Teatrului Naţional „Mihai Eminescu” Vitale Rusu, între altele, a remarcat: *Andrei Vartic a fost un fenomen în toate domeniile în care a lucrat, ar fi putut fi membru al mai multor academii.* Poetul Arcadie Suceveanu a ţinut să sublinieze că în ultima perioadă A.V. era preocupat de civilizaţia dacică şi de cetăţile acesteia, a fondat primul muzeu dacic. Avea un farmec deosebit la declamarea poemelor scrise de strămoşii noştri. A. Grecu, directorul şi fondatorul Teatrului „Satiricus Ion Luca Caragiale” din Chişinău, a venit cu următoarea definiţie pentru protagonistul nostru: *A fost un om enciclopedie, omul vulcan, avea mare capacitate de muncă.* Dr. Lidia Kulikovski a mai adăugat, pe lângă cele scrise în Prefaţă: *L-am cunoscut în perioada Renaşterii Naţionale. A fost un om al Bibliotecii. Îmi amintesc că a fost în această sală la lansarea unui nou volum al lui Teodor Codreanu. Îl caracteriza zâmbetul, majoritatea fotografiilor chiar aşa ni-l prezintă. Andrei Vartic avea mentalitate de cercetător cu multe, multe lecturi în spate, era omul care-şi ştia rostul. După publicistică se refugia în versuri. A citit mult şi avea pasiunea darului, tot ce ştia împărtăşea celor din jur. Această carte e o Casă a lui Andrei Vartic.* Părintele scriitor Ioan Ciuntu şi-a rezumat mesajul de suflet prin următoarea frază: *Andrei Vartic a fost ca un fulger de la Dumnezeu, care a adus Lumină. La serviciul divin era numai ochi şi urechi, oricât ar fi ţinut acesta.* Doamnele Claudia Tricolici şi Eugenia David au specificat meritul care-i revine soţiei lui Andrei Vartic în elaborarea şi pregătirea cărţii. Cartea a apărut ca o întruchipare a visului ei. Au mai vorbit Vasile Şoimaru, Gheorghe Efros, colegi din primul Parlament, şi alţi participanţi la lansare.

Solomon Marcus interpretat de Eugen Simion

Eufrosina OTLĂCAN

Lingvistica matematică, *Poetica matematică, Paradoxul,* parte a creaţiei matematicianului Solomon Marcus, sunt cărţi care au făcut ca autorul lor să fie nu doar în atenţia filologilor, ci, de multe ori, chiar în mijlocul lor, la Facultatea de filologie a Universităţii din Bucureşti. Din relaţia lui Solomon Marcus cu oamenii de litere, mă opresc la cea cu criticul literar Eugen Simion, mai precis, la trei materiale care denotă interferenţa de idei.

Eugen Simion, în eseul *Poezie şi matematică* din volumul *Moartea lui Mercuţio* (Editura Nemira, 1993), porneşte de la cartea *Invenţie şi descoperire* a lui Solomon Marcus, publicată de Editura Cartea Românească în 1989. Citez din primele rânduri: „Încerc să înţeleg din cartea matematicianului Solomon Marcus legătura dintre două discipline care, în imaginaţia comună, se înţeleg tot aşa de bine cum se înţeleg focul cu apa”. La exemplele pe care Marcus le dă despre legătura matematicienilor cu arta, numindu-i aici pe Miron Nicolescu, Moisil şi Ion Barbu, Eugen Simion afirmă: „Chestiunea nu-i, deci, pusă bine... Faptul că un matematician înţelege şi iubeşte muzica sau poezia nu înseamnă, automat, că între poezie şi matematică există o legătură strânsă şi că poezia determină sau influenţează apariţia unei teorii matematice. Înseamnă doar că matematicianul are sensibilitate estetică şi, ca om de cultură, ştie să citească un poem de meditaţie filosofică şi este emoţionat profund în *personalitatea lui umană*, vorba lui Mihail Dragomirescu, atunci când ascultă o mare simfonie… Sunt însă de acord cu Solomon Marcus că artistul şi omul de ştiinţă au nevoie unul de altul şi că «un orizont cultural total este necesar azi atât în ştiinţă, cât şi în artă». Cultura nu poate fi decât totală – este adevărat şi că formarea spirituală a omului este un fenomen complex: în el intră şi certitudinile ştiinţei şi bucuriile artei…”

Simion îi semnalează lui Marcus cazul lui Paul Valéry, care, după ce s-a afirmat ca remarcabil scriitor, are o „asceză a spiritului”, ocupându-se timp de 21 de ani de disciplinele abstracte, dar revenind apoi la literatură. Ce câştigă poezia din această experienţă ne spune criticul Eugen Simion: „O mare disciplină formală, o abstractizare a discursului, o închidere sistematică a sensurilor într-un poem care devine dificil chiar şi pentru iniţiaţi şi aproape ermetic pentru ceilalţi. Ar mai trebui să adăugăm, poate, frumuseţea speculaţiei, bucuria spiritului de a pune infinitul într-o ecuaţie… Valéry arată, oricum, mare interes pentru elementul raţional în literatură şi, într-o însemnare, mărturiseşte că preţuieşte mai mult un poem modest scris sub controlul lucidităţii decât o capodoperă care iese dintr-o inspiraţie incontrolabilă.” Eugen Simion mai vede o legătură între matematică şi poezie, aşa cum fusese demult afirmată: matematica şi marile poeme sunt creaţii tinere, în sensul că apar în timpul tinereţii autorilor, pe când, „Filosofii apar, de regulă, după 50 de ani, poeţii sfârşesc opera lor fundamentală cu mult înainte… Toate acestea sunt, desigur, relative, să reţinem doar o similitudine care dă de gândit.”

Scrie Eugen Simion: „Remarc, întâi, la lectură [a cărţii *Invenţie şi descoperire*] verva matematicianului şi disponibilitatea lui spirituală. Este un om al interdisciplinarităţii şi de mulţi ani militează (termenul este foarte potrivit) pentru apropierea dintre ştiinţă şi literatură.” La afirmaţia lui Marcus că „nici fizica modernă, nici *noul roman* nu mai pornesc de la o realitate preexistentă, ci de la una fictivă”, replica lui Simion este: „Nu-l pot verifica pe Solomon Marcus şi, în consecinţă, nu-i pot accepta, nici respinge, ideea lui despre similitudinea dintre cele două discursuri… N-am reuşit să aflu ce uneşte, cu adevărat, fizica modernă şi noul roman în afară de aceea că uneşte fenomenele spiritului într-un veac… *spirit al veacului*, cunoscut încă din antichitate.”

Eugen Simion a fost interesat şi de eseurile lui Solomon Marcus despre Dan Barbilian – Ion Barbu şi îi este recunoscător pentru că a scos la lumină, din Algebra axiomatică, adevăruri pe care el nu le cunoscuse, precum criza unei culturi [cea greacă] apărută din imposibilitatea de a concepe iraţionalul [numerele iraţionale]. „Comentariile despre relaţia dintre Dan Barbilian şi Ion Barbu mi s-au părut interesante mai ales prin elementul memorialistic. Descoperim, aici, un Solomon Marcus care ştie să povestească, ascuţit în observaţii, uneori pasionat şi chiar duios, tandru.”

Concluzia lui Eugen Simion în acest eseu: „*Invenţie şi descoperire* este o carte a ipotezelor, nu a soluţiilor. Solomon Marcus le inventează cu speranţa că într-o zi vor fi dovedite. Lucrează şi el, aşadar, în spiritul fizicii moderne…”

Scriind despre Solomon Marcus, îl regăsesc pe Eugen Simion în volumul 2 din *Întâlniri cu Solomon Marcus* (Editura Spandugino, 2011, pp. 426-430). Este redat aici articolul lui Eugen Simion *Logica paradoxului,* publicat în *România literară*, în 3 mai 1984, p. 10, şi în *Sfidarea retoricii,* Ed. Cartea Românească, Bucureşti, 1985, pp. 266-269.

„O carte interesantă despre paradox, cu observaţii care privesc şi critica literară, publică matematicianul şi semioticianul Solomon Marcus, autorul, între altele, al unui tratat despre poetica matematică (1970). Solomon Marcus este un ghid bun al acestei probleme, ce încântă şi sperie mintea. E un om foarte instruit şi condeiul lui se mişcă uşor printre concepte.” Extrag şi de aici câteva idei:

Arta trăieşte într-un veşnic paradox şi nu face decât să propună noi paradoxuri. Solomon Marcus nu vrea să dea judecăţi de valoare şi nu doreşte, în niciun chip, să justifice estetic poezia. El caută logica nelogică a poeziei. Arta „este, prin natura ei, paradoxală pentru că ea provoacă neîncetat spiritul comun şi foloseşte o ficţiune (o minciună) ca să spună adevărul”. Simion se miră că Marcus, vorbind despre paradoxuri retorice, n-a amintit de preteriţiune, „figura (din sfera paradoxurilor semiotice) cea mai răspândită în textele moderne... Căutând logica paradoxului (operaţie pe care o întreprinde cu multă ştiinţă şi acuitate Solomon Marcus), semioticianul intră inevitabil într-o situaţie paradoxală. Numai poezia trage un profit din această împrejurare, căci numai ea ştie să lămurească nelămuritul şi să dea o expresie aporiilor gândirii… Discursul ştiinţei care complică şi adânceşte enigmele logicii poate fi creator.”

Există, însă, şi reciproca: Eugen Simion văzut de Solomon Marcus. O găsim în *Nevoia de oameni* (Editura Spandugino, 2015, pp. 686-692). Pornind de la constatarea că, cu rare excepţii (Dimitrie Cantemir, Gheorghe Lazăr, Spiru Haret), în societatea românească a existat o „slabă capacitate de a iniţia, a pune în act şi a duce la capăt probleme de amploare, deci pe termen lung, privind probleme esenţiale de natură economică, socială sau culturală”, Solomon Marcus vede în academicianul Eugen Simion omul reuşind să iniţieze proiecte de amploare şi să le urmărească pe durata mai multor decenii. Acesta, „la talentul său parcă înnăscut pentru critica literară, a adăugat două alte calităţi: foarte muncitor şi cu un remarcabil spirit de ordine. Punând în acţiune toate aceste înzestrări, a reuşit să iniţieze proiecte de amploare.” Marcus menţionează volumele *Scriitori români de azi,* ajunse [în 2013, la aniversarea lui Eugen Simion] la un număr de şase, coordonarea seriei *Opere fundamentale* la Editura Univers Enciclopedic. Solomon Marcus scrie despre modul în care Eugen Simion şi-a distribuit atenţia spre prezent, dar şi spre istorie, spre literatura românilor din România şi aceea a românilor care s-au consacrat în afara României. Sunt încă multe realizări ale lui Eugen Simion relatate de Solomon Marcus, mă mai opresc la rândurile privind publicarea manuscriselor facsimile ale lui Eminescu, „fapt considerat de unii drept cel mai important eveniment editorial de după Al Doilea Război Mondial”.

→

Semn(al) de carte

Teofil Răchiţeanu, *Efulguraţii. Din varii scrinuri strânse*, Casa Cărţii de Ştiinţă, Cluj-Napoca, 2024

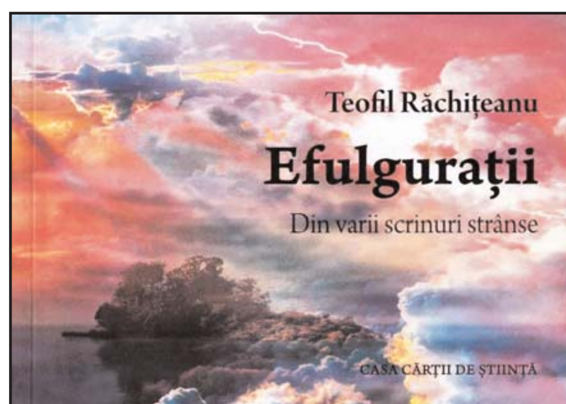
Catrenele lui Teofil Răchiţeanu sunt, de fapt, o singură şi copleşitoare poemă, alcătuită dintr-o suită de stări existenţiale, profund legate între ele, ca un imens cântec despre viaţă şi despre moarte, despre lumea misterioasă a cerului şi despre fericirile şi mai ales nefericirile pământenilor, un extraordinar tur de orizont al unui poet care veghează din vârful munţilor asupra destinului unei umanităţi, fără să lase să se scurgă clipele în afara unui rost. Ele sunt eşantioane concentrate de mare poezie. (V. Fanache, pe coperta a patra)

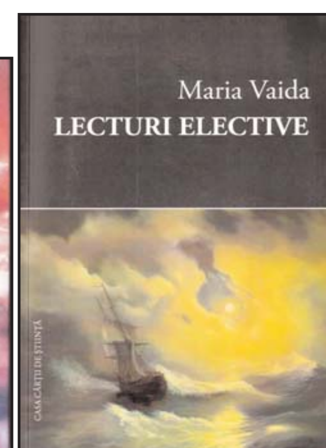
Maria Vaida, *Lecturi elective,* Casa Cărţii de Ştiinţă, Cluj-Napoca, 2023

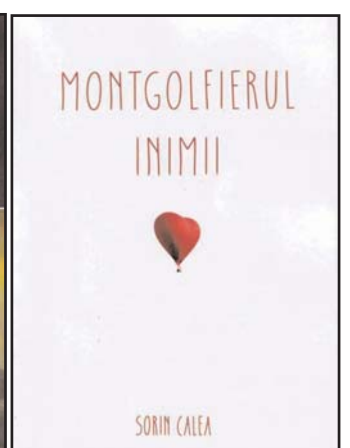
Volumul acesta cuprinde studii, cronici, recenzii publicate în ultimii trei ani. Unele recenzii formează un capitol de critică de întâmpinare, pentru cei care sunt debutanţi, altele sunt studii mai cuprinzătoare despre oameni şi locuri, despre scriitori contemporani sau care au trecut deja peste apa Styxului. Pe unii autori i-am cunoscut în tabăra literară „De amicitia”, pe alţii cu prilejul unor simpozioane naţionale sau internaţionale. Majoritatea articolelor au fost publicate în revistele literare şi culturale, din ţară şi din străinătate, cum ar fi: *Tribuna, Vatra Veche, Tabor, Familia, Discobolul, Pro Saeculum, Steaua Dobrogei, Bucureştiul literar şi artistic, Curtea de la Argeş, Caiete Silvane, Tibiscum, Lumina, Astra clujeană, Iancule Mare, Conexiuni Culturale, Arena literară, Literatură şi Artă* ş.a. (Autoarea, în Argument)

Sorin Calea, Montgolfierul inimii, Editura Tiparg, Piteşti, 2023

Am putea spune că *Montgolfierul inimii* este un manual de anatomie a sufletului poetului, în paginile căruia eul liric se dezbracă de haina protocolară şi se prezintă fără perdea, convertind cititorul în propriul său confident... (Cristina Mincu, la finalul Prefeţei)

In memoriam

Nume şi uitare

Alexandru Busuioceanu, Ricardo Molina, Georges Borgeaud, la Bucureşti şi la Berna (II)

Lilica VOICU-BREY

De acum, fără intermediari, Busuioceanu îi ataşa lui Molina, în aceeaşi scrisoare (30 oct. 1948) un poem inedit, *Retrato sin figura* (*Portret fără figură*). „Îl vom publica în *Cántico*, 8, cu o vignetă a lui Liébana", promitea cordobezul, provocând gluma prietenului: „Sunt foarte curios să aflu cum va reuşi Liébana să facă un portret fără figură". Pictorul Ginés Liébana (1921-2022) nu va avea ocazia să-şi demonstreze recunoscuta-i măiestrie, în ianuarie 1949 Molina anunţa o schimbare: poemul „se va publica pe prima pagină a numărului 9 (feb.-mar.) cu o posibilă ilustraţie a pictorului García Serrano, discipol al lui Valverde". Nu bănuia Molina că numărul 8 va încheia prima serie a revistei sale care avea să amuţească timp de un lustru. Şi totuşi, în acel din urmă număr, Molina îi rezervase o surpriză: îi închina poemul *Ventana al campo* (*Cántico*, 8, dec. 1948-ian. 1949, p. 3), acelaşi pe care, după moartea lui Busuioceanu, îl va închina poetului spaniol Jorge Guillén (1893-1984). Molina va trimite poemul, cu câteva retuşuri, împreună cu ultima lui scrisoare (20 aug. 1966) la Nerja (Malaga), locul ales de poetul din *Generaţia de la 27*, născut la Valladolid, pentru a-şi trăi ultimii ani din viaţă, după un lung exil (Olga Rendón Infante, *Los poetas del 27 y el grupo Cántico de Córdoba. Correspondencia entre Ricardo Molina y Luis Cernuda, Jorge Guillén, Gerardo Diego y Dámaso Alonso,* Sevilla, Editura Alegoría, 2015, vol. 2, p. 137).

Poemul *Retrato sin figura* va fi publicat de alt prieten, poetul Fernando Quiñones (1930-1998), în revista *Platero. Verso y prosa*, de la Cadix (3, seria a II-a, mar. 1951, p. 7, cules apoi în volumul *Proporción de vivir,* Madrid, 1954, p. 71).

Ambianţa spirituală animată de grupul *Cántico,* făcuse din Cordoba un loc de întâlnire pentru poeţi şi artişti naţionali şi internaţionali. Proiectul unei vizite nu a întârziat să se ivească: „Cunoaşteţi Cordoba? Vă gândiţi să veniţi în Andaluzia?", întreba Molina la 29 august 1948. Busuioceanu a acceptat încântat invitaţia de a vizita „oraşul lui Seneca (şi al grupului *Cántico*)" şi, la rândul său, Molina, la fel de încântat, îl iniţia în secretele oraşului său:

„Cordoba este o urbe discretă care nu se dăruieşte dintr-o dată călătorului. Chipul ei nu poate fi întrezărit decât la lumina lunii. Limbajul ei profund şi spontan este *cante jondo*. Sângele ei este vinul auriu extrem de parfumat cu miresme de cristianism şi păgânism. În această Cordobă – lună, chitară şi vin – vă aşteptăm cu un *cántico* de bun-sosit în inimă."

Călătoria fiind amânată pe mai târziu, Molina îşi arăta mâhnirea, căci sâmbătă, 4 decembrie, aveau planificată o „Serată Literară *Cántico*, cu prezenţa a doi poeţi: Jesús Juan Garcés (madrilen, din grupul *Garcilaso*) şi Charles David Ley, pe care îl cunoaşteţi". În ciuda faptului că se cunoşteau şi au corespondat, există documente la Bucureşti, numele lui Busuioceanu nu apare în cartea lui Ley, *La Costanilla de los Diablos* (*Memorias literarias, 1943-1952*), Madrid, José Esteban Editor, 1981.

Va trebui să aşteptăm până în februarie 1949, când Busuioceanu, care tocmai îşi inaugurase rubrica *Letra y Espíritu* în revista *Ínsula*, va profita pentru a povesti vizita lui în Cordoba sărbătorilor de Crăciun. Au fost „zile de prelungite vagabondări pe străzile nocturne"; momente plăcute „în jurul unei mese" unde „îşi regăsea sensul" sonetul lui Gongora *Oh claro honor del líquido elemento* şi „câteva memorabile incursiuni prin apropiata Sierra, cu vânătoare, artă proprie de a găti bucate şi *cante jondo*". A putut, de asemenea, să-şi completeze impresiile despre noii lui prieteni. Molina, plin de „fervoare catolică", ajungând până la a afirma că „i-ar fi plăcut să fie Papă pentru binele Umanităţii". În ale sale „armonioase *Elegías de Sandua*" (Col. Adonais, LII, Madrid, Editura Rialp, 1948) îşi uita „fervorile frenetice" pentru a dezvălui o „personalitate emotivă", pe un ton „tandru şi nostalgic, cam fericit şi cam trist". Constată că Pablo García Baena „este foarte diferit" de Molina şi poezia lui este „o subtilă şi învăluitoare insinuare muzicală" în care, brusc, scânteiază „câteva note orbitoare" sau, poate, „imagini de intensă culoare": „suficient pentru a crea miraculosul joc al artei şi a seduce imaginaţia surprinsă a cititorului". Julio Aumente recită, pe un „ton grav", poeme de „inspiraţie meditativă şi sentiment religios". Busuioceanu nu îşi ascunde surpriza în legătură cu Juan Bernier: „Sarcasmul lui paradoxal, umorul lui intelectual, invectiva lui surprinzătoare, lansată în gura mare către ceilalţi sau către el însuşi, fac din el un răzvrătit metafizic, un vrăjmaş al dulcegăriei poetice, un poet blestemat şi binecuvântat al acestui grup". „Admirabili poeţi şi cordobezi – adăuga în încheiere – Cordoba trăieşte spiritual prin ceea ce ei creează, cu veselia şi tinereţea lor." Poeţii de la Cordoba apar cu toţii în cartea lui Ángel Pariente, *Diccionario bibliográfico de la poesía española del siglo XX* (Sevilla, Renacimiento, 2003), în care numele poeţilor sunt urmate de titlurile volumelor de versuri publicate şi de o bibliografie: articole şi recenzii în legătură cu aceste opere.

Oricât de frumos stilistic şi obiectiv din punct de vedere critic şi chiar dacă a fost cel mai timpuriu comentariu despre membrii grupului *Cántico*, articolul lui Busuioceanu nu apare în bibliografia niciunuia dintre poeţii cordobezi. Şi mai trist, nu apare nici numele lui ca poet de limbă spaniolă. Poate fi regăsit totuşi printre poeţii care au participat la congresele de poezie de la Segovia (1952), cu grafia „Buisioceanu" (p. 90), şi de la Santiago de Compostela (1954) (p. 91). Îl mai găsim în ampla bibliografie despre poezia lui Juan Ramón Jiménez („A. Busnioceanu", p. 166), dar nu în cea despre Vicente Aleixandre, deşi a scris despre el de mai multe ori. O scrisoare a lui Busuioceanu, trimisă de la Cordoba la 26 decembrie 1948 prietenului din Santander, poetul Manuel Arce (1928-2018), publicată în memoriile acestuia (*Los papeles de una vida recobrada*, Ed. Valnera, Cantabria, 2010, p. 89), ne dezvăluie numele celor care au împărtăşit acele zile, în cuvintele lui Molina, „de o foarte plăcută intimitate şi dialog spiritual". Semnau scrisoarea poeţii: Busuioceanu, Ricardo Molina, Pablo García Baena, José Antonio Muñoz Rojas, Juan Bernier, Julio Aumente şi Luis Landínez.

Fără această scrisoare, nu s-ar fi aflat poate că ultimul, pe numele lui adevărat Luis Benito Landínez (1911-1962), poet şi scriitor din Salamanca, era prieten cu poeţii din Cordoba şi că se declarase „amigo incondicional" al lui Busuioceanu, care îl cunoscuse puţin după sosirea lui la Madrid. O întâlnire inevitabilă. Landínez lucra în redacţia ziarului *El Español,* al cărui director era mult temutul Juan Aparicio López (1906-1987), ziarist, politician, devenit director la Direcţia Generală a Presei şi responsabil cu cenzura pe timpul dictaturii lui Franco. Aşa se explică mesajul din prima lui scrisoare, 17 decembrie 1942, ziua inaugurării catedrei de Limba română. Cu urgenţă, atrăgea atenţia lui Busuioceanu că, în mod eronat, cineva de la legaţie îi trimisese lui invitaţia la inaugurare, în calitate de director al ziarului *El Español*, lucru care trebuia neapărat remediat, „eu nefiind încă directorul ziarului" şi „ar fi foarte neplăcut ca şeful meu Aparicio să nu afle de conferinţă". Această anecdotă împreună cu salutările pentru Valeriu Papahagi din finalul scrisorii, dovedesc că se cunoşteau dinainte.

În Spania, trecerea timpului a estompat figura istorică a lui Landínez, devenind practic o legendă (Gregorio Morán, *La leyenda del gran Landínez, La Vanguardia,* Barcelona, 15 dec. 2012, p. 26). Nimeni nu-şi mai aminteşte că Busuioceanu a publicat o recenzie (*Ínsula*, 38, feb. 1949, p. 5) la cartea lui *Tres poemas de la mar* (Valencia, Tipografía Moderna, 1948). Ajungem la această concluzie răsfoind dicţionarul amintit mai sus (p. 175), unde numele lui Landínez există, dar fără bibliografie. Landínez mai lucra şi la Editura Stylos din Madrid, unde s-a ocupat personal, în 1943, de publicarea a două cărţi: *Dacios y romanos en los Cárpatos,* 69 p., conferinţa lui Busuioceanu la inaugurarea catedrei, cu un titlu schimbat, cu acceptul lui Alexandru Marcu, ministru la propagandă, şi Mircea Eliade, *Los rumanos. Breviario histórico,* 95 p., în traducerea spaniolă a Mariei Teresa Quiroga Pla. Începută la 28 septembrie 1942, după cum afirmă Eliade în jurnalul pe care l-a ţinut la Lisabona (1941-1945), scrisă cu greutate din cauza limbii, a scris-o în franceză şi, pentru că dorea să spună cât mai mult în cât mai puţine pagini, cartea a fost tradusă în portugheză de bunul lui prieten Eugénio Navarro, *Os Romenos, latinos do Oriente* (Lisabona, Livraria Clássica Editora, apr. 1943), în româneşte, *Românii, latinii Orientului,* în *Jurnalul portughez şi alte scrieri* (Bucureşti, Humanitas, ed. a II-a, revăzută şi adăugită, 2006, vol. 2, pp. 221-279, în traducerea lui Mihai Zamfir; comentariul lui Eliade, *idem,* vol. I, p. 139). Vor rămâne singurele cărţi apărute în Colecţia Publicaciones del Instituto Rumano de Cultura, institutul creat de Busuioceanu fiind închis în decembrie 1944. Înainte de desfiinţare, consilierul nostru cultural reuşise să se ocupe, tot la Editura Stylos, de publicarea romanului *El bosque de los ahorcados* (*Pădurea spânzuraţilor*), a cărui traducere, după o versiune în limba franceză, era semnată de María Teresa Quiroga Pla şi Luis Landínez, cu o introducere a lui Busuioceanu, datată august 1944. În martie, tot prin efortul lui, apăruse la Barcelona, la Editura Aymà, *Ciuleandra. La danza del amor y de la muerte,* tradus direct din limba română, se afirmă pe coperta a doua, de Camila Reis. Era anul dispariţiei marelui romancier român Liviu Rebreanu.

→

Continui să citez din cele scrise de Solomon Marcus: „Îl urmăresc pe omul de cultură Eugen Simion de multă vreme, chiar din anii '60 ai secolului trecut… Cu o prezenţă săptămânală foarte regulată în presa culturală, reducând la minimum compromisurile cu puterea politică, ocolind cu abilitate capcanele cenzurii, dar cu limitările impuse de dictatura comunistă, Eugen Simion a făcut parte, în toţi aceşti ani, din elita intelectuală a României, care ne-a permis să nu fim sufocaţi de ideologia totalitară şi de limba de lemn, să rămânem în contact cu adevărata cultură… am văzut în Eugen Simion totdeauna un mare partener cultural şi intelectual, care mă stimulează să-mi întăresc argumentele sau să mi le revizuiesc, după cum este cazul."

Cred că modul în care criticul literar îşi scrie părerile despre lucrările matematicianului, iar matematicianul analizează şi preţuieşte opera criticului literar ne spune mult despre cultura care îmbrăţişează toată activitatea spirituală umană. Iar rândurile mele reprezintă omagiu şi recunoştinţă pentru două somităţi ale culturii române, Solomon Marcus şi Eugen Simion.

In memoriam

Ne întoarcem la Cordoba. În ziua de 28 decembrie 1948, ziua în care Ricardo Molina împlinea 32 de ani, profitând de „vacanţa şcolară”, Molina era profesor de literatură, cordobezii împreună cu prietenul lor român au urcat în trenul care i-a purtat la Madrid, unde vor face câteva vizite importante şi unde se va produce întâlnirea frăţească între grupurile *Postismo* şi *Cántico,* acasă la viitorul dramaturg Francisco Nieva, în Avenida Reina Victoria, la numărul 37. Din scrisori reiese că au plecat înapoi spre Cordoba în ziua de 8 ianuarie, fără a-şi lua rămas-bun: „Încă nu-mi explic cum aţi putut pleca din Madrid fără să mă anunţaţi… Asta se cheamă a o şterge *à la cordobaise*”, scrie Busuioceanu pe 10 ianuarie 1949. În legătură cu şederea lor la Madrid are cele mai bune cuvinte:

„Am vorbit mult despre voi şi cu Vicente Aleixandre, care mi-a spus că v-a promis să vină la Cordoba în primăvară. Aţi lăsat aici o mare amintire şi, pentru toţi, *Cántico* este o revistă încă şi mai importantă decât era înainte de descinderea voastră la Madrid.”

Molina îşi va cere scuze: „Eu am vrut să prelungesc câteva zile şederea noastră la Madrid, dar Pablo [García Baena] îşi cumpărase deja biletul de tren şi nu a împărtăşit dorinţa mea. N-am avut încotro şi am plecat fără a ne lua rămas-bun de la nimeni, nici măcar de la Vicente [Aleixandre].” Despre Aleixandre, cuvinte de laudă:

„Vicente Aleixandre, pe care nu-l cunoşteam personal, mi s-a părut cel mai încântător şi sincer între toţi poeţii pe care i-am cunoscut personal. Nu ştiu ce impresie i-om fi făcut noi. La prima vizită, eu mă simţeam timid în faţa lui şi, după aceea, în prim-plan, încă şi mai timid printre mulţimea care se adunase la el acasă în acea după-amiază.”

Cordobezul îl ţine la curent pe prietenul lui: „Imediat ce am ajuns la Cordoba, l-am găsit aici pe pictorul Gregorio Prieto”, despre care, două luni mai târziu, va publica Busuioceanu articolul *Gregorio Prieto. Pintor de los poetas* (*Ínsula*, 39, mar. 1949, p. 30); „Am gata compus numărul 8 din *Cántico.* Sper să ţi-l pot trimite sâmbătă [15 ianuarie 1949]. Sunt curios să aflu părerea ta.” Şi adaugă: „Pregătesc încet-încet viitoarea mea carte *La Viña Florecida* [*Via înflorită*] pe care mi-ar plăcea s-o public la toamnă”. O atât de vagă informaţie sugerează că vorbiseră îndelung despre acest subiect. Pe Busuioceanu l-a impresionat acel mare proiect, cu titlu inspirat din Sfântul Ioan al Crucii şi cu arhitectură whitmaniană, precum şi marea pasiune a lui Molina pentru cei doi poeţi. Cordobezul a ştiut să-l provoace.

S-ar explica aşa faptul că Busuioceanu îşi va cumpăra la Paris ediţia franceză a cărţii lui Cameron Rogers, *La vie de Walt Whitman. Le Flaneur Magnifique,* şi, după cum reiese din jurnalul său, *Caietele de miezul nopţii* (*Jurnal 1939-1957*) (Bucureşti, Ed. Jurnalul Literar, 2001, ediţie de C. Popescu-Cadem), va alterna această lectură cu *Poesías completas del sântului* (însemnare din 1 aprilie 1951, p. 166), în ediţia din exil a poetului spaniol Pedro Salinas (Cruz del Sur, Santiago de Chile, 1947), singura carte care se păstrează la Bucureşti şi, prin urmare, singura care a supravieţuit după vânzarea bibliotecii lui de la Madrid. Dacă la tinereţe îl tradusese pe Whitman (Bucureşti, 1925), va traduce acum, menţinând metrul original şi rima, cântările spirituale ale sfântului în româneşte. A citit prima mostră la 17 iunie 1952, cu ocazia deschiderii primului Congres de Poezie, la Segovia, locul unde este înmormântat sfântul, la care cordobezii nu au participat, şi chiar la Radio Nacional de España: *De Cristo y el alma*, invitat de scriitorul şi realizatorul Radio-TV Juan Guerrero Zamora în ziua de 25 iunie la *Meridiano español.* Numai o parte din versiunile sale au fost publicate. Mai întâi, în reviste româneşti ale exilului: *Îndreptar* (München, iul. 1952); *România* (New York, dec. 1957); *Caete de Dor* (Paris, ian. 1959); *Apoziţia* (München, 1, 1973) şi, mai târziu, în ţară, *Secolul 20* (Bucureşti, 4-5-6, 1985). Versiunile din *Apoziţia* au fost reluate în Al. Busuioceanu, *Poezie şi cunoaştere* (Timişoara, Brumar, 2010, şi Craiova, Aius, 2021, sub îngrijirea Crisulei Ştefănescu).

În timpul anului 1949 cercul de „prietenii poetice” se lărgeşte. Poetul din Cadix sosit la Madrid în 1943, Carlos Edmundo de Ory (1923-2010), unul din fondatorii grupului avangardist *Postismo,* şi Busuioceanu se vor cunoaşte şi se vor împrieteni la puţin timp după vizita cordobezilor la Madrid sau, poate, tocmai din această cauză. Ory i-a trimis o scrisoare pe 9 februarie. Îi va scrie mereu, chiar şi după plecarea sa din Spania spre a se stabili în Franţa, „exil voluntar” îl numea, pentru a-şi împlini destinul de „poet rătăcitor”. O prietenie cât se poate de strânsă, întreruptă brusc de moartea poetului român.

Noile prietenii capătă chiar şi o dimensiune internaţională. Aflăm amănunte dintr-o scurtă dar importantă scrisoare a lui Busuioceanu, din ziua de 28 august, către Molina: „Prietenii francezi… Georges Borgeaud, Dna Denyse Parrot (văduva scriitorului Louis Parrot) […] se îndreaptă spre Cordoba şi ştiu deja că acolo Ricardo Molina şi ceilalţi fii ai lui Gongora sunt prietenii noştri”. Paranteza inserată în textul scrisorii pare să spună că Louis Parrot (1906-1948), care decedase cu doar câteva luni în urmă, nu era un necunoscut pentru Busuioceanu. Ne interesează acum figura văduvei lui, Denyse, care devine pentru noi un personaj cheie. Denyse Parrot (1912-1992), născută Faure, sosise la Madrid în 1934 pentru a-şi perfecţiona limba spaniolă după ce îşi luase licenţa la Universitatea din Poitiers, unde îl cunoscuse (1932) pe viitorul ei soţ, poetul, scriitorul şi, când Spania devine pentru el o adevărată pasiune, hispanistul Louis Parrot care o va urma la Madrid în luna aprilie 1934. Se vor căsători în capitala Spaniei în 1935 şi vor avea un fiu, Jean-François, născut la Paris la 23 aprilie 1939. Jean-François Parrot Faure, cunoscut geofizician care, după ce s-a pensionat în Franţa, lucrează la Institutul de Geografie (IGg) de la Universidad Nacional Autónoma de México (UNAM), a avut amabilitatea de a ne furniza aceste date biografice.

Ne-a surprins, în mod plăcut, şi cu evocarea unei vizite în România: „Mă ocup cu crearea de programe şi aplicaţii informatice de tratament şi prelucrare a imaginilor. Graţie acestei activităţi am vizitat România în anul 2009 şi acea vizită a fost pentru mine o încântare. Învăţasem câteva cuvinte în limba română înainte de plecare, dar nu era deloc necesar căci nenumăraţi compatrioţi ai D-voastră vorbesc perfect limba franceză. Congresul s-a ţinut la Braşov (timp de aproape o săptămână) şi am avut după aceea ocazia să închiriez o maşină pentru a vizita şi alte locuri. Soţia mea, de origine greacă, […] dorea să viziteze în special oraşul Brăila, unde a trăit tatăl său la tinereţe. Şi eu voiam să vizitez Delta Dunării şi locurile pe care le-a descris Panait Istrati” [mesaj electronic în limba franceză, 7 octombrie 2020].

Tot în legătură cu România, şi-a amintit că tatăl său era bun prieten cu pictorul român Dimitrie Vârbănescu (1908-1963) şi că aveau acasă, la Paris, un tablou dăruit de acesta, care reprezenta un cimitir românesc şi care îl fascina [24 oct. 2020].

Întâlnirea decisivă a soţilor Parrot la Madrid a fost, fără îndoială, cea cu Paul Éluard (ianuarie 1936), pe când acesta însoţea, ţinând conferinţe, o expoziţie itinerantă a lui Picasso în Spania (Jean-Charles Gateau, *Éluard, Picasso et la peinture,* Geneva, Droz, 1983, p. 15). Nu ştiau pe atunci că Louis Parrot va deveni biograful lui Éluard. Au legat însă mai multe prietenii la Madrid. Între ele, cea cu Enrique Canito, director al revistei *Ínsula,* francofil, profesor de limba franceză, şi (re)întâlnirea din 1949 este dovada că păstraseră contactul chiar şi după plecarea lor precipitată din Spania, izgoniţi de Războiul Civil (1936). Dintr-un carnet inedit, păstrat la Archives Littéraires Suisses (ALS) la Berna, în care Georges Borgeaud a consemnat anumite date în legătură cu voiajul spaniol din vara anului 1949, aflăm că au sărbătorit revederea cu o cină la restaurantul Biarritz, din Madrid. Datorită unei fotografii descoperite tot la ALS, am putut identifica personajele adunate în jurul mesei: Enrique Canito, Georges Borgeaud, José Luis Cano, Denyse Parrot, Busuioceanu, o doamnă necunoscută nouă şi un copil. Acesta din urmă nu era altul decât Jean-François, care ne ajută acum să aflăm că este vorba despre Simone Favereau, verişoara mamei lui. La o distanţă temporală de mai mult de 70 de ani, are încă vie în memorie acea călătorie, la care Simone şi-a adus o mare contribuţie: „era singura care ştia să conducă” şi i-a însoţit cu propria-i maşină, „o Peugeot 202 de dinainte de război cu care am brăzdat o mare parte din Spania: San Sebastian; Cantabria cu munţii Picos de Europa unde se află Fecioara de la Covadonga, loc celebru unde nobilul vizigot Pelayo [Pelagius] a câştigat o victorie asupra sarazinilor, începutul Reconquistei; Burgos; Avila cu zidurile de apărare, Salamanca; Segovia şi apeductul roman; Zaragoza cu Maica Domnului de pe Stâlp [Virgen del Pilar] devorată de sărutările credincioşilor; Madrid (era pe atunci un mic oraş pierdut în mijlocul unui deşert de culoare ocru); Toledo şi casa lui El Greco; Sevilla cu a sa Giralda; Cordoba cu moscheea; Granada cu Alhambra care se putea vizita fără a face, ca acum, o coadă de câteva ore; Murcia; Valencia şi Barcelona (Sagrada Familia nu era atunci decât o faţadă). Mama mea era fericită de a se fi putut întoarce într-o ţară în care trăise. Ea a stabilit locurile pe unde urma să trecem.”

La sfârşitul scrisorii lui Busuioceanu (28 aug. 1949), care trebuia înmânată personal lui Georges Borgeaud, era un post-scriptum: „Stimate Canito: Nu uitaţi să-i cereţi lui Borgeaud adresa lui Pierre Jean Jouve”. Această dată marchează intrarea în ambianţa literară spaniolă a marelui poet francez Pierre Jean Jouve (1887-1976) şi a romancierului elveţian Georges Borgeaud (1914-1998). Cel din urmă îl cunoştea pe francez chiar de la începutul exilului lui Jouve în Elveţia (1941), în semn de protest faţă de ocuparea germană a Parisului şi, mai târziu (1963), va deveni secretar al acestuia. Amândoi vor fi prietenii lui Busuioceanu, ceea ce va face din el veriga necesară, decisivă, pentru viitoarea relaţie Ory – Jouve (L. Voicu-Brey, *Ory, Busuioceanu, Jouve: tres poetas ante el espejo de la amistad, Coordenadas. III Jornadas en torno a Carlos Edmundo de Ory,* Cadix, 2013, pp. 99-155). Busuioceanu şi Ory vor deveni traducători ai poeziei lui Jouve în limba spaniolă. Câteva poeme vor fi publicate în revista *Platero*, 23 (1954); *Ínsula,* 117 (sept. 1955); *Cuadernos Hispanoamericanos*, 86 (1957) şi, mai târziu, în Pierre Jean Jouve, *16 poemas.* Ediţie bilingvă de Carlos Edmundo de Ory în colaborare cu Alejandro Busuioceanu, Madrid, Abada Editores, 2010, sub îngrijirea lui A. Sánchez Robayna. În spital, pe patul de moarte, Busuioceanu avea în fază finală două proiecte, două antologii: volumul cuprinzând poezii proprii în româneşte şi traducerile din Jouve sau, cum a spus Virgil Ierunca, Busuioceanu „organiza în felul acesta un anumit fel de a muri”. Manuscrisul volumului l-a înmânat lui Ierunca la ultima vizită a acestuia la Madrid la o dată necunoscută, probabil în primele zile ale lunii februarie 1961. La 19 ianuarie 1961, Ierunca îi scrie o scrisoare (copiată de mâna Onicăi Busuioceanu), document inedit păstrat în arhiva familiei:

Iubite Domnule Busuioceanu,/ De îndată ce primeşti aceste rânduri fii drăguţ şi pune-mi adresa clinicii Dumitale într-un plic şi trimite-mi-o la Poste-Restante la Poşta Centrală din Madrid. Sosesc la Madrid şi ard [de] nerăbdare să-ţi strâng mâna/ Cu toată dragostea/ Al Dumitale/ Virgil Ierunca

P.S. Nu-ţi spun ziua precisă pentru că n-o cunosc. Sunt în funcţie de atâtea hangarale de la Paris.

(Va urma.)

In memoriam

Niculae Gheran în oglinda corespondenţei (VII)

Rodica LĂZĂRESCU

[3]
[Seattle, 17.03.1982]
Stimate Domnule Gheran,
nu înţeleg de ce mă enervaţi tot timpul? Fiecărei scrisori în parte i-am răspuns în cel mult douăzeci şi patru de ore de la primire, iar, dacă eu v-am împleticit odată cu o epistolă căreia n-aţi mai ştiut unde să-i căutaţi literele, sub timbru sau sub marginile lipite, nu înseamnă că trebuie să mă pedepsiţi până la sfârşitul zilelor. În fond, bune sau rele, de pe aici au fost copiate obiceiurile. Iată, dacă vreţi, un mod de a cunoaşte America, pornind de la un fel anumit de a înţelege economia – de spaţiu, de bani, de timp, de efort, de sentimente. Omul de rând are absolut totul la dispoziţie, ceea ce nu înseamnă că acceptă totul. N-am ştiut de la început de ce, între altele, un ziar trebuie să aibe [sic!] zilnic patruzeci-cincizeci de pagini, iar ediţia de duminică să-şi sufoce pur şi simplu cititorul cu cele peste două sute de pagini (obişnuit două sute cincizeci). Dar intră aici, în primul rând, zecile de reclame, alb-negru sau colorate, decente sau agresive, utile sau inutile, din punctul nostru de vedere, horoscoape, consemnarea tuturor crimelor, incendiilor, divorţurilor celebre, plus informaţiile cele mai ordinare, cele mai neobişnuite prin simplitatea şi, totuşi, utilitatea lor. Americanul e un om amabil, indiferenţa lui e o legendă europeană, are spiritul emigraţiei încă în sânge, e intim uneori, deschis la suflet, agitat, căutător de confort, pare ciudat, printre cele mai elementare lucruri ale vieţii. Monumentalitatea existenţei lui nu trebuie nicidecum asociată cu zgârie-norii, cu imensele autostrăzi, cu imaginea apocaliptică a marilor oraşe, cu imensitatea spaţiului. El, omul, e sclavul calculelor mărunte, al unui echilibru intelectual, bugetar, alimentar chiar, ieşite din comun. Însă e mai ales fiinţa orelor exacte, al [sic!] programului matematic, al [sic!] secundei ca măsură a comportamentului computerizat. Să nu-l obligi pe acest om să facă un lucru de două ori şi mai ales un drum de două ori. Părinţii sau bunicii lui n-au obosit căutând; el, contemporanul, nu aşteaptă altceva decât să găsească ceea ce i s-a promis. Dar nu oricum, nu în orice condiţii. Se fac, de pildă, cumpărături într-o anumită zi fiindcă atunci legumele sunt mai ieftine cu cinci cenţi, pâinea cu zece şi iaurtul cu doisprezece. Se schimbă rutele internaţionale pentru câţiva dolari în plus şi agenţiile de turism pentru o cafea mai bună servită pe un avion. Iar presa nu face decât să cultive această disciplină de minicalculator ce prelungeşte viaţa de fiecare zi şi-o simplifică până la absurdul cifrelor. Pentru că între aceste cifre şi anunţ (reclamă) e inimaginabilul spaţiu al spectacolului cotidian: artă populară, psihologie medie, consum imens de inteligenţă, gramatică aproximativă, totul spre a întreţine mai mult o atmosferă, decât a crea un beneficiu imediat. Fiindcă, pentru câini, oricum se vor cumpăra gustoasele conserve de ficat, paste făinoase şi carne de iepure. O Americă pur şi simplu privită e falsă; o Americă pur şi simplu descrisă e ireală. Există întotdeauna o explicaţie ultimă, un fundal, un sunet distinctiv chiar şi a acestor manifestări de superficială ordine exterioară. Strămoşii americanului se plimbau între „lumea nouă" şi Europa; cei de azi repetă aceleaşi ritmuri interioare, la altă scară: nu există diferenţă între un continent şi o companie, între un stat şi o societate de binefacere, ochiul e întotdeauna atent la ceea ce se oferă. Explicaţiile de ordin sentimental, cultural sunt insuficiente. O scriitoare, vizitând Canada, în urmă cu mai mulţi ani (era română, se înţelege!) a rămas impresionată de faptul că un televizor funcţiona fără întrerupere (pentru simplă curiozitate, într-un program de douăzeci şi patru de ore, pe cele peste optsprezece canale, se transmit mai mult de treizeci de filme!). Ar fi ridicol să apelăm numaidecât la vechea temă a singurătăţii sau la alte invenţii romantice, aparatul acela adică într-un fel de dialog mut cu cel care, izolat de lume, îşi caută un alter-ego în universul obiectelor neînsufleţite. Adevărul e altul: televiziunea, teatrul, literatura sunt instituţii în sensul cel mai tehnic al cuvântului, ele produc şi, prin urmare, se cer urmărite, în virtutea principiilor descrise mai înainte, fără întrerupere, ca orice proces continuu. Între o scenă de adâncă meditaţie hamletiană şi reclama ultimului tip de asigurare nu e vreo deosebire, pentru simplul motiv că, în momentul respectiv, reclama respectivă e mai importantă decât o frază memorabilă (şi e repetată cu aceeaşi seriozitate ziua sau orele târzii ale nopţii, aşa cum, uneori, ştirile politice se transmit în timp ce se derulează genericul vreunui film). Şi mai e ceva! Libertatea americanului trebuie înţeleasă într-un anumit fel; e adevărat, nu poate ţine un discurs pe stradă deoarece ar încurca circulaţia, însă dacă trece pe trotoar [sic!] poate vorbi liniştit atâta timp cât doreşte. Ceilalţi nu-l ascultă, tocmai fiindcă sunt şi ei la fel de liberi. Dar cu toţii sunt solidari într-un fel de mistică a nonconformismului, derivat nu din curaj, cum s-ar putea crede, ci dintr-o reacţie împotriva repetiţiei, a monotoniei şi a automatismului. Un om cunoaşte alte nume, dar nu cunoaşte alţi oameni (sau cunoaşte puţini!). Completează un check şi plăteşte telefonul, completează altul şi plăteşte chiria, salarul [sic!] i se depune într-un cont în bancă etc. Singurătatea omului de azi e a unui robot care începe să se plictisească de propriile-i mişcări. Lipseşte din existenţa aceasta imprevizibilul, farmecul întâlnirilor neprotocolare, tonul de ripostă inutilă, reacţia imediată. Cineva vorbea de un „vid al cuvântului" şi nu cred că era departe de adevăr. Am văzut astfel de solitari în sălile de jocuri mecanice: metal indiferent, lumini în prizonieratul zidurilor, zgomotul ca o invizibilă graniţă între fiinţe, apropiate doar prin geometrica monotonie a gesturilor. Simplificată, până la o formă grafică, această manifestare a vieţii nu e mai mult decât un „imperiu de semne", după o expresie a lui Roland Barthes. Semne uneori disperate, degradante, deoarece se doarme noaptea şi pe străzile New York-ului, se caută şi aici în lăzile de gunoaie, se cerşeşte chiar, poate puţin mai elegant, dar cu aceeaşi cutie de tinichea alături. America nu se mai poate discuta în termenii ghidurilor turistice. Traversează o criză profundă, recunoscută în general cu sinceritate. La un spectacol cu Elisabeth Taylor un bilet costă până la una mie dolari şi o grenadă în stare de funcţionare costă trei dolari şi jumătate; se editează primele îndreptare pentru eventualii supravieţuitori ai unui război atomic, în timp ce şaizeci la sută din veteranii războiului din Vietnam sunt alcoolici. Mai încap aici speculaţii poetice? Mi-ar place [sic!] să pot scrie într-o zi o carte intitulată America în tranziţie: obscuritatea faţă în faţă cu strălucirea civilizaţiei. Când se va întâmpla aceasta, nu ştiu. Deocamdată încerc să mi-o apropii (fie şi liric) spre a-i descoperi ordinea ascunsă.

Mulţumiri pentru grija faţă de carte, bucurii ca la sărbătoarea Învierii.

Sărutări de mână pentru Vali,
Cu prietenie,
Aurel [Sasu]

[4]
Seattle, 24.06.1982
Stimate Domnule Gheran,
voi fi mai epic decât altădată, aşa cum mi-au cerut mai mulţi prieteni şi aşa cum, bănuiesc, vă face plăcere Dvoastră înşivă. Nu pot, nu ştiu scrie mai frumos decât am scris, de desenat să nu mai vorbim, tot ce-mi rămâne e să „mânzgălesc" un colţ de oraş, o stradă, un fel de hartă pe care să vă plimbaţi gândurile, deocamdată, înţeleg eliberate de colbul manuscriselor rebreniene. Aici ar trebui să fie păstrăvii Moldovei şi vinul bun de pe malul Bahluiului: cu cât cumperi mai mult, cu atât cumperi mai ieftin. Iei un pahar de bere, plăteşti un dolar, iei şase, plăteşti doi şi jumătate; iei două costume de haine, pe al treilea îl primeşti gratuit: developezi două filme, ţi se oferă în dar un album; iei benzină mai mult cu doi litri, îţi poţi alege un frumos stilou cu ceas! Stau într-o intersecţie, e o căldură plăcută, aşa cum o visează uneori ardelenii când plouă în Cluj trei luni la rând, stau deci şi mă-ntreb câtă imaginaţie trebuie să aibe [sic!] aceşti oameni pentru a supravieţui. Da, pentru a supravieţui, fiindcă mai săptămânile trecute una dintre marile companii aeriene a falimentat cu o datorie de peste şapte sute de milioane de dolari. Într-un pepsi-cola rece trebuie descoperită uneori o complicată filosofie (în locurile de odihnă pe marile autostrăzi cafeaua e de asemenea gratuită, în marile aeroporturi cutare agenţie oferă micul dejun pentru toţi călătorii din aerogară – evident gratuit – în magazinele alimentare în semn de preţuire eşti întâmpinat cu tava cu prăjituri!). Am în stânga un „Radiator Shop" (maşinile se repară numai pe tipuri, ani de fabricaţie, material de construcţie etc.), în dreapta e „Factory Direct Draperies". Deasupra clădirilor, într-un fel de uscată câmpie californiană desenată pe o imensă pancartă, invitaţia de a fuma „Camel" („Where a man belong"). De ce sunt uriaşe reclamele americane, de ce atât de colorate, de ce se consumă atâta lumină, de ce atâtea semne de orientare cu sute de metri înaintea punctului spre care eşti îndrumat? Americanul e generos, înţelegător, bine dispus, iubitor al discuţiilor serioase sau nu, însă este înainte de toate şofer. Să nu-ncerci să-l scoţi din maşină, dacă până la primul colţ se poate merge pe jos câteva minute, fiindcă-l indispui pentru toată ziua. Se călătoreşte enorm, zece-cincisprezece ore de condus continuu e nimica toată, viteza o bănuiţi, hotelurile sunt în general în afara oraşelor, ele trebuie anunţate de departe, trebuie să-şi facă simţită prezenţa cu aceste sonore, mişcătoare, atractive, bizare uneori reclame. Iată, am în apropiere un „Jack in the Box", un fel de „gospodină" cu hamburger-ul întotdeauna pregătit pentru omul de la volan: plata se face pe geam – scaunul devine un fel de metaforă a nemişcării –, banii din bancă se scot automat dintr-o maşină controlată pe geam, tichetul de parcare e primit la fel pe geam ş.a.m.d. Aş spune că există două (numai două) niveluri ale construcţiilor americane: unul reprezentat de terasele zgârie-norilor, altul de această linie a uşii automobilului dincolo de care nu se ridică măcar un deget pentru „cerere şi ofertă". Farmecul multor locuri ale oraşelor îl dau tavernele: interioare de crâşme demodate, pe pereţi încă mai păstrează vechi unelte agrare, arme albe etc., taverne cu o oră de „Happy hour" (spun o oră, fiindcă în ciuda anunţului sunt cazuri când se poate bea pe nimic aproape două sau trei ore), lume amestecată, bine dispusă (n-am văzut un singur om beat pe stradă în doi ani de zile). La margini de drum anunţuri – mereu altele – adresate tinerilor de a se înrola în armată: Get Air Force Experience. A great Way of Life (dacă ai norocul poţi lupta chiar în El Salvador!). Dar aici totul este *super:* un corp frumos e *super-body,* o staţie de radio e *super-station,* un actor e *super-star*, iar America e – se înţelege – o super-putere. Preţurile, cum nu pot fi *super,* vor fi *cele mai mici:* Traillway. Lowest Fares in The West. Guaranteed. S-au luat şi chinezii după americani: un „China Aragon – Restaurant" e mai mic decât o vărzărie românească. Când se deschide un simplu oficiu e un „Grand Opening"; până şi un lemn de stejar pentru uşi e… un stejar regal.

→

Medalierea din tată-n fiu

Maria NIŢU

Ion Andreiţă, „pălmaş cu condeiul”, cum îi place să se prezinte, un împătimit condeier veteran pe tărâmul jurnalismului, este deopotrivă poet şi prozator.

Născut fiind în localitatea Perieţi, jud. Olt, legat sufleteşte ca orice suflet artist de locul natal, se înscrie şi prin recentul roman, *Banii miresei* (Editura Eikon, Bucureşti, 2023), în seria autorilor de proză rurală „sudistă”, care ţin să-şi nemurească prin literatură obârşiile.

Există o serie de rurali ai locurilor, contemporani, care cuprinde, printre alţii, autori precum Ştefan Mitroi, staroste al Teleormanului, Dumitru Oprişor cu proza sa de esenţă tare – saga a satului Dobroteasa, tot din Olt, ori Nina Ceranu, despre sud-estul mehedinţean (chiar dacă ultimii doi sunt strămutaţi în Banat), scriitori temerari, când moderniştii majoritari consideră lumea satului un canon depăşit.

Romanul *Banii miresei* lasă uşor să se întrevadă factura şi materia autobiografică „sub acoperire”, într-o străvezie suprapunere de nume, în triada *personaj – narator – autor.* Autorul Ion Andreiţă devine naratorul Emil Antoniţă, fiul lui Marin Antoniţă, satul său natal Perieţi devine Perileşti, tot în judeţul Olt.

Autorul nici nu vrea prea multă criptare, pentru că aceasta este intenţia: o cronică a satului în perioada colectivizării bolşevice, în centru fiind satul natal, în coordonatele biografice ale familiei sale.

În primul rând, e un roman al Tatălui, din datoria morală a Fiului de a salva din uitare imaginea tatălui, într-o împletire şi derulare de destine, care să arate deopotrivă că Fiul îl continuă demn pe Tată. Este, de asemenea, o datorie de onoare faţă de neam, pentru că tatăl devine, prin viaţa sa punctată de dramatism, un simbol al omului simplu din popor, integru şi devotat societăţii, dar mereu victimă a istoriei: e soldatul victimă şi erou, trecut prin atrocităţile a două războaie, reîntors în sat şi fidel comunităţii, ca apoi să cadă a doua oară victimă a istoriei comuniste.

„Scrinul negru” călinescian, cu scrisori lămuritoare, care declanşează tăvălugul epic, reconstituirea vieţii exemplare a Tatălui, este o *ladă de campanie,* descoperită de fiu sub patul din odaia casei părinteşti. Aici, tatăl Marin Antoniţă strânsese meticulos orice înscris despre viaţa lui, din toate etapele, reconstituibile prin diverse scrisori, fotografii, înscrisuri, unele pe-un dreptunghi de carton, altele scrise de mână, cu creionul, pe un petec de hârtie, acte, chiar chitanţe de colectare a cotelor, hrisoave, jurnal de front cu multe date istorice, adevărate anale de război, ordine din armată, din Primul Război Mondial, unde bunicul pierise sub ochii fiilor, medalii militare (soldatul ajuns sublocotenent – eroul de la Mărăşeşti, trecut şi prin Al Doilea Război Mondial), acte cu parafe oficiale, regale, ori procese-verbale din viaţa de notar, *Avatarurile notarului Antoniţă*, cum ajunge reîntors din război, în sat, şi urgisit, umilit de comuniştii bolşevici ajunşi la putere după „Eliberare”, e declarat chiabur, pentru cele opt hectare de pământ (trei zestre a nevestei, iar cinci „udate cu sânge la Mărăşeşti” – împroprietărire prin decret regal pentru eroismul din timpul Războiului de Întregire Naţională).

Toate înscrisurile informative sunt prezentate cronologic, *tale-quale,* fără prelucrare literară, pentru autenticitate, ca parte într-un docu-roman, importante ca documente istorice, bibliografice, pentru *limbajul administrativ* al acelor vremuri (exemplu: *21 Ianuarie 1925. Dlui Administrator al plăşii Perileşti-Olt*).

Cum personajul narator este Emil, fiul, tânărul plecat de acasă, revenit o perioadă, ca apoi iar să plece, epopeea se clădeşte pe metafora drumului şi indecizia unui destin la răscruce de drumuri.

Volumul începe cu capitolul *Încotro?* şi se termină simetric şi simbolic cu acelaşi titlu de capitol, *Încotro?*, sub semnul ambiguităţii, că nu s-a găsit răspunsul provocat iniţial, rămânând un *final deschis* oricăror continuări (după principiul lui Umberto Eco de „operă deschisă”). În ambele, apare aceeaşi imagine-simbol a gării, la care duce drumul, o gară neînsemnată (toţi suntem doar „muşuroaie de furnici”), numită însă nod de cale ferată, pentru că aici făceau cruce singurele două trenuri care treceau: „unul venea din sus, dinspre munte – celălalt venea din jos, dinspre câmpie”. Doar de două ori pe zi: dimineaţa şi seara. Personajul aici nu are un nume, e generic: „tânărul”, „El”, propriul judecător, să decidă între cele două lumi din universul experienţei sale: de la munte coborâse în urmă cu un an, din lumea şantierului, cu întâmplări la care fusese „martor şi părtaş”, cu imagini de târnăcoape, lopeţi lovind în piatră, unde plecase cândva, în pribegie; din lumea de la câmpie, de acasă „cu întâmplări îndurerându-i sufletul”, ce-i revin în minte, acum, la coborâre, într-un remember dureros: părinţi care munceau pământul „ca sclavi şi stăpâni”, asta era menirea lor, până la venirea comuniştilor care au luat tot, cu imaginea mamei care-şi vinde salba moştenită din străbuni, să plătească cotele. Ambele lumi sunt sub semnul urgiei comuniste.

În pagina scurtă din final, El pierde amândouă trenurile, rămas pe peron, între două lumi – parte fiecare din existenţa sa, care-i definesc deopotrivă identitatea, imposibil de asumat doar prin una din jumătăţi.

Drumul trenurilor este calea ferată, imagine care apare repetat, una căreia nu-i dădea de cap – simbol al faimoasei „construcţii a societăţii socialiste multilateral dezvoltate!” – este crunta realitate a autorului-naratorului-personajului, fiind timpul în care s-a derulat destinul propriu. Pe şantierul din munţi lucrau la o „cale ferată care venea de niciunde şi se îndrepta spre nicăieri”, iar pe şantierul de la Canal era o cale maritimă, iniţial prezentată, la fel, ca o realizare de aur care „să unească bobul de apă dulce al Dunării cu lacrima sărată a Mării” (factura de poet nu se dezminte, transpare inerent în exprimări metaforice plasticizante). Între timp, oamenii au îmbătrânit trudind la acea cale ferată, ori s-au împrăştiat care pe unde au putut.

Între cele două capitole, prezintă, alternativ, cele două planuri sugerate, două lumi care se intersectează prin poveştile personajelor.

Personajul capătă un nume, o identitate, un tânăr plecat de la ţară, maturizat pe şantiere, ca jurnalist, scriitor, poet... Căci viaţa de nomad este sub această imagine a şantierului, siglă domestică fiind imaginea barăcii din colonie, fie că e un şantier în munţi, fie cel ostracizant de la Canal.

În ambele cazuri, protagoniştii sunt „dezmoşteniţi ai sorţii”, prigoniţi de istorie. În şantierul din munţi (ca un astru salvator), toţi au o poveste comună, sunt cei ce fugiseră din sate, să-şi piardă urma, cei ce nu acceptaseră urgia colectivizării.

Ca un jurnalist de teren, adună povestirile, ca ale apostolilor la masa mărturisirilor, cu talentul lui de a crea un mozaic de poveşti, cu un mozaic de protagonişti, ca-ntr-un caleidoscop, uniţi prin acel ochean al amintirilor, într-o lume complexă, în mănunchiul de suferinţe şi drame ale fiecărui personaj. Iar istorisirile ortacilor din munţi se succed ca-n *Şeherezada*, ori ca-n *Hanul Ancuţei* – dar nu cu aura patriarhală, ci una opusă, de coşmar comunist, ca *Amintirile* din *Casa morţilor* dostoievskiană, ori din gulagul Kolîma, de pe *Drumul oaselor* bolşevic.

Paralel, atmosfera satului din sud se fixează măiestrit şi prin limbaj, bine dozat fără excese epatante, în exprimări fireşti (casele sunt rare, parcă „puse cu fusul”, oamenii vorbesc puţin, cumpătat, „legumind cuvintele”, se „olicăresc”, se vaită rar etc.).

Titlul, *Banii miresei*, are nota sa incitantă, de mister, în căutarea dezlegării semnificaţiei.

Viaţa e iubire (fericită sau nefericită) şi prima imagine, a unei femei iubite, logodnica îi apare în rochie albă de mireasă; „banii miresei” sunt în zestrea ei şi unii binefăcători erau chiar „asiguratori de zestre”, ori rochia de mireasă a mamei, îmbrăcată pe ploaie şi banii de ajutor în geanta fetei nefericite, care voise să fugă cu iubitul… Iar ultima mireasă e moartea – care „venea să-şi ia mirele-n primire – frumos ca-n visul unei fecioare” şi banii pentru ea – obolul ei e ortul, banul pus pe ochii mortului.

Compoziţia romanului în formula-i caleidoscopică, sub forma epopeii prin povestiri, cuprinde în partea finală un mănunchi de naraţiuni cvasi independente, scrise de jurnalistul Emil, corespondent, trimis în diverse locuri pe „şantierele patriei”, *Corespondenţele ziaristului Emil Antoniţă.* Astfel că romanul se configurează ca un compendiu al întregii experienţe de scriitor, purtător de cuvânt al neamului său din vatra Oltului, o carte-mărturisire, o carte-testament, o dare de seamă de neirosire a talantului dat de soartă şi de neam, carte simţită vital necesară de sufletul său, după cum spune autorul: „Este cartea pe care aş fi dorit să o citesc mai demult şi, cum n-am găsit-o, am simţit nevoia să o scriu eu”.

Locurile de vânzare a maşinilor sunt mai multe decât numărul străzilor; însă dacă pentru vreo defecţiune oarecare apelezi la „bunăvoinţa” vreunui specialist, înainte de a face acesta un pas spre motor, trebuie să plăteşti. Sunt cazuri rare când se acceptă o *estimare* gratuită a reparaţiei. Rugând eu însumi, într-o zi, pe cineva să vadă ce are televizorul, m-a taxat, înainte de a-l vedea, cu douăzeci de dolari. Pentru simplul fapt c-a acceptat afacerea. Hotelurile îşi anunţă de departe nu numai prezenţa, dar şi serviciile oferite. Printre ele şi acel „cable T.V.” – un ciudat abonament prin care obţii numai pe firul tău (nu şi al vecinului de apartament) un anume film, un anume program, în sfârşit ceea ce doreşti să vezi *numai tu* pentru o sumă în plus. N-am înţeles niciodată cum atomii în mişcare pot fi îndreptaţi numai spre un punct şi nu spre toate deodată. Când mi-am instalat telefonul mi s-a pus o întrebare absolut imposibilă: pe ce perete se află priza? De unde era să cunosc eu o locuinţă primită cu două zile înainte? N-a fost însă o problemă: au întrebat computerul şi li s-a spus. Poziţiile de acest fel ale întregului oraş stăteau ascunse în câteva celule electronice. Având, acum în urmă, ceva de întrebat la o altă agenţie, mi se spune pur şi simplu: răspunsul Dvoastră nu apare pe ecran. Omul de la ghişeu a rămas mut, orice comentariu devenise inutil. Chiar birocraţia e computerizată aici (nu te poţi lupta cu circuitele integrate). Dacă ieşi cumva la plimbare cu căţelul şi pisica şi se întâmplă ceva neprevăzut, nu va fi nicio problemă: „Dog and Cat Hospital” se află la tot pasul. Spitale cu saloane, cu săli de aşteptare, ce mai, un nivel de viaţă dintre cele mai ridicate. Plus că în magazine încurci uneori conservele, într-atât bietele animale sunt invitate să încerce ba ficat de porc şi peşte oceanic, ba muşchi de vită în sos, ori pui pregătit în stil italian. Americanul este inventiv, uneori distruge un perete numai spre a fi văzut din stradă făcând lucruri „perfecte” şi, paradoxal, în faţa produsului ideal trăieşte un fel de umilinţă (precum în faţa articolelor japoneze). Extrema cealaltă e cea a extraordinarului ca spectacol. O simplă invitaţie de a-ţi întinde cortul într-un colţ de natură devine: „Adventure in Camping”. Fiecare te invită să-i accepţi, deci, o convenţie şi implicit faptul că, în final, totul este literatură.

Cu mulţumiri pentru tot ce-aţi făcut şi veţi face pentru carte; sărutări de mână pentru Vali.

Cu prietenie,

Aurel

P.S. Voi pleca spre ţară pe la sfârşitul lui august.

Cărţi şi autori

L'enfant à voler

Delia MUNTEAN

Hronicul celor dintâi vârste ale lui Horia Bădescu – publicat sub titlul *Căderea din Rai* (Cluj-Napoca, Editura Şcoala Ardeleană, 2020) – se deschide cu o fotografie din 1944: un băieţel blond, de un an şi câteva luni, *ţine piept* soarelui de primăvară. Sau, dacă împărtăşim cuvintele scriitorului de mai târziu, „stă drept în faţa lumii" (p. 7). Atitudinea aceasta, de pe vremea când încă nu intuia imboldurile funcţionării realului, se va preface ulterior în mod de întâmpinare a existenţei în deplinătatea sa, cu răsfrângeri/înturnări asupra lui însuşi. Căci drept va şedea şi înaintea judecătorului dinăuntru, cu neputinţă de păcălit. Zice-va poetul, în *Vremea vremelniciei tale:*

Pe inima ta stă pecetea
celor nespuse.
De pulberea lor acoperite-s
cărările:
de spui ori nu spui,
singure te duc la-ntâlnirea
cu sine.
Singur stai faţă.

Copilul din imagine, cu care stă de vorbă adultul de acum, încă nu-şi câştigase dreptul la memorie. Deocamdată, nu beneficiază de un timp al său, tangibil, trăit şi locuit conştient. În privirea lui, desprinsă nu demult din toropeala pântecului matern (în miez de noapte, la lumina „tremurătoare" a lămpii de petrol), se învălmăşesc vedeniile dinainte de Facere cu spectacolul de sunet şi culoare al casei părinteşti, poate şi al satului. Memoria şi timpul se vor ivi mai încolo.

Cum era el pe atunci află autorul acestor notaţii din carnetele mamei. Tot acolo îşi descoperă adevărata zi de naştere – strămutată în calendarul familiei datorită consemnării la pagina respectivă a unei donaţii pentru armata română – şi găseşte o scrisoare trimisă de tatăl său cu o zi înainte de a pleca pe front. Ea avea să iasă la iveală, în cazul în care nu s-ar fi întors din război, după ce fiul va mai creşte. Cu toate că epistola i-a fost dezvăluită abia după ani şi ani, mesajul („...pe-ai tăi niciodată să nu-i vinzi!... Să faci dreptate celor de la glie!... Horia, nu uita! Ridică-ţi neamul de moţi şi de iobagi!") i l-a transmis părintele în fiecare zi a vieţii prin comportamentul personal. Băiatul a realizat astfel că unii oameni poartă un *destin interior* care nu stă sub vremi, nu se lasă îngenuncheat de ele. Dimpotrivă, zgomotul şi furia lor îi tăbăcesc, le sporesc stăruinţa întru împlinirea lui. Destinul – găsim notat la paginile 54-55 – „nu e doar suma alegerilor noastre, alegeri care nu ţin întotdeauna de oportunitatea lor, ci de cât de mult corespund felului nostru de-a fi, interiorităţii noastre; el e influenţat, deopotrivă, de caracterul acelora care se află într-un moment sau altul dimpreună cu noi în destin". Echivalează, de asemenea, cu o înţeleaptă pendulare între *a-fi-cu-tine* şi *a-fi-cu-alţii*, e ştiinţa şi arta de a le face să lucreze vrednic laolaltă.

Se poate spune astfel că tot ce a îndurat tatăl său – bătăile şi arestarea (lider ţărănist fiind) la finalul campaniei electorale din august 1946, ridicarea de acasă (noaptea, pe furiş, de către oameni mascaţi) în vara lui '52, munca forţată la Canal şi internarea în lagărul de la Poarta Albă (unde iarna îşi bandaja trupul cu ziare vechi ori, ca să nu îngheţe, se cuibărea în paltonul unui negustor evreu), iar după întoarcerea acasă ameninţările permanente, excluderea din sindicatul învăţătorilor, privaţiunile întregii familii – a reconfirmat tarele unui regim opresiv, însă nu i-a şubrezit umanitatea fiinţei. Nu i-a răpit nici eleganţa „neostentativă, de un dandism care nu şoca" (până şi la muncile de vară purta pălărie, cravată şi „cămaşa încheiată la toţi nasturii, cu mânecile niciodată suflecate [...]. Încât mi-l pot imagina purtându-şi cu distincţie până şi zeghea de deţinut în lagărul morţii" – p. 81). Toate acestea fiul le cerceta cu băgare de seamă, căutând a le înţelege resorturile şi a le descâlci rezonanţele. Individuale şi colective.

Un alt caracter cu care *s-a aflat dimpreună în destin* a fost mama, învăţătoare cu studii temeinice, făcute la o şcoală de elită din Drobeta-Turnu Severin. Femeie „delicată, mignonă, de o aparentă fragilitate", aceasta „avea nu doar o inteligenţă şi o sensibilitate accentuate, nu doar o înzestrare literară remarcabilă [...], ci şi o voinţă şi o putere surprinzătoare de a suporta şi a rezista loviturilor vieţii" (p. 19). Ea refuză să divorţeze de soţul închis politic (precum o sfătuiseră, ca să o protejeze, unele rude), iar în lipsa lui se ocupă singură de gospodărie, de cei trei copii (iniţiază acasă chiar şi un „salon de lectură"), identifică resurse suplimentare de trai (confecţionează pantofi, vânzându-i sau schimbându-i pe alimente), îşi duce mai departe cu pasiune şi seriozitate sarcinile şcolare, manifestând totodată interes şi faţă de ceilalţi săteni (îi ajută cu sfaturi şi construieşte un cămin cultural, pentru care contribuie financiar şi prin muncă proprie). Paginile dedicate mamei surprind cu discreţie şi lumea ei dinăuntru, dorinţa de a fi un om vrednic şi un bun specialist, de a nu-şi irosi – în răspăr cu vremile vitrege – multiplele talente.

Pe lângă Domnul şi Doamna, cum erau numiţi în sat părinţii viitorului scriitor, e reînviat în carte şi un portret al bunicului Tătuţu. Acesta renunţase

în tinereţe la cariera de preot în favoarea profesiunii didactice (pe urmele lui va călca şi fiul). După ieşirea la pensie, când a lăsat clasele primare în grija nurorii sale, putea fi văzut adesea citind pe prispa casei vechi, îmbrăcat în port tradiţional şi pândind-mustrând copiii care se făceau a nu cunoaşte rânduiala bunei purtări.

Evocarea oamenilor lângă care memorialistul s-a întemeiat pe sine alternează cu scoaterea din faldurile amintirii a unor scene de viaţă familială şi a unor decupaje de existenţă personală care au lăsat urme în sensibilitatea creatorului de mai târziu („Era vremea clipelor încărcate de Sens. Sensul care ţi se descoperă în adevărul său abia la maturitate..." – p. 74). Cunoaştem astfel nu doar modul subiectiv de a fi şi de a acţiona în lumea din afară, ci şi felul în care îşi scanează şi îşi trăieşte realitatea lăuntrică. Este o abordare pe care o vom regăsi în cazul unor personaje din viitoarele sale cărţi. Ne vine în minte, printre altele, o replică a profesorului Milian din romanul *O noapte cât o mie de nopţi* (Limes, 2011): „a povesti înseamnă, deopotrivă, a te povesti şi povestindu-te te afli pe tine însuţi" (p. 21). Până la urmă, lectorul pasionat de universul operei lui Horia Bădescu va trebui să recunoască faptul că de *cartea dinăuntru* a scriitorului e interesat cu precădere să pătrundă, altfel spus, mecanismele realităţii exterioare şi interioare ce determină un anumit profil de personalitate artistică, să descopere semne care să-i prefigureze destinul scriitoricesc şi urme biografice care să-i înlesnească apropierea de o anumită viziune estetică, dar şi existenţială.

Căderea din Rai i le oferă. Iar confesiunea capătă nuanţe aparte când autorul îşi evocă întemeierea spirituală. Satul naşterii devine astfel topos hotărâtor în destinul individual: „Tot ceea ce ştiu despre lumea mirifică dăruită nouă, atât de măiastru alcătuită, atât de perfectă în rosturile şi rostul ei, lumea pe care modernitatea se trudeşte cu obstinaţie şi orbenie s-o sluţească, acolo, în Areful copilăriei şi adolescenţei mele am învăţat. Cu legările şi dezlegările inimii" (p. 18). E un spaţiu ce îngăduie vârstelor timpurii ale fiinţei să se desfăşoare în voie, sub ocrotirea elementelor unei naturi nepervertite, într-o „«sălbăticie» domesticită", prietenoasă, ale cărei profunzimi „stăteau încă în neclintirea veacurilor" (p. 66). Aici, bolta se pogoară în cotidian, eliberează ţărâna de povara banalităţii, a vremelniciei: „Nicăieri transcendenţa nu te pândeşte şi nu aşteaptă cu nerăbdare să ţi se dezvăluie din fiece ungher ca în lumea în care Dumnezeu umblă ca şi tine desculţ prin roua dimineţii ori prin pulberea serii, dezvăluindu-şi urmele ochilor deschişi în orizontul minunii" (p. 66-67). Şi tot aici, copilul – privind vrăjit galopul cailor sau urmărind traiectoriile gâştelor sălbatice şi ale mierlelor – se deprinde a ridica el însuşi ochii spre înalt: „Iar mierla, o, iubita mea mierlă!, cum urca ea în amurg pe treptele cerului, trecând prin inima mea pregătită să primească botezul transcendenţei!" (p. 68-69). Aceeaşi atracţie a văzduhului o identificăm şi în momentele în care băiatul, fascinat de spectacolul ninsorii, îşi închipuie casa şi preajma desprinzându-se de pământ, cu el cu tot. Nu avem de-a face doar cu o capacitate de invenţie specifică vârstei. Ori cu obsesia privirii spre cer, purtată cu el şi în epocile următoare („«C'est un enfant à voler», avea să spună mai târziu Louise Bayo" – p. 8). „Ochiul nu vede/ decât ceea ce în lăuntrul lui/ locuieşte" – va reflecta creatorul de mai târziu (*Spun că trandafirul are culoarea*).

Aceste exerciţii de iniţiere în incursiunile imaginare ale viitorului poet şi prozator (cărora li se adaugă atracţia pentru schi ori pasiunea pentru aeroplane) asigură volumului o arhitectonică specială: fiinţa însăşi *se construieşte/ se face pe sine întru înălţare, întru zbor,* le caută esenţa, precum Constantin Brâncuşi („Zborul, ce fericire!"), pentru a-şi putea încredinţa apoi, dintr-o altă dimensiune, lumii întregi cuvântul. Ele capătă valenţe noi odată cu descoperirea lecturii („boare plutind deasupra smârcurilor" – p. 101), mai întâi graţie cărţilor ascunse prin cine ştie ce cotloane (spre a le feri de prozeliţii noilor vremi, puşi pe dărâmarea valorilor interbelicului), iar apoi datorită volumelor primite în dar de la surorile sale. Treptat, copilul, iar mai apoi adolescentul intuiesc rostul cunoaşterii şi al autodepăşirii (iarăşi ipostaze ale *înălţării*) ca modalităţi „de a schimba dinăuntru ceea ce părea imposibil de dărâmat" (p. 107). E devreme însă: realul şi imaginarul încă lucrează în complicitate, nu-şi dobândiseră autonomia. Chiar dacă tentaţia scrisului începe a se concretiza în câteva piese lirice şi narative, deocamdată vârstele sinelui nu sunt pregătite pentru facere. Adevăratei întâlniri dintre ontologie şi estetică îi va veni vremea mai târziu, în studenţia clujeană (obiect, poate, al unui alt volum de memorii?). „Nu aflăm întotdeauna explicaţii pentru ceea ce ni se întâmplă – găsim notat la p. 119 –, ori, cel puţin, ele nu sunt vizibile. Fiindcă, la urma urmei, nimic nu este întâmplător. Tot aşa cum hazardul face parte din logica nevăzută a universului şi destinelor."

Despre asemenea întâmplări ale fiinţei mărturiseşte *Căderea din Rai*. Fiecare cu anotimpul ei. Împletind spaima de prăbuşire cu înălţarea, suferinţa cu zborul, lăsând în urmă, aşa cum va mărturisi Horia Bădescu în poemul *O toamnă trecută*,

o dâră de cântec
precum şoapta de iubire a ierbii,
o dâră de sânge
urcând în inima nestinsă
a lumii,
un semn pentru întoarcere
când orizontul se pierde în ape
şi doar sirena navei duce cu sine
respiraţia eternă
a mării...

Memoria emigraţiei sau despre sentimentul *departelui*

Gabriela PĂSĂRIN

Florea Firan este istoricul şi criticul literar, ctitorul unor evenimente culturale, serii noi de reviste sau edituri, care rămâne consecvent unei idei timp de peste şapte decenii: cultura română trebuie promovată şi argumentată pentru a-şi ocupa locul binemeritat patrimonial cultural universal. Şi, pentru o imagine completă a culturii române, se dedică recuperării şi aşezării în prim-plan a acelor nume şi creaţii care au fost umbrite o perioadă de vicisitudinile istoriei. Recuperează cu tenacitate aceste microuniversuri creative, le interpretează în cheia obiectivităţii criticului literar şi, cu acribia istoricului literar, le oferă publicului într-un discurs cultural accesibil, persuasiv şi atractiv, care rezistă evaluării din orice perspectivă ar fi tentată a fi făcută analiza textului literar astfel constituit.

Recentul volum *Memoria Emigraţiei* (Scrisul Românesc, Craiova, 2023) este argumentul a două atribute de excepţie ale autorului: consecvenţa pe care o manifestă pentru recuperarea valorilor româneşti prin contextualizarea contribuţiei acestora la patrimoniul cultural al umanităţii şi rigurozitatea cu care îşi concepe, de acum un gen literar pe care şi-l defineşte şi îl personalizează, profilul literar circumscris unei panoramări fie prin dicţionare, fie prin volume despre profiluri şi structuri literare. Este *amprenta Florea Firan* în scrierea portretului sau profilului literar.

Tema emigraţiei l-a preocupat pe autor cu multe decenii în urmă, fiind direct implicat în evoluţia literaturii noastre reprezentată de scriitorii care aleseseră calea exilului. Sunt experienţele personale din Franţa din anii 1975-1980, când a avut şansa de a beneficia de o bursă la Antibes acordată de Guvernul Francez, şi în Italia la Universitatea din Pisa şi la Accademia di Romania din Roma, în acorduri culturale româno-italiene. În aceste spaţii culturale a avut ocazia să se întâlnească cu parte dintre aceia care optaseră pentru „ruptura" de ţara de origine, gest considerat ca act iniţiatic de Brâncuşi sau gest de frondă ca în cazul lui Virgil Tănase şi a mai multor personalităţi culturale.

Florea Firan relevă că „prezenţa noastră în spiritualitatea universală are o istorie îndelungată, începând cu Olahus, Cantemir, Milescu. Pentru a ne rezuma doar la secolul 20, consemnăm contribuţiile majore ale unor Tristan Tzara, B. Fundoianu, Ilarie Voronca, Ştefan Baciu la înnoirea limbajului liric, ale lui Petru Dumitriu, Paul Goma, Bujor Nedelcovici, Norman Manea, Dumitru Ţepeneag la diversificarea formulelor narative, ale lui Pius Servien, George Uscătescu, Alexandru Ciorănescu, Basarab Nicolescu la îmbogăţirea gândirii filosofice şi estetice contemporane". Un spaţiu generos acordă autorul triadei Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Emil Cioran, „personalităţi de talie mondială, a căror operă aparţine definitiv întregii umanităţi". De asemenea, remarcă „existenţa unei viguroase critici în diasporă incluzând nume precum Monica Lovinescu, Ion Negoiţescu, Matei Călinescu, Nicolae Balotă, Lucian Raicu, Sorin Alexandrescu, Virgil Nemoianu, Gelu Ionescu, Mircea Iorgulescu, ilustrând propensiunea spre trăirea esenţelor româneşti, spre aprofundarea relaţiei dintre tradiţie şi modernitate".

Florea Firan scrie după evenimentele din 1989 volumul *Literatura diasporei* şi îl publică în 10 000 de exemplare, tiraj epuizat. După decenii de preocupări, cercetări şi documentări directe sau din surse bibliografice, Florea Firan realizează un nou volum, *Memoria Emigraţiei,* conferind noului titlu o deschidere mult mai mare ca valoare semantică, dar mult mai restrictiv ca selecţie. Actualul volum cuprinde 100 de nume de scriitori, aşezate în ordine alfabetică, de pe toate continentele, de la Sorin Alexandrescu la Ilarie Voronca, nume foarte cunoscute prin abordarea sistematică a cercetătorilor din varii unghiuri de interpretare (Brâncuşi sau Monica Lovinescu sau George Astaloş), sau nume care au avut evenimente personale cu o reflectare a acestora în creaţiile culturale ale altor scriitori sau regizori. Amintesc în acest sens „cazul" Virgil Tănase, cel care s-a manifestat printr-un protest public împotriva regimului totalitar al lui Nicolae Ceauşescu, în urma căruia s-a ordonat asasinarea scriitorului. Autorităţile franceze au declarat răpirea şi dispariţia scriitorului. În 2011 Virgil Tănase va publica volumul *Leapşa pe murite*, în care relevă „acest joc cumplit şi periculos" şi se realizează filmul *Afacerea Virgil Tănase* în regia lui Ionuţ Teianu, la premieră participând scriitorul. Este doar un exemplu din cele 100, de diverse facturi de „decontare" cu istoria şi istoria culturii române.

Florea Firan descrie cu detalii semnificative destinul literar al celor ce au ales să trăiască în alte spaţii culturale. Am confruntat textul unui profil literar cu documentarea proprie prin dialoguri culturale, interviuri–confesiune şi cronici de întâmpinare pe care le-am realizat. Am constatat că în cazul scriitoarei Monica Săvulescu-Voudouri, un exemplu doar, istoricul Florea Firan are o capacitate rafinată de esenţializare a straturilor care compun opera scriitoarei în timp şi prezintă succint şi persuasiv subiectul unor scrieri care denotă experienţa personală în domeniul emigraţiei.

Florea Firan etalează o subtilă abilitate în a prezenta datele esenţiale ale unui destin literar, fără a face acolade largi pentru interpretarea textelor şi sublinierea intenţionată în paragrafe ce par a ne conduce intenţionat spre tema volumului, emigraţia. Alege acele momente semnificative cu valoare de exemplaritate şi poate prea puţin cunoscute în lumea literară, iar încadrarea în rigorile trimiterilor la sursă sunt respectate cu minuţiozitate. Despre Mircea Iorgulescu, spre exemplu, scrie cu detalii despre volumele sale de critică şi istorie literară, ceea ce este necesar într-un volum tip dicţionar. Include însă mărturisiri din corespondenţa lui Mircea Iorgulescu şi le asociază cu deciziile de activitate în emigraţie: „Muncesc în draci. Strâng din dinţi de efort, ca un mărşăluitor care ştie că ţinta este departe", scrie prietenului Ioan Groşan. Acribia detaliului este de apreciat în formulările de analiză ale lui Florea Firan: „Invitat de Monica Lovinescu la Europa Liberă, mărturisea într-o emisiune că el scria de obicei articolele politice nesemnate de pe prima pagină a *României literare*. În 1986 trimisese în Vest eseul politic *Resemnarea, formă de sinucidere,* care a fost publicat sub pseudonim (Grigore Negrescu) în nr. 1/ 1987 al revistei *Agora* condusă de Dorin Tudoran şi Mihai Botez, iar, în 1989, eseul *Între apatie şi exasperare* (difuzat la Europa Liberă în sept.-oct. 1989) este publicat în revista *Dialog* (nr. 105-106/1989) şi reluat în *România literară* (ian.-febr. 1990)". Este încă un exemplu de sinteză a informaţiilor realizată de Florea Firan, informaţii care conduc la recuperarea unor date importante pentru cultura română, despre circuitul articolelor de protest care definesc psihologia emigranţilor ce susţin cultura română oriunde s-ar afla. Sunt aşezate astfel în pagină nume de scriitori, de reviste literare, de posturi de radio, care, sub forma mai mult sau mai puţin voalată, au luat atitudine faţă de cenzura comunistă. Paradoxul istoriei a fost însă evident şi în cazul lui Mircea Iorgulescu: a fost acuzat că a colaborat cu Securitatea, confirmat prin dosarul trimis de CNSAS în 2010 la Curtea de Apel Bucureşti şi, la recursul solicitat de scriitor, Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie, în 2014, a admis recursul, a modificat sentinţa ca neîntemeiată, hotărând irevocabil că „Mircea Iorgulescu nu a fost colaborator al Securităţii". A fost o reparaţie morală, scriitorul murise în 2011 şi doar insistenţele urmaşilor săi au redat demnitatea acestui scriitor. Astfel de istorii personale sunt multe, de regăsit şi în volumul *Memoria Emigraţiei* scris pe baza unei temeinice documentări şi, mai ales, cu o evidentă echidistanţă faţă de patosul manifestat de o parte sau de alta a istoriei.

Cazul Paul Goma a fost unul dintre cele mai disputate şi înainte, şi după 1989, iar ecourile acestor dispute par a nu se fi stins. Florea Firan scrie cu indicii de reperabilitate în mediul cultural internaţional şi face un liant între scrierile lui Paul Goma, formulând caracterizări reper pentru istoria literară. Despre nuvela *O, ce veste minunată* aduce argumente în favoarea continuării subiectului despre mediul penitenciar pe care l-a înfruntat cu stoicism în anii 1957-1958, apoi cu domiciliul forţat în Bărăgan, până în 1965. Va continua subiectul nuvelei în romanul *Osinato* (1971). „Romanul are un echilibru vizibil între mărturie şi ficţiune, deschizând tema gulagului românesc şi dezvăluie adevărul despre tragedia umană sub totalitarism", despre care Monica Lovinescu susţine că, prin acest roman Paul Goma conturează „un univers cu uşa închisă". Refuză cetăţenia franceză la propunerea preşedintelui François Mitterrand şi este acuzat, printre altele că este agent KGB.

Florea Firan reţine din biografia lui Paul Goma şi episodul cu un colet primit prin poştă în 1981 care conţinea o bombă, iar în martie 1982 un agent al Securităţii române se predă şi declară că ar fi primit ordin să îi asasineze pe Paul Goma şi pe Virgil Tănase, episod consemnat şi de Monica Lovinescu în volumul-interviu cu Ion Mihai Pacepa.

Cu aceste mozaicuri de destin de emigrant şi cu datele de istorie literară despre scrierile în ansamblu şi cu amănunte semnificative despre cele care au avut ca temă psihologia exilatului, mediul de adopţie, integrarea sau sentimentul de înstrăinare care nu îi va părăsi niciodată pe cei ce au optat pentru emigraţie, Florea Firan reuşeşte să scrie o carte fundamentală despre acest episod al umanităţii şi al culturii universale. Este şi mărturisirea lui Constantin Eretescu consemnată de autorul generosului volum despre emigraţie: „Exilul, o lume care, orice ai face, te tratează ca pe un străin… Am obţinut dreptul de a umbla prin lume, dar asta cu preţul îndepărtării de România." Indiferent de sinuozităţile destinului lor, toate personalităţile care se circumscriu acestui areal psihologic, al emigrantului, au, mărturisit sau nu, acest sentiment al „dezrădăcinării", al *departelui.*

Am selectat din vastul volum doar câteva repere, poate nu pe cele mai semnificative, dar cu siguranţă mai puţin cunoscute în detaliu de către publicul cititor, lăsând plăcerea lecturii spre descoperire a altor profiluri cu o notorietate mult mai mare în lumea culturală, cu legende despre viaţa lor, cu istorii personale contradictorii, dar cu o operă incontestabilă pentru patrimoniul cultural universal.

Florea Firan rămâne consecvent şi în elaborarea corpusului volumelor sale, în care introduce imagini-document, fotografii cu marile personalităţi ale acelor vremuri, toate putând să se constituie într-o istorie a *Memoriei Emigraţiei* în fotografii-document. Doar două exemple: Dorin Tudoran, Geo Bogza şi Marcel Duchamps, Constantin Brâncuşi, Tristan Tzara în 1921.

Sensibil nu numai la impactul creaţiei autorilor în ţara de adopţie şi în cultura universală, Florea Firan reverberează emoţional şi la mărturisiri precum a unuia dintre autori: „Da, sunt mulţumit aici, realizat, cărţile mele sunt publicate, citite, premiate, dar eu vreau recunoaşterea în ţară… Acolo este posteritatea." Marin Sorescu, într-un interviu pe care l-am realizat cu cel ce a adus Premiul Herder la Bulzeşti, mărturisea: „Degeaba suntem mari la noi acasă, dacă nu ne cunoaşte nimeni, nu intrăm în marile competiţii europene sau mondiale, dacă nu depunem eforturi de a ne face cunoscuţi" (interviu inclus în volumul nostru, *Marin Sorescu. Imagini. Ethos. Evocări,* Editura Academiei Române, 2007).

În timp şi peste timp, istoricul literar Florea Firan continuă această idee şi aduce argumente indubitabile despre valorile create de emigraţia românească, reunindu-le sub genericul afectiv *Memoria Emigraţiei,* pentru că recunoaşterea unei valori are trei componente: memoria trecutului, prezentul circumstanţial şi viitorul care este definit de memoria culturală şi memoria colectivă. Florea Firan adună cele trei paradigme şi configurează astfel conceptul tripartit *de memorie*, ceea ce rezistă şi devine reper al perenităţii.

Cărţi şi autori

Cuvintele, *partea noastră eternă*

Marcel LUCACIU

Parafrazându-l pe Noica, o introducere la cuvânt ar trebui să pornească de la biblicul „La început a fost cuvântul. Şi cuvântul era la Dumnezeu. Şi Dumnezeu era cuvântul." Numai cuvântul se confundă cu însăşi ideea de sacralitate, lăsându-se purtat deasupra apelor precum Duhul Sfânt: „Se făcea că fiecare cuvânt pe care-l spuneam era ca un abur deasupra lucrurilor" (Nichita Stănescu, *Respirări,* Editura Sport-Turism, Bucureşti, 1982, p. 159). Capabile să creeze o altă lume, „cuvintele sunt umbra de aur în conştiinţă a materiei" (*ibidem*). Ele repetă Geneza ori structura materiei.

Nichita Stănescu propune sfărâmarea cuvintelor în atomi. O astfel de „atomică" (numită – autoironic – „fantezistă") ar oglindi nucleul şi neutronii în propoziţii prin subiect şi predicat, ar fi „un fel de echivalent sonor al materiei, trecut însă şi prin ecranul conştiinţei" (*ibidem*). Dar această „atomică" poate releva – simultan – caracterul particular şi universal al cuvântului. Nu toate cuvintele au valenţe demiurgice. Unele sunt simple înlănţuiri de sunete. Spre exemplu, „abracadabra" e un cuvânt de care Nichita „n-a auzit"...

Pe cât de miraculoase sunt cuvintele, pe atât de temerar este gândul poetului: „...eu aş putea – dacă m-ar lua în serios fizicienii, medicii, geologii şi eroii antici – să descopăr leacul cancerului prin cuvinte" (Nichita Stănescu, *Cartea de recitire,* Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1972, p. 41).

Dacă a vorbi înseamnă a exista, atunci cuvintele reprezintă propria noastră existenţă, ele devenind prin scriere „partea cea mai rezistentă a trecătoarei noastre fiinţe" (Nichita Stănescu, *Amintiri din prezent,* Editura Sport-Turism, Bucureşti, 1985, p. 18). În cea mai veche epopee a lumii, *Ghilgameş,* eroul e, deopotrivă, înspăimântat de revelaţia morţii şi cutremurat de pierderea celui mai drag prieten. Izbind până la extenuare pământul cu pumnii, nimeni şi nimic nu-i poate curma durerea. Strigând, spre ceruri, acel sfâşietor „A murit Enghidu, prietenul meu, care ucise cu mine lei", el scapă din ghearele morţii: „Partea lui cea mai neperisabilă e salvată. Urletul lui e nemuritor, pentru că e înscris în cuvânt, el se transformă în însuşi urletul său, în înseşi cuvintele sale" (Nichita Stănescu, *Cartea de recitire*, p. 116). Sublim îndurerat, precum Ghilgameş, Eminescu dă glas dorinţei de supravieţuire în „cel mai vital vers" din istoria poeziei româneşti: „Nu credeam să-nvăţ a muri vreodată". Graţie aceloraşi cuvinte *Eminescu cel Mare* (cum îi spune Stănescu) a dobândit nemurirea dezvăluindu-ne totodată cauza tuturor artelor: A FI (*Verba docent:* „Ars longa, vita brevis"). Scriind cuvântul, rupt din noi, ne îmbrăcăm povara trupului în „hainele" Eternităţii. Chiar „absurdul exprimat încetează să mai fie absurd" (Nichita Stănescu, *Respirări*, p. 85). Căci prin cuvinte ne despărţim, definitiv, de neant. Viaţa însăşi, pe această planetă, îşi alege drept criteriu cuvântul, singurul care nu are dimensiune şi este pretutindeni, „cât tot ceea ce este, dar este şi înăuntru a tot ceea ce este" (Nichita Stănescu, *Cartea de recitire,* p. 74). Credem că numai astfel ar trebui (re)citite următoarele versuri din *Elegia întâi:* „El este înlăuntrul desăvârşit,/ interiorul punctului, mai înghesuit/ în sine decât însuşi punctul."

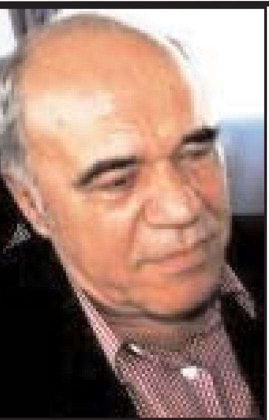
Reiterând poezia lui Arghezi („fierar al cuvântului") ce căuta „cuvinte care asaltează ca viespile sau te liniştesc ca răcoarea, cuvinte fulgi, cuvinte cer, cuvinte metal", pentru Nichita cuvintele sunt aidoma păsărilor, animalelor sau plantelor. Fiind totuşi abstracte, „Ele nu locuiesc de-a dreptul pe globul pământesc, ca animalele şi plantele, nici pe emisfera sudică, nici pe emisfera nordică, ci locuiesc pe globul creierului şi anume în atmosfera globului creierului, în acea atmosferă abstractă, în care chiar şi stelele cerului pătrund nu prin ele însele, ci prin numele lor. Prin numele frumoase pe care le poartă de obicei razele şi lumina" (Nichita Stănescu, *Respirări,* p. 163).

După uluitoarea „atomică", Nichita visează o fiziologie, apoi o gramatică a cuvintelor. Există chiar o civilizaţie a lor. Undeva, pe teritorii ficţionale, locuiesc două mari popoare de cuvinte al căror „specific naţional" îl reprezintă gândirea în imagini, respectiv gândirea în noţiuni. Primul popor are ca ideal frumosul, celălalt încă mai caută adevărul. Unul a creat prin imaginaţie artele, altul a inventat ultralucid ştiinţele. Dar numai Poezia guvernează cuvintele gândirii în imagini, deşi pentru ea cuvântul înseamnă şi totul, şi nimic. Cuvântul e doar organ al comunicării, nicidecum material al poeziei. În fiecare vers, cuvântul are funcţia unui vehicul care transportă sentimente dinspre poet spre cititor. Cuvintele înseşi sunt „revederi dureroase ale sentimentelor" (*ibidem,* p. 277). Prin urmare, Poezia e mai degrabă *O viziune a sentimentelor* decât arta cuvântului, chiar dacă ele, sentimentele, pot fi relevate abia prin intermediul limbajului: „Materialul fundamental al fiecărei poezii este sentimentul, iar nu cuvântul cum ar părea. Cuvintele au un rol aparte, sine qua non..." (*ibidem,* p. 216).

Cu adevărat ale Poeziei sunt acele cuvinte care ştiu să iubească, să bată – din fiecare silabă – asemeni unei inimi. Numai astfel de cuvinte foşnesc precum ramurile arborilor, seamănă cu Sinele poetului, cu lumea de iarbă, pământ şi lumină: „Îmi învăţam cuvintele să iubească,/ le arătam inima/ şi nu mă lăsam până când silabele lor/ nu începeau să bată.// Le arătam arborii/ şi pe cele care nu voiau să foşnească/ le spânzuram fără milă, de ramuri.// Până la urmă, cuvintele/ au trebuit să semene cu mine/ şi cu lumea" (*Ars poetica*).

Fără transferul de personalitate sau, mai exact, fără „cedarea reciprocă a specificului" nu se poate vorbi despre cuvinte în Poezie...

Dincolo de vama vremurilor vitrege, Nichita Stănescu rămâne poetul „trimbulind", care vede cu ajutorul cuvintelor, trăieşte halucinat Idei şi hrăneşte cu sentimente *Dreptul la timp.*

Un umorist de clasă: DAD

Florentin POPESCU

Până în urmă cu treizeci şi ceva de ani, literatura aşa-zis umoristică de la noi ocupa o plajă relativ întinsă, de la Ion Băieşu şi Teodor Mazilu, să spunem, şi până la autorii de scheciuri şi mici scenete adesea adaptate pentru radio şi televiziune, făcând deliciul duminical al multor ascultători, mai ales când erau interpretate de actori celebri, precum Octavian Cotescu, Toma Caragiu, Puiu Călinescu, Stela Popescu, Al. Arşinel ş.a. Nume ca Eduard Jurist, Grigore Pop, George Mihăescu şi alte câteva ajunseseră să fie cunoscute mai mult chiar decât ale unor scriitori cu o operă solidă în urma lor.

O editură dispărută demult din peisajul cultural al ţării, Sport-Turism, avea la rându-i şi o colecţie consacrată genului („Cartea de vacanţă"), iar o alta, Albatros, dispărută şi ea între timp, tipărea o serie de cărţi în format mic în care erau publicaţi umorişti români şi străini, volumele lor fiind, aşijderea, foarte căutate de publicul larg.

În planul strict al criticii şi istoriei literare contemporane nu-mi amintesc să fi avut cineva iniţiativa organizării unei dezbateri ori a unor colocvii consacrate condiţiei literaturii umoristice. Că ar fi meritat-o nu există nicio îndoială.

În fine...

După 1989, „dedaţi" altor orientări şi direcţii, nenumăraţii editori apăruţi peste noapte nu s-au aplecat aproape deloc asupra literaturii umoristice sau, poate, cine ştie, nici pe cei mai mulţi dintre scriitori nu i-a mai interesat, din varii motive, abordarea geniului.

Sigur, au existat şi există ca întotdeauna şi câteva excepţii care, cum se zice, confirmă regula.

În contradicţie aproape totală cu fotografia pe care şi-o publică (privire uşor încruntată, barbă scurtă şi bine îngrijită, o pipă ţinută cu străşnicie în mâna stângă în vreme ce capătul ei este uşor strâns în colţul gurii ca la mari scriitori de pe mapamond), Dumitru Augustin Doman, care nu este venit de azi de ieri în literatură, este în viaţa de zi cu zi (era să scriu „civilă") un bonom, un partener de dialog cu care ţi-ar plăcea la orice oră din zi sau din noapte să-ţi petreci ceva vreme, fiindcă el este doldora de povestiri şi informaţii pe care nu ştiu să le mai posede cineva în afară de el.

A publicat până acum peste zece cărţi – toate fiind apreciate de către cine trebuia să le aprecieze cum se cuvine, dovadă stând premiile primite din partea unor filiale ale Uniunii Scriitorilor şi a unor reviste importante (care „contează", cum s-ar exprima cineva). La fel, a condus şi câteva publicaţii importante (*Calende, Argeş Expres, Argeş*), calitate în care, este lesne de înţeles, a venit în contact direct şi nemijlocit cu scrisul confraţilor prezenţi prin reviste şi nu numai.

Dar nu atât experienţa sa bogată ca publicist a contat în primul rând în obţinerea succeselor literare (desigur, nu e de neglijat nici ea), ci mai degrabă talentul, înzestrarea pe care i-a dat-o bunul Dumnezeu pentru a ieşi din „serii" şi „grupuri" şi de a fi el însuşi, cu personalitate accentuată, inconfundabilă.

Volumul recent, *Omul cu drujba roşie şi alte povestiri* (Editura Limes, 2023), vine în primul rând să infirme ideea că după 1989 n-am prea mai avea umorişti de înaltă clasă, iar, pe de alta, că atunci când un autor deţine talentul de a şti să transforme în literatură bună subiecte care altora ori le scapă, ori li se par lipsite de importanţă, se pot atinge performanţe ce-l pot situa pe scriitorul cu pricina în imediata vecinătate a unor confraţi de talie europeană şi – de ce nu? – chiar universală. Aci, vrând-nevrând e musai să subscriem la opinia lui Adrian Alui Gheorghe care, pe coperta volumului, îl consideră pe autorul nostru drept un „spirit cehovian".

Aşa este, dacă ne reamintim că marele scriitor rus transforma în literatură chiar şi cele mai banale lucruri (cum ar fi, de pildă, înscrisurile dintr-o condică de sugestii şi reclamaţii ori reproducerea unor scurte texte pe care azi le numim graffiti).

Într-un loc, în chiar schiţa care dă titlul cărţii, un maniac devine prizonierul unei drujbe primite în dar de la soţia lui şi cu năstruşnica unealtă produce pagube vecinilor într-un fel de furie ce nu poate fi stăvilită. În altul (*Groapa viceamiralului*, care ne-a amintit de o schiţă cu un subiect asemănător, aparţinând azi uitatului Nicolae Tăutu), absurdul situaţiei lasă, totuşi, impresia că faptele s-ar fi putut petrece aievea. Într-un al treilea (*Moş Onică şi calea bisericii*) un bătrân meditează într-un chip personal asupra trecerii timpului: merge la biserică spre a le vedea pe femeile cu care în trecut a avut oarecari relaţii amoroase. „Toate astea, pare a ne spune autorul din spatele textului/textelor, nu sunt doar invenţiile mele. E adevărat, ficţiunea îmi aparţine într-o oarecare măsură, însă ea pleacă de la o realitate." Aşa bunăoară, într-una din schiţe (*Republica Socialistă a Babelor, R.S.B.*), scriitorul semnalează cu subtilitate faptul că chiriaşilor dintr-un ospiciu (sanatoriu) umorul nu le-a pierit de tot, după cum în *Monumentul judecătorului necunoscut* este schiţat (imaginat) un împărţitor de dreptate incoruptibil, fidel doar legilor pe care le slujeşte, punându-le în aplicare.

→

Jocul bazelor şi al intimidării

Nicolae MELINESCU

Cele două conflicte armate majore, dintre Ucraina şi Rusia şi dintre Israel şi Hamas, precum şi războiul asimetric dintre cărăuşii mărilor şi piraţii terorişti houthi au amplificat importanţa Africii în (dez)ordinea mondială actuală. Zelenski este disperat să aducă patruzeci şi opt de state sub-sahariene pe meterezele luptei sale cu despotul rus. O asemenea aliniere politică ar mondializa războiul şi ar crea impresia unei condamnări unanime menite să scoată emisfera nordică dintr-o periculoasă somnolenţă.

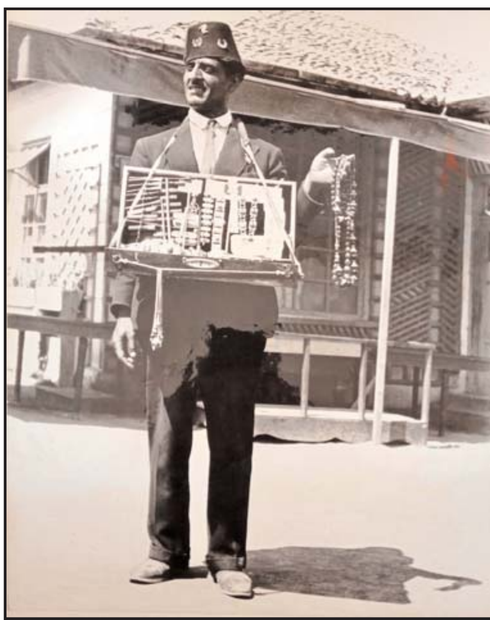
Africanii se dovedesc mai pragmatici, îşi văd în continuare de propriile necazuri, preocupaţi de efectele războiului (blocarea exporturilor ucrainene de cereale, scumpirea carburanţilor şi a îngrăşămintelor) şi de problemele regionale – foametea, instabilitatea politică, migraţia ilegală, efectele încălzirii globale, între care seceta sau inundaţiile adaugă adevărate catastrofe umane frământărilor politice, economice şi sociale.

Hamas face ceea ce a făcut din totdeauna. Să lupte împotriva Israelului în numele asumat al tuturor palestinienilor, susţinători ai grupării sau nu. Că guvernul Netanyahu şi Forţele de Apărare aveau să reacţioneze dur era de aşteptat, pentru că ţara atacată este permanent provocată să supravieţuiască într-o mare islamică arabă ostilă. Delimitările Hamas – palestinieni, foarte frecvent invocate după atacurile de pe 7 octombrie anul trecut, sunt dovezi de amnezie politică, pentru că formaţiunea palestiniană a ajuns la putere în urma unor alegeri acceptate drept corecte de către comunitatea internaţională. În urma lor, cei care azi proclamă civilii nevinovaţi uită că şi aceştia au hotărât la urne că Hamas e viitorul lor şi al copiilor lor şi au acceptat politica agresivă şi sângeroasă a grupării considerată teroristă în lumea civilizată.

În mod neaşteptat, şi în acest conflict este invocată Africa. Voci din mediile politice israeliene au propus, fără să angajeze oficialităţile, relocarea benevolă a refugiaţilor din Gaza în Congo, o ţară întinsă pe aproape două milioane şi jumătate de kilometri pătraţi, cu 43 de locuitori pe kilometrul pătrat, o densitate mult mai mică decât cea din Fâşie – şase mii cinci sute de indivizi pe kilometru pătrat. Ţară bogată, suficient de îndepărtată de toate teritoriile Palestinei, frământată uneori de ciocniri tribale, Republica Democrată Congo a fost menţionată cu titlu provizoriu şi consultativ, fără o parafare oficială. Guvernul de la Kinshasa a negat că s-ar afla în negocieri cu Israelul pe această temă. Rămâne, însă, paradoxul ideii. Când s-a pus problema creării unui stat evreu independent, una dintre propunerile Marii Britanii, mandatarul din Palestina, a fost Uganda, parte a imperiului său colonial. Evident, patriarhii mişcării naţionaliste evreieşti au considerat ideea o formă de dezrădăcinare a poporului evreu din mediul istoric tradiţional şi au cerut chiar cu preţul luptei partizane a formaţiunilor naţionaliste precum Irgun, edificarea noului stat în Haaretz Israel, leagănul culturii şi al tradiţiei sale din toate timpurile.

Propunerea relocării palestinienilor în inima Africii imită modelul cinic al britanicilor şi vine tocmai din partea celor care au fost expuşi unor asemenea experimente, înainte să li se recunoască dreptul de a exista şi de a-şi clădi statul naţiune în perimetrul istoric. Repet, ideea nu are caracter oficial, nu este un proiect acceptat pe plan regional şi internaţional, dar nu este prima dată în relaţiile internaţionale când o idee aparent utopică a rămas să dospească înainte să devină direcţie de acţiune. Este cazul iniţiativei guvernamentale, de această dată, de expediere în Ruanda a migranţilor ilegali care ajung peste Canalul Mânecii pe ţărmurile Marii Britanii. Soluţia, vânturată iniţial de mass-media radicală ca o aberaţie, a făcut obiectul unor negocieri cu regimul lui Paul Kagame, dar rămâne cel puţin deocamdată obiectul confruntărilor politice dintre conservatori şi laburişti, deşi are deja un fundament legal. Rămâne incertă metodologia de finalizare a proiectului.

Ceea ce surprinde este faptul că Africa încă mai apare uneori ca un teritoriu marginal, izolat de calităţile, şansele şi rolul global major manifestat în ultimele două decenii. Pentru că o abordare realistă a locului continentului negru în lumea de azi susţine personalitatea politică a Africii în ecuaţia mondială. Ea este atrasă, folosită sau curtată de „cuceritori" cum este China – deja putere continentală, dar şi de Iran, Indonezia sau India. Turcia a alocat şase miliarde de dolari pentru construirea unei baze (a unui oraş militarizat) la nord de Mogadishu, în Somalia. Continuă asaltul marilor corporaţii extractive, ancorate în ultimii ani în nordul Mozambicului. Platforma continentală conţine atât de multe gaze naturale încât a apărut un nou oraş, Gas City, populat de lucrătorii corporaţiilor transnaţionale de genul Exxon, ENI şi ai firmelor chinezeşti. Mulţumit de influenţa economică pe care o are în zona subsahariană, guvernul comunist intenţionează să-şi consolideze marşul spre dominaţia globală prin înfiinţarea unei reţele de instalaţii strategice pe continentul negru. În 2017, China şi-a inaugurat prima bază extrateritorială în Djibouti, pe pragul strategic dintre Marea Roşie şi Golful Aden, un pasaj maritim esenţial pentru noul Drum al Mătăsii şi pentru accesul mărfurilor chinezeşti în Europa şi Africa mediteraneană. Baza reprezintă pentru China comunistă un avanpost valoros în condiţiile pirateriei teroriste dezlănţuite de rebelii houthi, un nod crucial pentru protecţia armată a navelor comerciale care-i transportă bunurile tranzitate prin Canalul de Suez şi prin strâmtoarea Bab el-Mandeb. Actualele atacuri ale forţelor yemenite shi'a susţinute de teocraţia iraniană au legitimat din punctul de vedere chinezesc construirea a cel puţin încă unei baze militare pe continentul african, de data aceasta la Bata, pe malul Atlanticului, în Guineea Ecuatorială.

Americanii nu au fost deloc fericiţi să descopere că s-ar putea învecina peste Atlantic cu instalaţii militare dotate cu echipamente dintre cele mai avansate de urmărire (spionare) a mişcărilor navelor marinei americane, capabile să radiografieze o zonă de mare importanţă pentru jocurile globale de putere. În octombrie 2021, Joe Robinette Biden, cel de-al 46-lea preşedinte al SUA, şi-a trimis consilierul pentru Securitate Naţională, Jonathan Fisher, în Guineea Ecuatorială ca să prezinte îngrijorarea administraţiei de la Washington faţă de proiectele expansioniste chinezeşti. A apărut o ciocnire de interese căreia trebuia să-i facă faţă micuţa ţară africană. Cu o suprafaţă de aproximativ 28 de mii de kilometri pătraţi (cam de nouă ori mai redusă decât cea a României) şi o populaţie mai puţin numeroasă decât cea a Bucureştiului (un milion şase sute de mii de locuitori), Guineea Ecuatorială este condusă autoritar de Teodoro Obiang Nguema Mbasogo, ajuns la putere prin lovitură de stat în 1979. Dată fiind amplasarea strategică a ţării sale pe coasta vestică a Africii, el a fost tolerat atât de vechii, cât şi de noii postcolonialişti. China instruieşte şi înarmează efectivele locale de poliţie, Statele Unite furnizează strictul necesar tehnologic în schimbul accesului la rezervele semnificative de petrol. Este o diviziune internaţională a muncii recomandată de interesele regimului şi de sistemul paternalist care i-a asigurat preşedintelui controlul absolut timp de patruzeci şi patru de ani şi fiului său ascensiunea politică şi stilul de viaţă al nababilor – vile în Malibu, pe Coasta de Azur, maşini de lux, yachturi şi avion personal.

Cu răbdarea caracteristică, chinezii au pornit de la propunerea de modernizare a portului Bata de la Atlantic, cea mai aglomerată aşezare urbană a ţării, fostă capitală. Pe 7 martie 2021, patru explozii au distrus cazărmile de la Nkoantoma. Au murit o sută şapte oameni, potrivit surselor guvernamentale şi peste şase sute au fost răniţi. Preşedintele Obiang a declarat că la origine s-a aflat incendierea miriştilor de către fermierii locali. După ce a studiat imaginile din satelit, Associated Press a constatat că nu existaseră perimetre agricole în zona afectată. Nici autorităţile şi nici observatorii independenţi nu au mai revenit pentru cercetarea cauzelor posibile.

Sub pretextul modernizării portului, China ar beneficia de instalaţii pentru reînarmarea navelor sale de război din Atlantic şi pentru întreţinerea şi repararea lor în teatrul de operaţiuni şi nu în porturile mamă. Demnitarii americani nu au întârziat să reacţioneze. Un oficial al administraţiei i-a declarat sub protecţia anonimatului cotidianului *Wall Street Journal:* „Ca parte a strategiei noastre care vizează chestiuni legate de securitatea maritimă, i-am prezentat foarte clar Guineei Ecuatoriale că anumite iniţiative care includ acţiunile [Chinei] provoacă preocupările noastre pentru securitatea naţională." (1) Operaţiunile de modernizare a portului civil din Bata au început în 2009 şi guineezii au încercat să-i convingă pe vecinii de pe coasta Atlanticului, în special pe senegalezi, că colaborarea cu chinezii are scopuri strict comerciale. În 2018, preşedintele Obiang Mbasogo s-a întâlnit cu Xi Jinpin, susţinător consecvent al extinderii colaborării portuare şi în plan militar. În aprilie, 2021, generalul Stephen Townsend, şeful Comandamentului Africa, a afirmat în timpul audierii din Senat că cea mai mare ameninţare din partea Chinei ar constitui-o facilităţile militare navale de pe ţărmul african al Atlanticului. „Prin facilităţi militare navale înţeleg ceva mai mult decât o haltă portuară în care navele militare încarcă combustibil şi alimente. Mă gândesc la un port în care marina lor militară se poate aproviziona cu muniţie şi poate efectua operaţiuni de întreţinere şi reparare." (2)

Pentagonul se teme că China ar putea avea proiecte similare în Kenya, în Seychelles, în Tanzania sau în Angola, ţări în care regimul comunist de la Beijing a finanţat mari proiecte de infrastructură în schimbul cărora cultivă legături preferenţiale, inclusiv în domeniul securităţii şi al apărării.

Note

1. wsj.com/articles/china-seeks-fist-military-base-on-africas-atlantic-coast-u-s-intelligence-finds-11638726327, accesat 11 ianuarie 2024.
2. apnews.com/article/middle-east-africa-china-business-government-and-politics-24f774a952eaabcb38d2b25380b61a62, accesat 11 ianuarie 2024.

În acest al unsprezecelea volum al lui Dumitru Augustin Doman ar mai fi de semnalat şi o anume plăcere de punere în scenă a unor, până la urmă, mici piese (farse), precum în *Chirurgul de mătase* (parabolă a inşilor care îşi arogă drepturi şi calităţi pe care nu le au, rupţi totalmente de spiritul practic) sau în *Directorul cu mâna cârlig* şi *Cucerirea Argentinei* – texte care, la o adică, s-ar preta la transformarea lor în mici piese de teatru, ştiut fiind că astfel de subiecte au priză la public, fiindcă sunt cu atât mai verosimile cu cât se referă la realităţi din imediata apropiere a virtualului spectator.

Nu-ţi trebuie cine ştie ce ochi de avizat să observi că Dumitru Augustin Doman are o adevărată voluptate a scrisului, că fraza d-sale e fluentă, la prima mână, fără înflorituri de niciun fel, cuvintele şi frazele orânduindu-se firesc, ca-ntr-o istorisire între prieteni.

De aci şi sentimentul unei empatii între scriitor şi cititorul lui, ca la toţi creatorii adevăraţi.

Fără îndoială, semnatarul prezentului volum se află printre ei.

La pas prin satul global

Franţa sub jar de maci
Jurnal de Montmorillon (V)

Paula ROMANESCU

Un *amploaiat* al Primăriei deschide „ostilităţile" cu un cuvânt de bun-venit, preşedintele Oficiului de Turism preia „cursa" apreciind că arta (ca şi turismul) rămâne un mod de a ne descoperi unii pe alţii în lumea ca un mozaic de naţii.

Când i se dă cuvântul artistei expozante, într-o franceză fără cusur, aceasta îşi rezumă discursul la „Pictura este cea mai frumoasă călătorie prin lumea care altfel ar rămâne lipsită de culoare şi relief, ca o scenă cu marionete ignorate şi abandonate de Marele Mânuitor la spartul târgului acela cu numele de viaţă…"

Aud remarcile celor din jur şi simt că sufletul dă semne că nu-şi mai încape de bucurie în „trecătorul meu trup": – „Les Roumains sont surprenants"; – „Quel langage impec…" – „et surtout sans accent!"; – „Quelle force dans la ligne du dessin!" – „Quelle élégance, quel talent!" „C'est génial!" Dar la ei genial e şi să bei o cafea cu un amic sau să caşti gura la un *fast food*… foarte *à la française*…

Aud deopotrivă şi „Mais les Tzigans…" şi-mi dau seama că francezii au gustat cu polonicul farmecul „rromanticilor" nomazi îmbătaţi de libertate, prea îndelung căinaţi de ei cum că ar fi trăit marginalizaţi şi lipsiţi de drepturi din partea românilor xenofobi, discriminatori şi că, de atâta recentă „caldă fraternizare" cu pirandele şi puradeii (baştanii *y compris*!), acum li se cam aplecase…

Oare de ce?!

Nu-l aplaudau ei cu dezlănţuit entuziasm pe Yves Montand când le cânta… *mon pote le gitan* cel cu ghitara slinoasă şi cu neostoitul său dor de ducă înscris în copitele calului cel fără „gipies" de la carosa cu coviltir?

Acum aveau *leurs potes les Gitanes* lângă ei. Şi nici că vor să plece spre alte zări. Le prieşte Parisul.

Să se tot bucure de înnobilanta lor apropiere întru slava multiculturalităţii!

Discursurile încheiate, ochii celor prezenţi sticlesc mai ceva decât paharele cu vinul prieteniei, pictoriţa este copleşită de felicitări, i se strâng mâinile, ea mai direcţionează şi spre mine fluxul laudelor, ca… *autoare a autoarei,* sunt întrebată cum se face că vorbim o franceză atât de îngrijită, eu răspund că atunci când îndrăgeşti o limbă – care se întâmplă să fie şi cea mai frumoasă din lume – lucrul devine uşor ca o muzică de ape.

Urmează nişte oh-uri şi ah-uri – *touché!* – adică i-am atins la linguriţă, iar un domn cu un firişor de voce şoptită şi cu un trup de caşalot (fost căluţ de mare poate într-o altă existenţă) eşuat la mal de mare pe un ţărm necunoscut, îmi strecoară pe o aşchie de surâs întrebarea:

– Dacă pentru dumneavoastră, cum aţi avut graţia să afirmaţi, franceza este cea mai frumoasă limbă din lume, româna, *chère Madame,* cum vi se pare a fi?

– Româna, *cher Monsieur,* nu suportă comparaţie: este unică!

Interlocutorul meu mi se înclină şi-mi declară diplomatic (deh! că doar fusese ambasador prin lumea ca un mozaic de graiuri şi, cam hodoronc-tronc după umila mea părere) că, de când este *à la retraite,* locuieşte într-o vilă mult prea mare doar pentru el, vegheat de statornica lui parteneră de viaţă… *Madame la Solitude* şi că o prezenţă ca a mea ar fi exact ce şi-ar dori…

Ca să vezi de unde sare broasca, îmi zic!

Din lăcuşorul rubiniu al cupei pe care gelatinosul ex-diplomat mi-o întindea cu o mână uşor tremurândă în vreme ce, în cealaltă, ţinea aproape ferm o alta în care scânteia ca o părere de rău vinuţul prins în rotundul transparent prelungit de lujerul subţire al cupei de cristal, model luat după sânul Mariei Antoaneta, cum se spune.

Şi zâmbetul lui punându-i în mişcare păienjenişul ridurilor...

Zâmbesc şi eu, tot diplomatic, desigur, deşi un „hai sictir!" parcă ar da mai bine.

Să-l fi pălit acel *coup de foudre* numit la noi *vino'ncoa'?*

Să fie dragoste la prima vedere?

D'apăi care „primă vedere", că purta caşalotul nişte ochelari ca două ocheane îndreptate spre stele care nu-s!

Nici nu se sinchisise (halal diplomaţie!) să mă întrebe dacă aveam sau nu un partener de viaţă, dacă aş fi fost dispusă să schimb limba unică a sufletului meu pe vorbăria lui internaţională… El mă şi vedea (?!) instalată în vila lui pe post de… vieţuitoare şi mă credea năucită de norocul care dăduse peste mine gata să mă fărâme, nu alta!

Licoarea era bună, veselia în toi, „păpuşile" Adinei priveau amuzate din cadrele lor de lemn lustruit la mulţimea de „vivanţi" foarte animaţi de vinul de Poitou.

După al doilea pahar, domnul obişnuit cu contractele ferme din lumea de negociatori diplomatici, era convins că trebuie să ne refacem viaţa şi că nu e niciodată prea târziu...

– De ce m-aş grăbi eu „s-o refac" pe a mea când mă aflu tocmai în plin proces de optimizare a ei, i-am replicat ofertantului de contract matrimonial, cu un zâmbet larg cât tot seninul cerului, mărturisindu-i cu glasul suav îndulcit cu un oftat că nu ştiu deloc nici eu cum va ieşi proiectul la care trudesc deja...

– Aveţi un proiect? Vă pot ajuta...

– Înainte de plecarea mea în Franţa, am zis, un autohton zdravăn (la minte!) tocmai îmi propusese să-i fac o vizită şi să luăm prânzul împreună, că... a făcut el rost de o brânză grozavă şi... poate o punem şi de mămăligă... Vedeţi, n-am apucat încă să dau curs invitaţiei şi încă mă mai gândesc dacă s-o fac sau să n-o fac, deşi mămăliguţa cu brânză îmi place.

Privirea interlocutorului mă *devizajează* oblic, precum cea a cloştii cu pui când simte umbra uliului în înalt.

Chestia cu mămăliga n-a prea înţeles-o. Cât despre brânză, credea el că în Franţa n-ar fi o problemă. Eu credeam că tocmai asta ar fi problema: cum să alegi între atâtea varietăţi!

Îl asigur însă că dacă nu va ieşi nicio brânză din povestea mea cu românaşul cel (cu)minte, mă voi gândi serios la propunerea sa…

– Şi de cât timp de gândire credeţi că aveţi nevoie, a băiguit el? Până plecaţi din Franţa aş putea avea un răspuns?

Omul era pus pe fapte mari. Simţea probabil că o altă doamnă, cea cu unealta de care tremură şi ierbile în pajişti, ar putea să-i facă semn să-l urmeze şi, la o astfel de chemare cam greu să te faci a nu pricepe...

Acelei doamne n-aş fi vrut să-i fiu chiar eu rivală.

Cu aerul cel mai sobru de care eram în stare în situaţia dată, i-am răspuns că am o blestemată de încetineală în gândire şi că nici pomeneală să-i pot da un răspuns mai devreme de douăzeci-treizeci de ani.

Apoi, nedorind să irosesc nicio clipă din cele cu viaţă însemnate, mi-am depus scrisorile de acreditare în mâinile sigure ale fiicei mele care strălucea în aleasa societate, nu înainte de a-i cere interlocutorului permisiunea de a mă sustrage înnobilantei sale prezenţe, altfel spus de a-l trimite la naiba surâzând.

Şi uite aşa am ratat eu oportunitatea de a ajunge perlă în coroana coclită a unui exponent al lumii aceleia pentru care lumea mea abia dacă există, iar, când există, este confundată (voit!) cu sărăntocia, comunismul şi gitanismul.

Norocul nostru este că nu suntem deloc săraci (cu duhul mai ales), deşi ne place să credem că a noastră va fi cândva împărăţia cerurilor toate…

Depărtează de noi, Doamne, secunda aceea!

Miercuri, 7 iunie 2006

O nouă zi. Alte rătăciri.

Ne vom potoli vreodată foamea de a ne afunda în trecut frecventând muzee şi ruine ca pentru o repetabilă călătorie iniţiatică prin care refacem iar şi iar drumul ce ne-a fost dat, cu cele două borne despre care nu noi avem ştire, ci doar ceilalţi: naşterea şi… neantul pe care ne tot străduim să-l ignorăm sperând că nici el nu ne va lua în seamă?

Zidurile vechi, vai, câte taine ascund?

Ce să fie fascinaţia pe care-o resimţim în preajma ruinelor, a vechilor zidiri?

Iată-mă la Mont-Savin, un fel de fortăreaţă mănăstirească cu zidurile pline de fresce în care timpul pare să se fi îngheţat. Nu – vreau să zic *înveşnicit*. *Pare* doar, fiindcă tehnica modernă sfarmă zăgazurile de linişti ale pietrei.

Prin sunet şi imagine, pe nişte panouri imense, ni se prezintă istoricul edificiului, tehnica artei fresco, Vechiul şi Noul Testament, cântecul trubadurilor, viaţa sfinţilor, martiraje, extaz, Revoluţia cea cu triumful raţiunii înscris în tăişul ghilotinei şi cu transformarea lăcaşurilor de cult în spaţii utilitare – grajduri pentru dobitoace, pătule de nutreţuri şi magazii de cereale, pensioane pentru fetişcanele chemate la carte într-o vreme în care analfabetismul făcea atât de dulce ignoranţa candidelor adolescente (ori tinere de mai multă vreme) încât vag ştiutorii de carte, nobilii scăpătaţi aspiranţi la dota dolofană pe care ar fi primit-o de la deţinătorii *pietrei din casă* odată cu încheierea actului de căsătorie, se şi gândeau cum s-o toace repejor la masa verde sau prin costisitoarele partide de vânătoare din care nu puteau lipsi nu mai puţin costisitoarele preotese ale amorului, mari amatoare de trăsuri, giuvaericale, şampanie, rochii, blănuri scumpe, castelaşe…

Cine o fi mai fost şi Saint-Savin acesta, n-am înţeles prea bine. Am văzut doar că odihneşte în catedrală în mormântul lui de piatră alături de un alt sfânt martir – Ciprien.

Asta e! Dacă e plin pământul oamenilor de morminte ale sfinţilor martiri, înţeleg de ce pe un drumeag îngust ales de însoţitorul meu (pe care-l martirizează un genunchi şi nu poate merge decât cu maşina), am fost înconjuraţi de o mare de aureole strălucind în soare – un câmp de floarea soarelui pe al cărui liman – un lan de grâu tivit cu maci roşii, se înălţa „Casa Păcii" – Villesalem – o biserică în stil roman de prin secolul al XI-lea, transformată şi ea de „cetăţenii" revoluţionari din '89 (nu cel de la noi!) în grajd-pension, repartizarea vieţuitoarelor făcându-se după o logică infailibilă.

Lan de floarea soarelui
Atâtea aureole
Şi sfinţi nicăieri.

Martirii noştri trecuţi prin închisorile bolşevice, neavând loc nici pentru mormânt în pământul patriei, „au umplut cerul cu sfinţi", iar călăii lor zburdă liberi pe pământul mult prea răbdător, la adăpostul unei impertinente corectitudini politice.

Din Casa Păcii – Villesalem n-au mai rămas astăzi decât zidurile goale şi nişte coloane de piatră. Şi acoperişul!

Dar edificiul se află în restaurare după ce, neglijat aproape 200 de ani, în a doua jumătate a veacului al XX-lea francezii s-au trezit că americanii ar vrea să cumpere pietroaiele de aici şi să reconstruiască în Lumea lor cea Nouă biserica străveche aşa cum va fi fost de la început.

(Va urma.)

Festivalul Teatrului de Studio, între trecut şi prezent!

Titlul anterior aparţine unei cronici apărute pe 8 iunie 2023 la https://tepusa.ro/festivalul-teatrului-de-studio-intre-trecut-si-prezent/ sub semnătura Marinelei Ţepuş, teatrolog şi filolog, descriind Festivalul Internaţional al Teatrului de Studio, Ediţia a XXVI-a, 10-18 mai 2023, organizat de Teatrul „Alexandru Davila” din Piteşti. Cronica discută mai multe piese: *Năpasta* de I.L. Caragiale, *Tzuki şi Tati* de Florin Piersic Jr., *Doi pe o bancă* de Alexandr Ghelman, *Urmuz* de Valeriu Butulescu şi *Volpone* de Ben Jonson.

Reluăm aici numai partea dedicată piesei *Urmuz,* deosebit de inspirată în sesizarea subtilităţilor textului ca atare, dar şi punerii în scenă (regie, scenografie, interpretare).

Se confirmă astfel încă odată că piesa dlui Valeriu Butulescu şi montarea ei la teatrul piteştean constituie una dintre realizările de vârf ale Anului Urmuz 2023. (Gh.P.)

(Mai jos, scenă din spectacol. La dreapta, Urmuz, văzut de Bogdan Petry.)

Intenţionat am lăsat la urmă două producţii ale teatrului-gazdă, *Urmuz* de Valeriu Butulescu, în regia Monei Gavrilaş, scenografia: Miruna Varodi, coregrafia: Florin Fieroiu, şi *Volpone* de Ben Jonson, în regia lui Bogdan Cioabă, scenografia: Cristina Ciucu, coregrafia: Florin Fieroiu, întrucât ambele sunt un exemplu pentru ceea ce ar trebui să însemne spectacole de studio.

Mărturisesc că am fost circumspectă mergând la *Urmuz.* Îmi închipuiam o producţie experimentală, din care se poate înţelege prea puţin şi pe care, în cel mai bun caz, o voi uita repede. Am avut şansa de a urmări un spectacol dens pe un text profund metaforic despre alienare, despre gândul sinuciderii, despre glisarea în ficţiune. Un spectacol cu accente comice şi accente absurde, un spectacol despre un autor (real) care şi-a căutat alinarea în întâlnirile cu propriile personaje, uitând că fiecare dintre acestea sunt bucată din propria sa fiinţă şi că, inevitabil, odată cu sinuciderea lui se vor sinucide şi ele. Această esenţă a piesei este formidabil cuprinsă în scena sinuciderii „colective” cu pistoale de jucărie.

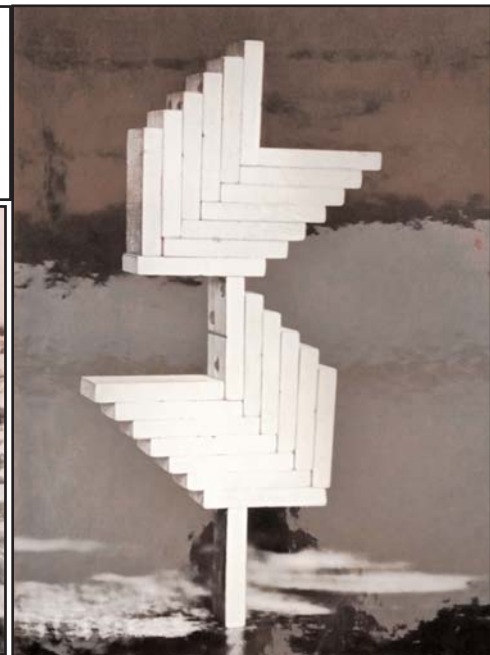
Însă, până la acest final, eroii urmuzieni sunt extrem de vii, îi reproşează autorului diverse neîmpliniri, îi solicită să fie „retuşate”, să li se permită mai multă libertate, uneori, să li se găsească alt destin. O sarabandă de întâmplări vesele şi nefericite, care-l conduc pe autor spre un previzibil sfârşit.

Actorii sunt bine conduşi regizoral, astfel încât să nu ne lase timp pentru plictiseală, să ne poarte în universul lor straniu, prin care se poate întrezări chiar şi niţică iubire. Metafora Pâlniei, în fapt, un imens vagin din/prin care se perindă personajele, se află în spatele scenei constituind elementul principal de decor. Câteva mese şi câteva scaune de cafenea îl întregesc. Costumele excentric croite, în culori vii şi/sau terne, cele mai multe nefiind terminate, caracterizează personajele, ele însele considerându-se neîmplinite/nefinalizate, nişte crochiuri, nişte schiţe, nişte caricaturi. Cel care-l joacă pe Urmuz (Mitică, în spectacol – Gogu Preda) este întruchiparea aproape desăvârşită a straniului scriitor, care aşteaptă de la întâlnirea cu unul dintre personajele sale principale, Fuchs, îndreptarea tuturor inconvenientelor vieţii. Ca urmare, pe parcursul întregii reprezentaţii, acesta îl caută, cu disperare, cu iubire, cu tristeţe, cu speranţă pe pianistul Fuchs, dispărut prin pâlnie în lumea ficţiunii absolute. Însă, oricât de „absolută” ar fi această ficţiune, seamănă al naibii de bine cu realitatea. O glisare dulce-amăruie între realitate şi iluzie, între trăire şi visare. Am plecat cu o stare de satisfacţie de la spectacol, socotind că teatrul piteştean se află pe drumul cel bun.

Număr ilustrat cu fotografii realizate de muzicianul Dinu Lipatti, puse la dispoziţia revistei de către profesorul Vasile Vasile (a se vedea articolul său, „Fundăţeanca, *moşioara* legendarului muzician Dinu Lipatti”, început în numărul anterior al revistei şi continuat în numărul de faţă, la paginile 13-14), cu toate preluate, prin bunăvoinţa conducerii şi cu ajutorul tehnic al muzeografilor, din fondul Dinu Lipatti al Muzeului Judeţean de Istorie Argeş, din Piteşti. Fotografiile fiind alb-negru, numai trei sunt reproduse la această pagină, multe altele pot fi găsite de-a lungul revistei.

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Paul DIACONESCU – scriitor, Suedia
- Acad. Ioan-Aurel POP – Bucureşti
- Acad. Ion TIGHINEANU – Chişinău
- Victor RAVINI – scriitor, Franţa
- Maria CALLEYA – muzician, Bucureşti
- Theodor CODREANU – scriitor, Huşi
- Tudor NEDELCEA – scriitor, Craiova
- Valeriu MATEI – membru al AŞM şi membru de onoare al Academiei Române
- Vasile VASILE – prof univ., Bucureşti
- Radu Ştefan VERGATTI – istoric, Bucureşti
- Georgel RUSU – prof. univ., Bucureşti
- Dan D. FARCAŞ – scriitor, Bucureşti
- Elis RÂPEANU – scriitor, Bucureşti
- Dumitru Augustin DOMAN – scriitor, Curtea de Argeş
- Raia ROGAC – scriitor, Chişinău
- Eufrosina OTLĂCAN – prof. univ., Bucureşti
- Lilica VOICU-BREY – prof. univ., Spania
- Rodica LĂZĂRESCU – scriitor, Bucureşti
- Maria NIŢU – scriitor, Timişoara
- Delia MUNTEAN – scriitor, Baia Mare
- Gabriela PĂSĂRIN – scriitor, Craiova
- Marcel LUCACIU – scriitor, Sălaj
- Florentin POPESCU – scriitor, Bucureşti
- Nicolae MELINESCU – publicist, Bucureşti
- Paula ROMANESCU – scriitor, Bucureşti